

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı

Doktora Tezi

İŞGALİN BAŞINDAN GÜNÜMÜZE FİLİSTİN EĞİTİM SİSTEMİ

Fatma A. I. KAPLAN
ORCID: 0000-0003-2898-4577

Danışman
Prof. Dr. Füsün Gülderen ALACAPINAR
ORCID: 0000-0001-7515-3851

Konya – 2023

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR)

Tez hazırlamakla akademik kariyerimde doktora çalışmamı bitirmeyi ve taçlandırmayı sağlayan yüce Allah'a hamdolsun. Öncelikle bana yol göstermekten, nasihat etmekten hiç çekinmeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Füsün Gülderen Alacapınar'a doktora tezini yürüttüğü süre boyunca meşguliyetine ve sorumluluklarına rağmen gösterdiği sabır ve sabrı için teşekkür ederim. Beni her zaman kızı olarak görmüş ve çalışmalarımı sürdürmem için beni cesaretlendirmiştir.

Sayın Prof. Dr. İsa Korkmaz'a ve Sayın Prof. Dr. Ömer Beyhan'a, saygın üniversitem Necmettin Erbakan Üniversitesi'ne en içten teşekkürlerimi iletirim.

Karşılıksız veren yürekli canım anneme, yol arkadaşım değerli eşim Nabeel Stateyeh, hayatımda etkisi olan herkese, beni destekleyen ve desteklemeye devam eden bütün değerli aile üyelerime, Benimle bu anları paylaşan yol arkadaşlarım İslam Ahmed, Eslam AL-Jaafil ve Abdallah A. Alnajjar, kalbimin sevdiği ancak kalemimin unuttuğu herkese saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Fatma A. I. KAPLAN

MART 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR).....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Sınırlılıklar	7
2. ALAN YAZIN.....	8
2.1 İlgili Literatür	8
2.1.1 Filistin’in Coğrafi Konumu.....	8
2.1.2 Toplumsal Yaşam.....	16
2.1.3 Filistin Tarihi.....	16
2.1.4 Ekonomik Yaşam	21
2.1.5 Politik Yaşam	25
2.2 İlgili Araştırmalar.....	30
2.2.1 Eğitim Sistemi İle İlgili Araştırmalar.....	30
3. YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırmanın Modeli	33
3.2. Verilerin Toplanması	37
3.3. Verilerin Analizi	37
4. BULGULAR	40
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	40
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	55
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	67
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	84
5.1. Tartışma, Sonuç	84
5.2. Öneriler	98
KAYNAKLAR.....	99

ŞEKİLLER

Şekil 2.1: Filistin'in Dünya Haritası Üzerindeki Konumu.....	9
Şekil 2.2: İşgal öncesi Filistin Haritası	10
Şekil 2.3 1948-1967 Yılları Arasında Filistin'de Değişiklikleri Gösteren Harita.....	10
Şekil 2.4: 1947 Öncesi Filistin haritası.....	17
Şekil 2.5: 1948 Filistin Haritası	18
Şekil 2.6: 1967 Filistin Haritası	19
Şekil 2.7: Günümüzde Filistin Haritası	20
Şekil 2.8 Filistinlilerin Nakbası	23
Şekil 2.9: Nakba Savaşında Filistinlilerin Yerinden Edilmesi-1	23
Şekil 2.10: Nakba Savaşında Filistinlilerin Yerinden Edilmesi -2	24
Şekil 4.1 Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki Eğitim Yapısı	66

TABLolar

Tablo 2.1: 1934 Yılında Filistin Halkının Çeşitli Gelir Sınıflarının Net Gelir, Vergi Hacmi ve Yüzdesi	21
--	----

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

İşgalin Başından Günümüze Filistin Eğitim Sistemi başlıklı tez çalışmamın toplam **102** sayfalık kısmına ilişkin, 4/04/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%2** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dâhil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

4/04/2023

Fatma A. I. KAPLAN

Prof. Dr. Füsün Gülderen ALACAPINAR

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

4/04/2023

Fatma A. I. KAPLAN

SİMGELER VE KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNRWA	Birleşmiş Milletler Yardım ve İş Ajansı
IEFB	İşgal Edilen Filistin Bölgesi
EB	Eğitim Bakanlığı
EYOB	Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı
FUO	Filistin Ulusal Otoritesi
Histadrut	İsrail Genel İşçi Örgütü

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı
Doktora Tezi

İŞGALİN BAŞINDAN GÜNÜMÜZE FİLİSTİN EĞİTİM SİSTEMİ

Fatma A. I. KAPLAN

Filistin eğitim sistemini etkileyen etkenler, çeşitli sebeplerden dolayı zaman zaman değişiklik göstermektedir. Bu nedenlerden siyasi rejim ve eğitim önce gelmektedir. İşgalci İsrail devleti, Filistin'in eğitim ve öğretim süreçlerine yapısal bir engel oluşturduğu ve Filistin toplumunun yaşamının diğer yönleri üzerinde de kötü bir etkiye sahip olmuştur. Özellikle, Filistin halkının kültürel, medeni, sosyal ve varlık özelliklerini yok etmeyi amaçlayan bir devlet olmuştur. Bu nedenle Filistin'in tarihini, savaşlarını ve cereyan eden olayları anlamak, tarih boyunca Filistin'de eğitim sisteminde meydana gelen değişimleri ve engelleri anlamak büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışmada, Filistin eğitim sistemindeki olayları, gelişmeleri ve değişimleri incelemek ve tarih boyunca eğitim sürecini etkileyen en önemli faktörleri ortaya koymak hedeflenmiştir. İngiliz Mandacılığından (1917) günümüze Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeleri etkileyen faktörler nelerdir? Bu değişme ve gelişmeler Filistin'in amaçlarını ve gereksinimlerini ne ölçüde karşılamaktadır? Sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda değişiklikler ve gelişmelerin, mevcut Filistin eğitiminin hedeflerini ve ihtiyaçların ne ölçüde karşıladığına yer verilmiştir. Bu doğrultuda (doküman incelemesi) tarihi araştırma yöntemi kullanılarak konuyla ilgili belgeler incelenip analiz edilerek veriler toplanmıştır. Gerekli belgeler ve bilgiler Filistin'in Nablus kentindeki Milli Eğitim Bakanlığı ve An-Najah Milli Üniversite Kütüphanesinden toplanmıştır. 1917'deki İngiliz Mandası döneminden 2019 yılına kadar olan belgeler incelenirken, İngiliz Mandası, İsrail işgali ve Filistin yönetiminin eğitime etkisi değerlendirilip bu dönemlerde eğitim alanındaki değişim ve gelişmeleri ele alınmıştır.

Eğitim alanında gösterilen büyük çabalar ve son dönemde sağlanan görece istikrar ve gösterilen gelişme isteğine rağmen, bu konuda bazı zayıf yönlerin ele alınması ve onarılması gerekmektedir. Bunlardan en önemlileri, müfredatın oluşturulmasında açık ve tanımlanmış bir felsefenin olmaması, eğitim sürecini ve eğitim sürecinde hakim olan gelenekleri etkileyen siyasi faktör, mevcut güvenilir veri ve istatistiklerin eksikliği, öğretmenlerin kötüleşen koşulları altında öğretmeni iyileştirme, eğitim programlarının ve formasyon eksikliği, emperyalist İngiliz ve İşgalci İsrail devletlerinin Filistin halkını kendi sömürge ve köle etme anlayışına göre izlediği ve yürüttüğü politik, ekonomik, toplumsal süreci destekleyen bir eğitim anlayışının olumsuz etkilerinin varlığı olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filistin, İngiliz ve İsrail işgal dönemi eğitim politikaları, bağımsızlık dönemi eğitim politikaları, tarihi araştırma

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Educational Sciences
Curriculum and Instruction Program
Doctoral Thesis

THE EDUCATION SYSTEM IN PALESTINE FROM THE BEGINNING OF THE OCCUPATION TO THE PRESENT DAY

Fatma A. I. KAPLAN

The policies and objectives that affected the education system in Palestine varied from time to time depending on the political party to which education was affiliated and its philosophy and goals. . The Israeli occupation, specifically, aimed to annihilate the cultural, civilizational, social, and entity features of the Palestinian people. As a result, it formed structural impediments to the Palestinian educational process and had the worst impact on the educational process and other aspects of Palestinian society's life. Therefore, understanding the history, wars, and events that have taken place in Palestine is essential and important to understand the changes and obstacles that have occurred in the education system in Palestine throughout history. This research provides an important contribution to studying the events, developments, and changes in the Palestinian education system, and presents the most important factors and driving forces that have affected the educational process throughout history. What are the factors affecting the changes and developments in the Palestinian education system from the British Mandate in 1917 to the present time? To what extent do these changes and developments meet the aims and needs of Palestine? The answer to the question has been sought. In this context, the extent to which changes and developments meet the goals and needs of the current Palestinian education is included. In this study, data was collected using the historical method by examining and analyzing documents related to the subject. The necessary documents and information were collected from the Ministry of Education and Higher Education and the National Library of Al-Najah University in Nablus, Palestine. The documents were examined from the period of the British mandate in 1917 to 2019, evaluating the impact of both the British mandate, Israeli occupation, and the Palestinian Authority on education, and studying the changes and developments in the education sector during these stages.

Despite the great effort made in the journey of education, the relative stability achieved recently, and the intense desire for development, many weaknesses need to be addressed and tackled. The most important of these is the lack of a clear and defined philosophy in the creation of the curriculum, the political factor that affects the educational process, and the traditions prevailing in the educational process. Further, some of the weaknesses can be illustrated in the lack of reliable data and statistics available, inadequate teacher improvement efforts under the worsening conditions of teachers, and the lack of training programs and formation. Also, it has been revealed that there are negative effects of an educational approach that supports the political, economic, and social process that the imperialist British and the occupying Israeli states follow and carry out according to their understanding of colonizing and enslaving the Palestinian people.

Keywords: Palestine, British and Israeli occupation-era education policies, independence-era education policies, historical research.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Tarihsel olarak Filistin'deki örgün eğitim yabancı sistemlerle kontrol edilmiştir. Yıllar içinde statükoyu korumak için eğitim gündemleri değiştirilmiştir. İngiliz yönetimi sırasında 1917'den başlayarak İngiliz İmparatorluğu'na memurlara duyulan artan ihtiyacı sağlamak için eğitim genişletilmiştir (Barakat, 2007; Brown, 2003). Buna göre, bilgi ve eğitim yapıları, yönetici seçkinlerle ilişkilendirilmeye başlanmış ve yerli sakinler kendi eğitim araçlarından, süreçlerinden uzaklaştırılmıştır. Aynı zamanda eğitim sosyal refah çerçevesinde bireysel sosyal, ekonomik ve politik çıkarlar için teşvik edilmiştir. 1948'de İsrail devletinin kurulması ve yerli halkın çoğunluğunun etnik temizliği ile Filistin eğitimine dair özerklik istekleri yıkılmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından yönetilen kamplardaki Filistinli mülteciler ise ev sahibi ülkelerin eğitim politikalarına ve müfredatlarına tabi tutulmuştur (Hanafi, Hilal ve Takkenberg, 2014). Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde sırasıyla Ürdün ve Mısır ulusal müfredatları yaygınlaştırılmıştır. Vatanda ve diasporada Filistinliler tarafından alınan örgün eğitim, Filistin'in tarihi-kültürel farklılığını korumak veya siyasi ve sosyal istekleri ilerletmekle ilgili olmamıştır (Brown, 2003a). Gelişmeler Filistinlileri sosyo-ekonomik hareketliliği sağlamada ve ulusal dışlanmanın etkisini azaltmada bir araç olarak eğitimin rolünü güçlendirmiştir (Barakat, 2007). İsrail'in 1967'de Batı Şeria ve Gazze'yi işgali sırasında, askeri yetkililer giderek azalan ve tamamen işlevsel bir rolü olmasına rağmen eğitim sistemini hedeflemiştir (Abo Hommos, 2013; Asaad, 2000). Baskıcı önlemler uygulanmış, İsrail askeri güçleri okulları ve üniversiteleri iki yıl süreyle kapatarak taciz yoluyla eğitimde gayri resmi girişimleri engellemiştir. 1987 yılında başlayan intifada sivil protesto hareketi sırasında eğitim kritik acil duruma ulaşmıştır (Mahşi ve Buş, 1989). Filistin eğitimi üzerindeki İsrail politikalarının olumsuz etkisi çok büyük olmuştur. Eğitimin tüm düzeylerinde akademik standartlarda uzun süreli bir düşüşe yol açmıştır (Nicolai, 2007; Sfeir ve Bertoni, 2003). 1993'e kadar eğitim seviyesinde kritik bir gerilemeye tanık olunmuştur. Okul sisteminin artan izolasyonuna rağmen İsrail işgalci yetkilileri geleneksel eğitim düzenlerinde askeri yönetimleri için büyük bir tehdit olmuştur. Katı İsrail politikaları Filistinlilerin tarihsel ve kültürel kimliklerini korumalarını ve onaylamalarını engelleyememiştir. İşgal sırasında, özellikle ilk intifa sırasında, baskıcı askeri önlemlerin bireysel ve toplu olarak karşılanması, kendine güven, kolektif bir ruh ve toplum temelli eylem gelişmiştir (Mahshi ve Bush, 1989). Filistin eğitiminin doğrudan dış kontrolü, onlarca yıllık

İsrail askeri yönetimi ile birleştğinde Filistinlileri eğitime hazırlıksız ve niteliksiz bırakmıştır. İşgal altındaki Filistin topraklarında eğitimin arka planı ve Filistin eğitimi bağlamındaki durum bu şekilde açıklanabilir.

1.1. Problem Durumu

Filistin eğitim sistemi, 1948 yılından bu yana Yahudi devleti siyasetinin politik ve ideolojik değerlendirmelerinden etkilenmiştir. İsrail okul sisteminde kullanılan ders kitaplarının Filistin halkını İsrail yanlısı bir ideolojiye bağladığını ve İsrailli çocukları askerlik hizmetine hazırlamada rol oynadığını ifade ediyordu. Kendisi, tarih, coğrafya ve şehir çalışmaları ders kitaplarında kullanılan resimleri, haritaları, grafikleri ve dili analiz ederek kitapların Filistinlileri nasıl marjinalleştirdiğini, İsrail'in askeri eylemlerini nasıl meşrulaştırdığını ve İsrail Yahudi bölgesel kimliğini güçlendirdiğini ortaya koymuştur (Elhanan (2012).

Filistin eğitimine, 1987 yılına kadar Eğitim Bakanlığı tarafından atanan ve Filistinliler üzerinde kontrol sağlamak için politika yapımında yer alan bir İsrail-Yahudi müdür başkanlık etmiştir. O zamandan bu yana ise eğitimin idaresine Filistinliler atanmıştır. Ne var ki bunlar, Eğitim Bakanlığı'nın doğrudan kontrolü altında olup kendi başlarına karar verme yetkisine sahip değildir. Dolayısıyla Filistin Eğitim Bakanlığı'nın bağımsız bir karar mekanizması ve yetkilisi yoktur. Bunların tek amacı, Filistinlilerin eğitimini kontrol altından tutmak ve halen eğitim gerçek sorumlu ve yetkilileri olan İsrailli Yahudilere rapor vermektir. İsrailli politikacılar, başından beri ülkenin eğitim sistemini Siyonist siyasi hedeflere ulaşmak yolunda bir araç olarak görmüşlerdir. Diğer taraftan eğitimi, Filistin kimliğinin asimilesi için kullanmışlardır.

Filistin okullarında takip edilen tarih müfredatı 1948'den beri üç temel aşamadan geçmiştir. Birincisini 1949-1970 yılları arası oluşturmuştur. Filistinliler, İngiliz Manda Hükümeti'nin tasarladığı müfredattan kaynaklı problemler yaşamışlardır. İngiliz eğitim programlarında Filistinlilerin ulusal yönleri ve vatan duyguları ihmal edilmiş, onların üretim kapasitelerini geliştirmelerine ve kendine yeten bir ekonomi oluşturmalarına yönelik bir çaba ortaya konulmamıştır. Bahsedilen programlarda halkın eğitim ihtiyaçları karşılanmamış, çağdaş eğitimin gerekleri yerine getirilmemiştir. 1948 yılında işgal altındaki topraklardaki ders programları Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndekilerden büyük ölçüde farklı olmuştur.

İsrail ders programları, Yahudilerin tüm antik dünya üzerindeki olumlu rolünü gösteren bol miktarda bilgi sağlayarak İsrail devletindeki Filistinlilere ve Yahudi halkına hitap etmeye odaklanmıştır. İsrail'e sadık bir vatandaş yaratmayı ve Yahudi halkını sevdirmeyi hedeflemiştir (Kahwaji, 1972). Tarih kitaplarında Babil gibi eski medeniyetlerin kurulmasında Yahudilerin rolüne değinilmiştir. Belkıs ve Hz. Osmanlı Devleti'nde Yahudi milletin temsilcisi ve lideri olan hahambaşların Osmanlı devlet ve toplumundaki katkıları vurgulanmıştır.

Coğrafya kitaplarında Yahudilerin Filistin'deki ve bölgedeki eski şehirlerle bağlantısının altı çizilmiş, onların eski kentlerdeki izleri ve antik felsefeleri hakkında bilgi verilmiştir. Coğrafya kitaplarında Etiyopya Yahudilerine (Flaşa) de değinilmiş, onların fakirlikten kurtarılmasında ve gelişmesinde İsrail'in faaliyetleri açıklanmıştır. Ders kitaplarına göre İsrail'in sınırları batıda Akdeniz'e doğuda Ürdün Nehri'ne kuzeyde Kadisiye Nehri'ne, güneyde Ariş Vadisi'ne ve Eylat Körfezi'ne uzanmaktadır (Baburich, 1963). Ek olarak Yahudilerin eski ve yeni uygarlığa katkıları vurgulanmakta, Arap öğrencilerin Filistin toprağının Yahudilerin asırlar boyunca tuttuğu temel yurtları olduğu düşüncesini edinmesi istenmektedir. Bu aşama, Yahudi devletinin yüksek politikasının sıkı kontrolünden etkilenen merkezileşme ve kapanma ile karakterizedir.

İkincisi ise 1970 -1990 yılları arası olup bu aşamada eğitim müfredatının amaçları yeniden belirlenmiştir (Al-Haj, 1994). İşgal günlerinde, hedeflerde, politikalarda veya eğitim felsefesinde katı bir müfredat tercih edilmiştir. İsrail, işgal ve terör politikalarıyla ilişkilendirdiği her şeyi silip değiştirmekle ilgilenmiştir. İsrailli yetkililer vatanseverlik, devrimcilik, Araplık ve İslam'a ait konuları müfredattan çıkarmış, Filistin kimliğini yok etmek, İslam ve Araplıkla ilgili gerçekleri İsrail bakışıyla bilinenlerden farklı şekilde sunmak üzere müfredatta değişiklikler yapmıştır. Müfredat, durgun bir görünüm izlemiş, Filistinli öğrencilerin tüm aşamalarda veya alanlarda ilerlemesine ve yeterli donanımına ulaşmasına imkân veren bir biçimde olmamıştır.

İsrail sonrası özel Filistin eğitim programları bulunmamış, Filistinlilerin eğitim müfredatı, Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye devletlerinin, İsrail ve mülteci olarak gidilen devletlerin programlarına bağlı kalmıştır. Birleşmiş Milletler Yardım ve İş Ajansı (UNRWA), Filistinli mültecilerin bulundukları her ülkede belirlenen müfredata göre eğitim alması prensibini benimsemiştir. UNRWA Gazze ve Filistin'de olduğu gibi ilkökul eğitiminin 6 yaşından itibaren durumları müsait her öğrenciye verilmesine çalışmıştır.

İsrail makamları, Batı Şeria’da ve Gazze şeridinde İsrail’in devlet menfaatleri çerçevesinde halkın uyum ve asimilasyonun gerçekleştirilmesine dönük çeşitli müfredat ve programlar benimsemiştir. Filistin halkının İsrail toplumu içinde milli kimlikten arındırılmasına ve İsrail ulusal kimliğini özümsemesine yönelik adımlar atmıştır. İsrail makamlarının attığı en önemli adımlar şu şekilde özetlenebilir (AL-Qadi, 1991):

- Ürdün ve Mısır yönetimleri tarafından uygulanan Filistin müfredatların incelenmesi ve Filistinlilerin işgale karşı direnişlerini anlatan parçaların ve haritaların kitaplardan çıkarılması, ayrı devlet olmaya yönelik fikir ve düşüncelerin silinmesi
- İşgalin yayılcı politikasına uymayan tüm konuları atlaslardan ve ders kitaplarından silmek
- Filistin davasıyla ilgili her bilginin üzerini çizmek
- Arap dünyası veya Arap toplumu hakkında Filistin meselesinin adını taşıyan herhangi bir kitabın dolaşımının yasaklanması
- Cihatla ilgili ve ona teşvik eden tüm ayet ve hadisleri silmektir.

Üçüncü aşama ise 1990’lardan günümüze kadar devam eden süreçten oluşmuştur. 1990 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) gözetiminde düzenlenen Filistin Temel Eğitim Sempozyumu’nda Filistin müfredatının geliştirilmesi için bir merkez kurma fikri, kabul edilen bir öneri ile ortaya çıkmıştır. Bu zaman diliminde ulusal Filistin müfredatını geliştirmek kapsamındaki ilk çabalar doğmuş, 1998’de ilkökul birinci ve beşinci sınıfları için ulusal müfredat uygulanmış, 2004 yılında ise bütün sınıflarda ulusal müfredat yürürlüğe konmuştur. 1998 yılında uygulamaya konulan Filistin ders planı, her aşamada birçok dersi içermiştir. İsrail işgali döneminde olmayan yeni dersler müfredata eklenmiştir. Bu dönemde Batı Şeria ve Gazze Şeridi’nde ortak müfredat uygulanmıştır. Bunlar Alt Temel Aşama Müfredatı, Yüksek Temel Aşama, Lise Müfredatı olarak açıklanmıştır.

a) Alt Temel Aşama Müfredatı: Bu aşamadaki öğrencilere tüm dersler için kapsamlı konular sunulmuştur. Böylece bu aşamadaki öğrenmeleri ile sonraki aşamalardaki öğrenmeleri arasında boşluk kalmamıştır. Müfredatta öğrenciler birinci sınıftan itibaren İngilizce öğrenmiş ve yabancı dil bilgisi dış dünyaya kolayca açılmalarına yardımcı olmuştur. Müfredat ayrıca, dijital bilgi devrimiyle yüzleşmek için bilgisayar ile öğrencilerin erken yaşlardan itibaren

ilgilenmesini kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Ayrıca müfredatta yurttaşlık konusuna, öğrencilerin sosyal yaşamlarıyla ilgili geleneklere ve bilgilere değinilmiştir.

b) Yüksek Temel Aşama (5-10 sınıflar): 5 ve 10. Sınıflar açısından müfredat, teknoloji ve uygulamalı bilimler dersinin tanıtılmasının yanı sıra uzun süredir durgun olan Filistin eğitiminde niteliksel bir sıçrama anlamına gelmiştir. Bu dönemde teori ve pratik arasında köprü kurulmasına odaklanılmıştır. Öğrencilerin Filistin toplumunun iç ve dış çevresiyle ulusal düzeyde ilgilenmelerine yardımcı olan bir yurttaşlık eğitimi sunulmuştur.

c) Lise Müfredatı: (birinci ve ikinci): Bu müfredatta, öğrencilerin yetenek ve enerjilerine göre bilgilenmeleri, gelişmeleri ve donatılmalarını sağlayan matematik, fen ve teknoloji gibi geleceğin bilimlerine özen gösterilmiştir. Bu müfredat, lisans düzeyine gelen lise öğrencilerini yüksek bir akademik seviyeye ulaştırmış ve üniversiteden kaçma sürecini azaltmıştır. Öğrencinin ihtiyaç, istek ve ilgilerini dengelemiş ve zorunlu uzmanlaşma olgusunu ortadan kaldırmıştır.

Filistin okulları ayrı bir müfredata sahip olsa da harici bir mekanizma tarafından denetime tabi tutulmaktadır. Zira eğitim, İsrail işgaline bağlı bir dizi siyasi ve ideolojik standardın egemenliği altında bulunan Eğitim Bakanlığı tarafından formüle edilmeye devam etmiştir. Araştırmada, Filistin'deki müfredat ve eğitim sistemi ele alınmış, 1917-1948 ve sonrasındaki değişimler tarihsel ve siyasi koşullar ışığında incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın problemi, İngiliz Mandacılığından (1917) günümüze Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeleri etkileyen faktörler nelerdir? Bu değişme ve gelişmeler Filistin'in amaçlarını ve gereksinimlerini ne ölçüde karşılamaktadır? Sorusuna yanıt aramıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, 1917-2019 ve özellikle Filistin otoritesinin ortaya çıkışına kadar Filistin eğitim tarihini araştırmak, tanımlamak, belgeleri analiz etmek ve mevcut Filistin bağımsız eğitim sistemini ortaya koymaktır. Çalışmada, 1917-2019 yılları arasında Filistin eğitim sisteminin gelişimi, değişimi, tarihsel ve politik koşullara uygun olarak araştırılmıştır. Bu nedenle çalışma, eğitim sisteminin tarihi, gelişimi ve mevcut durumu hakkında, 1917'dan günümüze Filistin'in ekonomik, politik ve sosyal gelişimi üzerindeki yan etkilerine odaklanmıştır.

Problem Cümlesi

İngiliz Mandacılığından (1917) günümüze Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeleri etkileyen faktörler nelerdir? Bu değişme ve gelişmeler Filistin'in amaçlarını ve gereksinimlerini ne ölçüde karşılamaktadır?

Alt Problemler

1. 1917 İngiliz Mandacılığı döneminde Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir?
2. İsrail işgal döneminde Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir?
3. 1994- 2019 yılları arasında Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir? Tüm bu değişme ve gelişmeler Filistin'in amaçlarını ve gereksinimlerini ne ölçüde karşılamaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Filistin tarihi boyunca özgürlük ve tam bağımsızlığa sahip olmamıştır. Yabancı güçler Filistin'i yönetmiş ekonomisini ve eğitimini kontrol etmiştir. Eğitimi etkileyen politika ve amaçlar eğitimden sorumlu makamın kimliğine göre değişiklik arz etmiştir. Onun felsefesi ve amaçları belirleyici olmuştur. İsrail işgali Filistin halkının kültürel ve medeniyete dair sembol değerlerini silmeyi hedeflemiş, onun müstakil varlığını sonlandırmayı dilemiş, bu doğrultuda Filistin eğitim sürecine altyapı kaynaklı engeller oluşturmuştur. İşgalin eğitim sürecine ve hayatın pek çok yönüne oldukça kötü tesirleri bulunmuştur. Dolayısıyla Filistin'de tarih boyunca yaşanan olay ve savaşları anlamak, eğitim sisteminde yaşanan aksaklıkları ve değişiklikleri tespit için önemli bir durum oluşturmuştur.

Araştırma Filistin eğitim sistemi bağlamında yaşanan değişiklikleri ve gelişmeleri incelenmesi çerçevesinde önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Filistin eğitim sistemindeki temel etkenler ve itici güçler tanımlanmakta yaşanan değişim ve gelişmelerin Filistin eğitiminin amaç ve ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı ve sorunlarını ne ölçüde çözdüğü tartışılmaktadır. Araştırmanın önemi bahsedilen hususların her yönden incelenmesi temelinde ortaya çıkmaktadır.

Filistin eğitim sisteminin serüvenini tarihi yönden incelemenin ve literatürü tarama sonucu elde edilen bilgilerin belgelerden olumlu ve olumsuz süzülen çıktılarının, uzmanlara ve

araştırmacılara Filistin eğitimini etkileyen sosyal ekonomik ve politik faktörleri tanıma konusunda yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın güncel eğitim sorunlarını değerlendirme çerçevesinde Filistin Eğitim Bakanlığı'nda çalışanlara yönelik yardımcı bir kaynak olması mümkündür. Proje ve atölye çalışmaları bağlamında Filistin halkı ve eğitim sisteminin problemlerin tespiti ve çözümlemesine dair faydalanılan bir akademik ürün olması beklenmektedir. Bunun yanı sıra daha sonra hazırlanacak akademik çalışmalar için çalışmada ulaşılan veri ve sonuçların referans olması ve literatürü zenginleştirmesi umulmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırmada, Eğitim Bakanlıklarından paylaşılan yazılı kaynaklar, raporlar ve geçmiş olan dergilerin yayımları, kitaplar, Filistin halkının 1917'den günümüze kadar yaşadığı eğitimin acı gerçekliğini yansıtabilecek bazı resmî belgeleri gözden geçirilmiştir. Filistin Ulusal Otoritesi'nin 1998 yılında ilk kez oluşturulan Filistin müfredatına getirdiği eğitim süreci üzerindeki etkileri ve değişiklikleri, öğretmen hazırlama, eğitim denetimi ve eğitim yönetim sistemi de ele alınarak sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Bu bölümde ilgili alan yazın ve yapılan araştırmalar özetlenerek aşağıda sunulmuştur.

2.1. Filistin Eğitim Sistemini Etkileyen Değişkenler

2.1.1. Filistin'in Coğrafi Konumu

Filistin, iyi bir stratejik ve coğrafi konumuyla öne çıkmaktadır. Akdeniz'in doğu kıyısında yer alan ülke, Asya kıtasını Afrika ve Avrupa kıtalarına bağlayan bir kara köprüsü olup Bilâdü-alşşam'ın (Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün) güney kapısı olma özelliği taşımaktadır. Kuzeyde Lübnan, güneyde Akabe Körfezi, doğuda Ürdün ve Ölü Deniz, batıda Akdeniz, kuzeydoğuda Suriye ve güneybatıda Mısır ile komşudur. Filistin'in alanı, Taberiye ve Houla Gölleri ve Ölü Deniz'in yarısı da dâhil olmak üzere 27.027 kilometrekaredir. Ölü Deniz'in bir parçasını da içine alan Batı Şeria bölgesi 5842 kilometrekare, Gazze Şeridi'nin alanı ise 365 kilometrekaredir (Yatırım Teşvik ve Sanayi Kentleri Kurumu, 2020).

Stratejik ve kültürel açıdan Filistin; Asya, Afrika ve Avrupa'yı birbirine bağlayan tek kara köprüsüdür. Akdeniz kıyısında Bilâdü-alşşam'ın güney kapısı niteliğindeki bölge, ilk savunma hattında yer almaktadır. Bu stratejik önemi nedeniyle Filistin, Asya veya Afrika bölgelerini kontrol eden tüm uluslar ve ordular tarafından göz dikilen bir bölge konumundadır. Ordular, kendi kontrolleri altında bulunan bölgelerdeki varlıklarını güvence altına almak için Filistin'i hep kontrol etmeye çalışmışlardır. Örneğin, Hiksoslar'ın Mısır'daki varlıklarını güvence altına almak için Filistin'i kendi egemenlikleri altına aldıklarını, ardından daha sonra gelen Asurluların yine Filistin üzerinde tahakküm tesis ettiklerini görüyoruz (Samuel, 2021).

Yirminci yüzyılda Arap bölgesindeki sömürgeci çıkarların korunmasının ancak Filistin'in kontrolü ile sağlanabileceği, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere Avrupa emperyalizmi tarafından kestirilebiliyordu. Bu durum, İngiltere'yi, Basra Körfezi ve Süveyş Kanalı'ndaki çıkarlarını korumak, Arap uyanışını, Arapların ilerlemesine izin verecek herhangi bir Arap birliğinin kurulmasını ve milletler arasında Arap milletinin ilerleyişini engellemek için Yahudileri Filistin'de ulusal bir yurt kurulmasını desteklemeye sevk etti.

Filistin konumunun, birçok Arap ülkesinin ortasında olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu nedenle Filistin'in komşu Arap ülkeleriyle kara bağlantısı oldukça kolay sağlanmaktadır. Arap Yarımadası'ndan veya Ürdün'den, Irak'tan, Suriye'den, Lübnan'dan, Mısır'dan gelen bütün yollar Filistin'e çıkmaktadır. Filistin kıyıları; Lübnan, Suriye, Mısır ve kuzey Afrika'nın kıyı ovaları arasında bir bağlantı oluşturur. Öte yandan Marj bin Amer Ovaları, Filistin ile Ürdün Vadisi arasında bir bağlantı olarak kabul edilmektedir. Necef Çölü ise, Sina çölünün kuzeyindeki doğal bir uzantıyı temsil ederken, Sina ve Necef Çölü, Ürdün çölüne ve Arap Yarımadası'nın çölüne bağlanmaktadır (Al-Wahaden, 2018).

Şekil 2.1 Filistin'in dünya haritası üzerindeki konumu

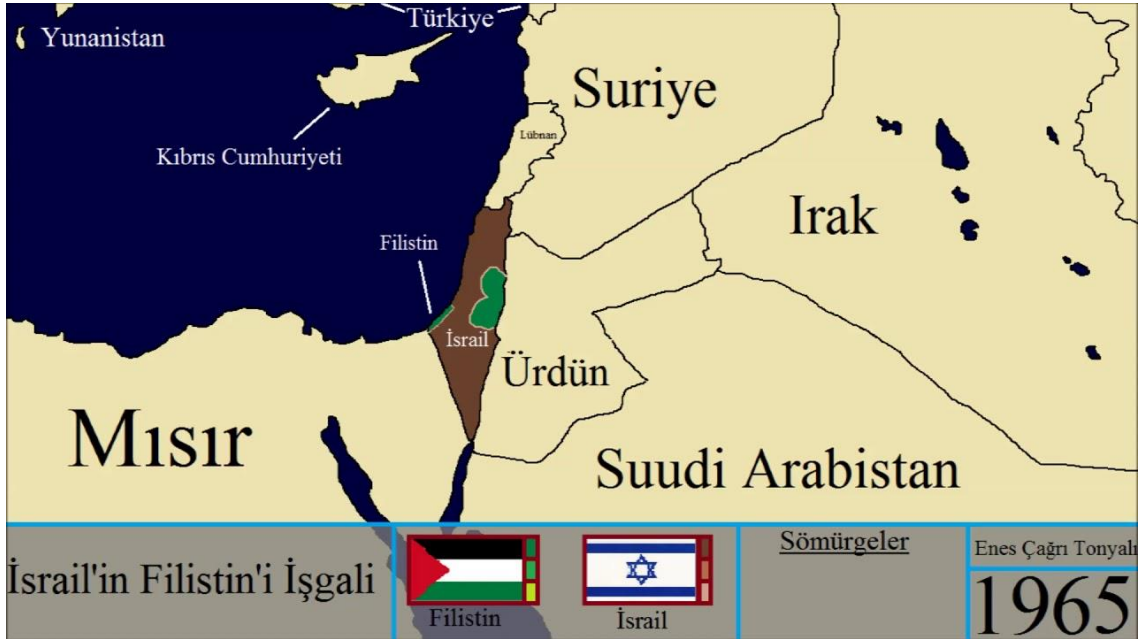
Filistin'in kıtaları ve ülkeleri ile antik ve modern dünyanın kalbindeki coğrafi konumu, Filistin'in doğudan batıya giden ticaret kervanları için bir koridor haline gelmesine yardımcı olmuştur. Asya, Hindistan ve Arap Yarımadası'ndan gelen ticaret, Akdeniz'deki Filistin limanlarına ve oradan da Avrupa'ya ulaşmaktadır. Diğer taraftan Asya ve Afrika'yı karadan birbirine bağlayan Filistin'in güney sınırları, buralarda ticari merkezlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bunlar, işgallerin ve savaşların olmadığı dönemlerde Filistin'de istikrar ve ekonomik refahını sağlayan önemli unsurlar olmuştur (Wafa Filistin Haber ve Bilgi Ajansı, 2018).

Günümüzde, Akdeniz kıyısındaki Hayfa, Yafa ve Gazze gibi Filistin limanları, ticarete; özellikle Irak petrolünün Avrupa'ya ihraç edildiği Hayfa limanı önemli bir role sahiptir. Filistin, küresel ticaret için ticari önemini ve Akdeniz kıyısındaki limanlarını bugün de korumaktadır (Samuel, 2021).

Şekil 2.2 İşgal öncesi Filistin haritası

(Al-Jazeera News Agency, 2004)

Şekil 2.3 1948-1967 yılları arasında Filistin’de değişiklikleri gösteren harita

(Tonyalı, 2020)

2.1.2. Toplumsal Yaşam

Filistin, üç tek tanrılı din olan İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik için kutsal bir topraktır. İki kıblenin birincisi ve İki Mescid-i Haram'ın üçüncüsünü Mescid-i Aksa ve Kubbetü's Sahra burada bulunur. Kudüs, alem-i İslam için en kutsal mekanlardan biridir. Bu önemini, Mescidi Al-aksa'dan almaktadır. Kudüs ayrıca Hristiyanlar için de kutsal bir yerdir, Yine Diriliş ve Doğu Kilisesi de burada bulunmaktadır. Bu kutsal alanlar, milyonlarca Müslüman ve Hristiyan hacıyı Filistin'e gelmeye sevk etmiştir. Filistin'in bu dini özellikleri, turizm ve ticaret alanlarında büyük fırsatlar sağlamış, halklar ve milletler arasında istikrar, barış ve kardeşlik ortamının yaratılmasına zemin hazırlamıştır (Wafa Filistin Haber ve Bilgi Ajansı, 2018).

İngiliz Mandası'nın başlangıcındaki kötü ekonomik koşullara rağmen Filistinliler geleneklerine, göreneklerine ve kültürel miraslarına sahip çıktılar. Hele sömürgeci ve İngilizlerin Yahudiler lehindeki niyetlerini ve Filistinlileri topraklarından kovma girişimlerini ortaya çıkardıktan sonra bu konuda oldukça kararlı bir duruş ortaya koydular. Yoksul sınıflar; özellikle işçiler ve köylüler, yerlerinden ve işlerinden edildiler. Bunun sonucu Yahudiler ve İngiliz hükümeti topraklarını satmaları için onları zorladı. Bazılarının elinden topraklar zorla alındı. Bu da onları benzer birçok zulüm ve baskı koşulları altında yaşamaya maruz bıraktı. Kitleleri Yahudilere ve İngiliz hükümetine ve onların baskılarına karşı mücadeleye yönlendiren ve örgütleyen bir grup yönelimi veya ulusal veya yerel dini örgütlerin yokluğunda çiftçi mevcut durumdaki değişikliklere tutsak oldu ve yeni Batılı fikirleri kabul etmesi kolaylaştı. Yoksul sınıflar, aşırı yoksulluk ve kötü koşullar nedeniyle çocuklarını okutamamış, eğitimlerini tamamlayamamış ve sadece ilköğretim ile sınırlı kalmıştır (Nashwan, 2003).

Burjuva sınıfı, meydana gelen değişikliklerden fazla etkilenmemiştir. Bu sınıf, koşulları her zaman kendi yararına kullanabilmiştir. Çıkarları ve varlığı konusundaki korkusu nedeniyle mücadelede önemli bir rolü yoktur. Bunlar, topraklarındaki köylüleri ve işçileri düşük ücretlerle sömürmüş ve çocuklarını Filistin'de ve yurtdışında eğitmeye çalışmıştır (Yaghi, 1983).

İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan değişim ve ekonomik gelişme, başta işçi ve köylüler olmak üzere tüm sınıfları etkisi altına aldı. Ticaret ve Batı'ya açılım artmış, eğitim

hızla gelişmiş ve bu gelişim neticesinde çok sayıda veli, çocuklarını eğitimlerini tamamlamak üzere yurt dışına göndermiştir. Bunlar neticesinde gelenek, görenek ve kültürde değişmeler olmuş, aile ve toplum düzeyinde Batı medeniyetinin seviyesini ve ilerlemesini gösteren bireysel özgürlük ve demokrasi gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Giyim kuşam konusunda yeni adetler ortaya çıkmış, geleneksel aile bağlarından kurtulmayı gerektiren eleştirel düşünce filizlenmeye başlamıştır (Owen, 1982).

Filistin halkının alt sınıfını, orta sınıfını ve burjuva sınıfını teşkil eden köylüler, işçiler, zanaatkarlar, öğretmenler ve işçiler ekonomik durumdan ve İngiliz Mandası ve İsrail işgalinin yol açtığı büyük zarardan etkilenmiştir. Bu durum, Yahudilere karşı koymada ve çeşitli biçimlerde sömürge direnişine karşı ulusal hareketlere katılmada uyum ve iş birliğine katkıda bulunmuştur. Zira bu sınıflar ile kendi çıkarlarını korumaya devam eden ve ulusal eylem ve halkın diğer muhtaç gruplarının çıkarlarıyla çatışan büyük burjuva sınıfı arasında bir ayrışma olmasına rağmen aralarındaki sınıf farklılıklarının erimesine yardımcı olmuştur (Tarabin, 1990).

Filistin halkının coğrafi olarak birbirinden ayrılan farklı bölgelere dağılması ve Nakba denilen felaket meydana gelmesinden hemen sonra örgütlü güçlerin ve direnişin olmaması, aileler arasında hatta aynı aile arasında birçok sosyal ilişki ve bağın kopmasına neden olmuştur. Al-Nekba, Büyük Felaket diye anılan ve Filistinlileri büyük bir yenilmişlik psikolojisine sokan bu savaştan daha sarsıcı olanı, 1967’de sadece altı gün sürmesidir. Üçüncü Arap-İsrail Savaşı’dır. İsrail bu savaşta bütün eski Filistin Mandası topraklarının (yani Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze’nin) yanısıra bir de Mısır’dan Sina Yarımadası’nı ve Suriye’den Golan Tepeleri’ni işgal ederek yüzölçümünü tam üç katına çıkarmıştır (Euro News, 2021).

Birleşmiş Milletler Örgütü, sömürgeci ve Siyonist amaçlarıyla Filistinli mültecileri Arap ülkelere yerleştirmeye çalışmıştır. Başta yoksullar ve köylüler olmak üzere her sınıftan Filistin halkı, yerleşim operasyonlarını reddetmiş, geri dönüş hakkına bağlı kalarak Arap ülkelerinde yerleşimi reddetmiştir. Birleşmiş Milletler ve arkasındakiler tarafından sağlanan yardımlara rağmen mültecilerin geri dönüş hakkına bağlı kalmaları ve yeniden yerleştirmeyi reddetmeleri, Siyonist planların hayata geçirilmesi için Arap hükümetlerine ekonomik açıdan daha büyük baskı girişimlerine kapı açmıştır (Abu Al Neml, 1979).

İsrail Devleti'nin bağımsızlık ilanını ve ardından gelişen olayları nitelemek için Nakbanın meydana gelmesinden sonra Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da Filistinli toplulukların varlığı, aile ve köy bağlılığına dayalı yeni ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun güvenlik ve emniyeti sağladığını, kötü ekonomik durumu iyileştirdiğini ve zorlu yaşam koşullarının üstesinden gelmeye yardımcı olan sosyal dayanışmayı sağladığını hissetmişlerdir. Bu birliktelik her ne kadar olumsuz koşullar meydana getirirse de Filistinliler, anavatanlarına ve köylerine dönmeyi umarak yerleşimi reddederek kamplardaki yerlerinde kalmışlardır. Filistin halkının bu konumu, sömürge ülkelerinin Birleşmiş Milletler'den bağımsız olarak Filistinlilerin yerleşimi için binlerce aileyi barındıracak projeler oluşturma girişimlerine yol açmıştır. Bunlardan en önemlileri Sina projesi ve Ürdün Vadisi projesidir. Ancak bu projeler, Filistin halkının kabul etmemesi ve bu projelerin arkasındaki niyeti Arap hükümetlerinin anlaması nedeniyle başarısız olmuştur. Nitekim bu projelerin siyasi hedefleri olduğunu ve Siyonist ve Amerikan planına hizmet ettiğini düşünüyorlardı (Abdo, 1991). Buna rağmen, Filistinli mültecilerin göç ettikleri Filistin şehir ve köylerine olan bağlılıkları artmıştır.

Şehirlerde yaşayan insanlar, ekonomik durumlarını daha da iyileştirmek için özellikle petrol üreten ülkelerde yeni iş kaynakları arayarak ekonomik durumlarını iyileştirmeye ve kendi emellerine ulaşmaya çalıştılar. Kamplardaki ailelerin dağılması nedeniyle şehirdeki aile ilişkileri kamptakinden daha güçlü kaldı. Fakat şehir halkının masraflarının, köy ve kamp halkının masraflarından daha fazla olması nedeniyle öncelik sadece yiyecek ve içecek temininde değil, aynı zamanda daha geleceğe dönük bir yaşam görüşünde de yatmaktadır. Sonuç olarak, kentten gelen göçmenlerin sayısı, kendilerine sosyal ve maddi güvenlik sağlayan yeni yerlere gönüllü olarak artmıştır (Owen, 1982).

1967 işgalinin sonuçlarından ve politikalarından biri de istisnasız tüm halk sınıflarının ekonomik yapısının zayıflaması olmuş; bu sınıfları, kendilerine güvence sağlamayan zorba otoriteler altında çalışan İsrail içindeki işçilere dönüştürmüştür. Ancak en önemli sonuç, sınıflar arasındaki mücadelenin donması olmuştur. İşgal politikasına karşı birlikte çalışan ulusal siyasi ittifaklar kuruldukça, aralarındaki farklılıklar kurtuluş arzusu ve tüm sınıflardan işgale karşı direniş potası içinde erimiştir (Abu Al-Neml, 1979). Filistin kamplarındaki Filistinli mültecilerin sosyal durumu, zorlu yaşam koşulları ve hükümet işlerine girememe veya uygun yatırım yapamamaları nedeniyle zayıf kalmıştır. Böylece sistemlerine tehdit ve istikrarsızlık oluşturdıkları gerekçesiyle bu hükümetler tarafından olumsuz olarak görülmüşlerdir. Bu nedenle birçok sosyal ve ekonomik baskıya maruz kalmışlardır (Abdo,

1991). Ancak, yerlerinden edilmelerine ve topraklarından uzak olmalarına rağmen, geri dönmelerini umarak, vatan duygusu ve aidiyetlerini kaybetmemişlerdir. Bu nedenle geri dönmeyi umarak yeniden yerleşim projelerini şiddetle reddetmişlerdir.

İşgal altındaki topraklardaki sosyal duruma gelince, tüm mülk sahipleri ve çiftçilerin tek bir ortak düşman altında toplandığı aynı sorunlardan ve engellerden mustarip olduğu göz önüne alındığında birbirleri ile dirsek teması içinde olmuşlardır. Herhangi bir alanda vatandaş veya mülteci arasında fark meydana gelememiştir. Bu durum Filistinli aileler arasında daha fazla entegrasyona ve herkes arasında daha güçlü ilişkilere zemin hazırlamıştır.

İşgal döneminde hâkim olan ekonomik durum ve diğer sınıfların hesabına Filistinli işçilerin durumunun iyileştirilmesi göz önüne alındığında insanların işçilere bakışı değişmiştir. Yüksek gelirleri, onlara halkın ekonomik ve mali açıdan en iyi grubu oldukları için bir tür saygı kazandırmıştır. Diğer çalışanlar, öğretmenler, doktorlar, mühendisler ve diğer kategoriler aldıkları maaşların düşük olması, yaşam giderlerini karşılayamamaları ve maddi durumlarının düşük olması nedeniyle bu aşamada insanlar tarafından daha az takdir görmüşlerdir. Bu bakış, toplum sınıflarının olumsuz bir imajının oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. Bu da insanların eğitime karşı olumsuz tavır almasına, eğitime karşı kabul ve teşvik görmemesine neden olmuştur. Bu eğilim Yahudiler tarafından teşvik edilmiş, artmasına ve desteklenmesine katkıda bulunmuştur (Abdo, 1991).

Filistinlilerin milli ve dini duyguları, çeşitli Filistin ulusal örgütlerinin bu Siyonist uygulamalarının genelde mevcut duruma, özelde eğitime yönelik tehlikelerini ortaya çıkarmadaki rollerini oynaması sonucunda büyümeye ve artmaya başladı. O dönemde ortaya çıkmaya başlayan Filistin üniversiteleri de bu duyguları güçlendirmede önemli rol oynadı. Bu, bir süre sonra, toplumsal dengeyi eğitilmiş sınıflar lehine çeviren Filistin İntifadası'nın doğmasına yol açtı. Nitekim toplumun onlara bakış açısı değişti. Girdileri ve maaşları tuttukları için olumlu oldu, İsrail'deki işçilerin gelirleri, Yahudilerin işçilerin güvenlik bahanesi altında ve Filistin halkının ulusal ayaklanmasının cezası olarak çalışmak üzere işgal altındaki Filistin'e girmesini engellediği için azaldı. İnsanların işçilere bakışı öncekinden daha düşük bir bakış açısına kayd. Eğitimli sınıflara yönelik bu olumlu bakış, halkın eğitime bakış açısının bir kez daha gelişmesine ve güçlenmesine doğrudan katkı sağladı. Birçok Filistin üniversitesinin varlığı, niteliksel gelişme hesabına eğitimin niceliksel gelişimine katkıda bulunmuştur. Zira eğitim konularını doğrudan kontrol edebilecek veya geliştirebilecek bir Filistin otoritesi yoktu.

Filistin halkı, özellikle Osmanlı yönetiminden sonra felaketler yaşamış, yerlerinden tehcir edilmiş ve dağılmışlar, ardından Siyonist hareket ortaya çıkmış; bu hareket, asıl halkına rağmen Yahudileri Filistin'e planlı adımlarla ve belirli aşamalarla yerleştirilmek üzere Britanya ve Amerika gibi emperyalist ülkelerden maddi ve manevi destek görmüştür. Bu sebeple araştırmacının, eğitimde meydana gelen değişme ve gelişmelerle doğrudan ilişkili olan ekonomik ve sosyal durumda meydana gelen tarihsel değişim ve gelişmeleri ortaya koyması gerekmiştir.

Bu küresel hareket, Osmanlı hâkimiyeti döneminde ortaya çıkmış, Arap dünyası ve Osmanlı İmparatorluğunun zayıf durumlarından istifade etmek için pek çok plan yapmıştır. Bunlardan en belirginini, başlangıçta Yahudilerin insani etkiler altında Filistin'e girmesine izin vermektir. Bu izin neticesinde, çok sayıda Yahudi Filistin'e göç etti. Osmanlı, 1919'da Müttefiklerinin mağlubiyeti sonucunda I. Dünya Savaşı'nda yenik sayılmış oldu. Bu savaşın ardından İngiltere, Filistin üzerinde İngiliz Mandası adı altında tahakküm tesis etti. Bu tahakküm ve kontrol sürecinde Filistin, tamamıyla Siyonist plan çerçevesinde işgal edildi ve asıl halk topraklarından tehcir edildi.

Nitekim bu planların ve olayların bir amacı da eğitim sürecini hedeflemek idi. Bu planlar yüzünden öğrenme süreci ve eğitim programları uzun yıllar gelişmemiş, belirli eğitim felsefeleri temelinde formüle edilip uygulanamamasının önemli bir nedenini oluşturmuştur. Çalışmada, eğitim olgusu ve Filistin halkı arasındaki gelişimi ele alınacak, alanlarda meydana gelen gelişmeleri ortaya koyarak önceki aşamalarda eğitim süreçlerinde meydana gelen değişiklikler enine boyuna incelenecektir.

Günümüzün Filistin insanı, Arap ve Filistin toplumunun gelişiminin bir uzantısı niteliğini taşımaktadır. Filistin halkı pek çok eski uygarlıktan, İslam devleti, onun fetihleri ve devletleri, ardından Osmanlı yönetimi, İngiliz Mandası, Siyonist İşgali ve ardından Filistin Ulusal Otoritesi gibi varlıkların siyasi, sosyal, ekonomik ve entelektüel olmak üzere birçok etkiye maruz kalmıştır. Filistin halkının farklı aşamalarda karşılaştığı bu farklı etkiler onda birçok değişikliğe neden olmuştur. Diğer taraftan Filistin toplumunun gerçekleri, genel olarak bu toplumun, özelde ise eğitimin modernleşmesini ve gelişimini etkilemiştir. Şöyle ki eğitim olgusu, Filistin halkının yaşadığı önceki aşamalarda ekonomik, sosyal ve entelektüel yönlerde gelişen değişikliklerin bir ölçüsü olarak kabul edilmiştir.

2.1.3. Filistin Tarihi

Filistin resmi eğitimi geçmişten beri yabancı güçlerin kontrolü altında idi. Bu güçler, eğitim üzerindeki kontrollerini sürdürmek için eğitim programlarında yıllar boyu çeşitliliğe gitmişlerdir. Bu doğrultuda tarihte Filistin toprakları üzerinde belirleyici birçok savaş meydana gelmiştir.

On dokuzuncu yüzyılın sonunda Siyonist hareketin ortaya çıkması, Avrupalı Yahudilerin Filistin'e göçünün başlaması ve daha sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ile merkezde yeni yahudi yerleşimlerinin oluşmaya başladığı görülmüştür. Filistin toprakları ve Filistin kıyılarında “Yahudi halkı için ulusal bir yurt” kurulmasını öngören 1917 Balfour Deklarasyonu'na bağlı İngiliz Mandası başlamıştır.

Eğitimin kapsamı, İngilizlerin hüküm sürdüğü 1917'den itibaren Britanya İmparatorluğu'nun artan memur ihtiyacını karşılamak için genişletilmiştir (Berekat, 2007; Brown, 2003). Böylece bilgi ve öğrenim, otoritenin unsurları ve seçilmiş hâkim kadroya hasredilerek yerli halk eğitim araçlarından ve süreçlerinden uzaklaştırılmıştır. Eğitim aynı zamanda, sosyal refah üzerinde bireysel, sosyal, ekonomik ve politik çıkarları güçlendirmenin bir yolunu temsil ediyordu. Filistin Arap milliyetçiliğinin yükselişi ve Filistin'deki Yahudi varlığının hızlı ve istikrarlı bir şekilde büyümesiyle, gerilim Araplar ve Yahudiler arasında açık bir şekil almaya başlamış ve sıklıkla artan şiddete dönüşmüştür. Olaylar 1936'da Büyük Filistin Devrimi'nin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Euro News, 2021).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra İngiltere, meseleleri Birleşmiş Milletlere devretmeye karar vermiştir. 1947'de Filistin'in biri Filistinli diğeri Yahudi olmak üzere iki devlete bölünmesini önermiştir. Yahudi tarafı planı kabul ederken, Filistinliler ve Arap tarafı bunu reddetmiştir (Hallaq, 2020).

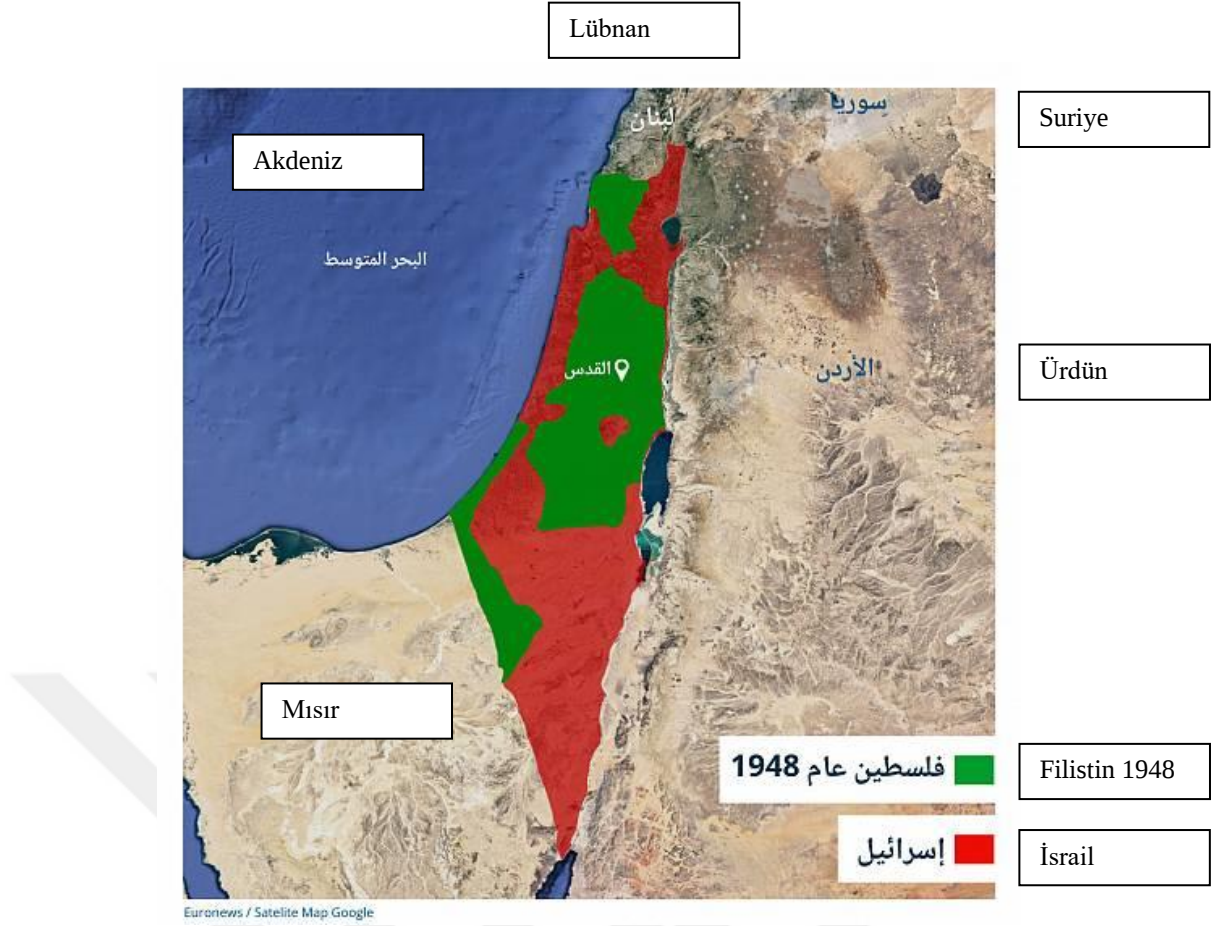
Filistin 1947 öncesi

Şekil 2.4 1947 öncesi Filistin haritası

(Euro News, 2021)

Haritada görüldüğü gibi 74 yıl önce dünya haritasında İsrail diye bir devlet yoktu. 14 Mayıs 1948'de Yahudi liderliği, İsrail'in katliamlar gerçekleştirdiği, yerli Filistinli nüfusu yerinden ettiği ve topraklarına, evlerine ve mülklerine el koyduğu Filistin'de İsrail Devleti'nin kurulduğunu duyurdu (Euro News, 2021). İsrail Devleti'nin kurulduğunun duyurulmasıyla birlikte haritalar, demografi ve tarih değişmeye başladı.

Arap ülkeleri İsrail'i tanımayı reddetti. Dört Arap ordusunun (Mısır, Suriye, Irak ve Ürdün) ittifakı, Filistin Kurtuluş Savaşı olarak bilinen bir savaşa girdi. Savaş 1949'da bu ülkelerle yapılan ateşkesle sona erdi. İsrail, Mısır kontrolüne giren Gazze hariç tüm Negev, Celile, kuzey Filistin ve sahili ilhak etti. Doğu Kudüs ve Batı Şeria Ürdün'ün kontrolüne girdi (Hallaq, 2020).

Şekil 2.5 1948 Filistin haritası

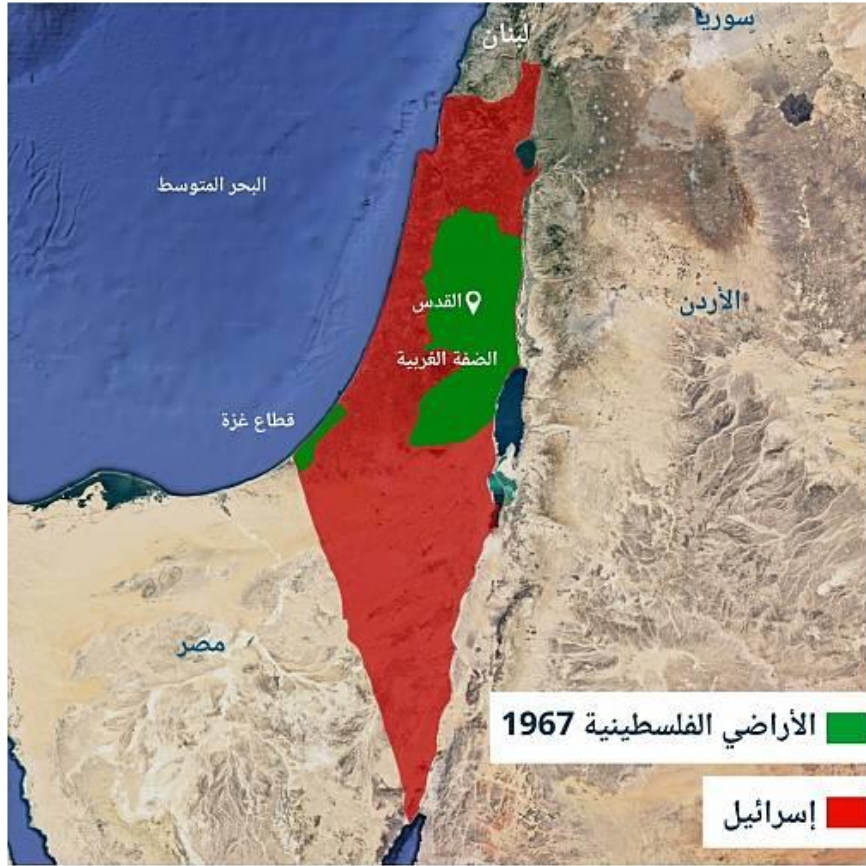
(Euro News, 2021)

1948 yılında Filistin'in eğitimin özerk haline getirilmesi yönündeki arzuları, İsrail Devleti'nin kurulmasıyla paramparça oldu. Yerli nüfusun çoğunluğuna yönelik etnik temizlik gerçekleşti. Birleşmiş Milletler tarafından idare edilen kamplardaki Filistinli mülteciler, ev sahibi ülkelerin eğitim politikalarına ve müfredatlarına uymakta idiler (Hanefi, Hilal ve Tekenberg, 2014). 1948 yılında İsrail'in kurulmasıyla başlayıp 1967 senesinde topraklarını genişletmesine kadar süren dönemde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinlilere yönelik eğitim sistemi Ürdün ve Mısır'ın sorumluluğunda kalmıştır. Bu dönemde Batı Şeria'daki okullar Ürdün müfredatını takip ederken Gazze'deki okullar Mısır müfredatını esas almıştır.

Ürdün ve Mısır, 1967'de Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde sırasıyla ulusal eğitim müfredatlarını yayınladılar. Dolayısıyla Filistinlilerin İşgal altındaki Filistin toprakları ve Diaspora'da aldıkları resmi eğitim, Filistin'in tarihsel ve kültürel kimliğini korumak veya siyasi ve sosyal emellerini ilerletmekle ilgili bir eğitim değildi (Brown, 2003). Bunun yerine, eğitim süreçlerini tarihselleştirmek yerel ve kolektif bilgi üretim araçlarını baltalamak üzere

sanatsal bir pedagojik “pozitivist kültür” ortaya çıkmıştır (Giroux, 1984). Bu gelişmeler, Filistinliler için sosyal ve ekonomik hareketliliği güvence altına alan ve ulusal dışlanmanın etkisini tasfiye etmeye yarayan eğitimin oynayacağı rolü güçlendirmiştir (Berekat, 2007).

İsrail'in Sina Yarımadası'nı, Gazze Şeridi'ni, Batı Şeria'yı, Doğu Kudüs'ü ve Suriye'deki Golan Tepeleri'nin çoğunu işgal etmesiyle Arapların yenilgisiyle sonuçlanan Haziran Savaşıdır (Filistin'deki Altı Gün Savaşı). Haziran 1967 savaşından sonra en büyük değişiklik Filistin haritasında oldu.

Şekil 2.6 1967 Filistin haritası

(Euro News, 2021)

Yeşil renk: Filistin

Kırmızı renk: İsrail'in işgal altındaki bölgeler

İsrail, 1967 yılında Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni işgali ettiği sırada tamamen indirgemeci ve işlevsel rolüne rağmen eğitim sistemini hedef aldı (Abu Humus, 2013; Asaad, 2000). İsrail, İngiliz Mandası'nın Filistin kimliğini yok etme ve Yahudi toplumunda dağıtma konusundaki eski planlarını, Gazze'deki Mısır yönetimi ve Batı Şeria'daki Ürdün yönetimi

döneminde hüküm süren Filistin müfredatındaki büyük değişiklikler gerçekleştirerek tamamlamaya çalışmıştır . İsrail askeri güçlerinin okulları ve üniversiteleri iki yıla varan bir süre kapatması ve çeşitli tacizlerle eğitim sürecini engellemesi üzerine 1987'de bir sivil protesto hareketi olan intifada başladı ve bu sırada baskıcı önlemler olağanüstü boyutlara ulaştı (Mahşi ve Bush, 1989).

1967 savaşıdan sonra işgal altındaki Filistin'deki eğitim, tüm Filistin topraklarının işgal edilmesinden sonra tamamen İsrail felsefesine ve politikasına tabi olmuştur. İsrail'in amacı, eğitim politikasıyla tarihi geçmişi silen ve İsrail liderlerinin çizdiği sınırlara bağlı kalan ve anlattıkları tarihsel gerçekliği kabul eden bir Filistinli kimliği kuran programlar hazırlamaktır. Bu durum Filistin eğitim ve öğretim sistemine olumsuz yansımıştır. 1979'da Mısır ile İsrail arasında imzalanan barış anlaşmasının ardından İsrail'in Mısır sınırı çizildi. İsrail 1982'de tamamlanan bir süreçte tüm güçlerini ve yerleşimcilerini Sina'dan (Mısır) geri çekti. On yıldan fazla bir süre, özellikle 1994'te Ürdün, İsrail ile bir barış anlaşması imzalayarak Ürdün İsrail'i tanıyan ikinci ülke oldu ve aralarındaki sınırlar çizildi (Euro News, 2021).

Şekil 2.7 Günümüzde Filistin haritası

(Euro News, 2021)

Yeşil renk: Filistin

Kırmızı renk: İsrail'in işgal altındaki bölgeleri

Filistin eğitimi üzerindeki bu olumsuz etkilerin sonuçları çok büyük oldu. Nitekim eğitimin tüm kademelerinde ve akademik standartlarda uzun vadeli bir düşüşe yol açtı (Nicolay, 2007; Sfeir ve Bertone, 2003). Bu durum, 1993 yılına kadar olağanüstü boyutlara ulaştı. Ancak İsrail'in sert politikaları Filistinlilerin tarihsel ve kültürel kimliklerini korumalarını ve savunmalarını engellemedi. Bununla birlikte, onlarca yıl süren İsrail askeri yönetimi boyunca Filistin eğitimi üzerindeki doğrudan yabancı kontrol, Filistinlileri eğitimi yeniden inşa etmek için hazırlıksız ve donanımsız bir duruma getirmiştir.

2.1.4. Ekonomik Yaşam

Osmanlı döneminde köylülerin sahip olduğu tarım arazilerinin %10'una doğrudan vergi uygulanmakta idi. Bu toprakların üretimi ne olursa olsun, kuraklıktan etkilense de ekilmese de bu vergi alınırdı. Buna ek olarak koyun vergisi ve emlak vergisi de alınmakta idi. İngiliz Mandası yönetiminde de vergi sistemi aynı kaldı. Vergi sistemi 1936 devriminin başlangıcına kadar devam etti. Böylece köylülerin sıkıntısı da devam etti ve tarım daha da kötüleşti. 1929-1933 yıllarında kötüleşen küresel ekonomik kriz, tarım ürünleri fiyatlarında düşüşe neden oldu. Tarımsal salgınlar ve doğal faktörler sonucu tarımsal üretim zarar gördü. Çiftçi, önceki yıllara göre vergi ödemeye devam etmek zorunda kaldı ve bu da yoksullaşmasına neden oldu (Badran, 1969). Tablo 2.1'de 1934 yılında Filistin halkının çeşitli gelir sınıflarının net gelir, vergi hacmi ve yüzdesi yer almaktadır.

Tablo 2.1. 1934 yılında Filistin halkının çeşitli gelir sınıflarının net gelir, vergi hacmi ve yüzdesi

Sınıf	Net Gelir Filistin Lirası	Vergiler Filistin Lirası	Dâhili Vergi Oranı
Çiftçiler	23,37	5,37	25%
Ticaret İşçileri	100,00	8	8%
Emlak Sahipleri	250	53,75	21,5%
Tüccarlar	250	31,25	12,5%

Tablo incelendiğinde özellikle çiftçiler üzerindeki üretim vergilerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, köylüleri vergi ödemek ve Yahudi kolonilerinde çalışmaya gitmek için tarım arazilerini satmaya yöneltti (Jana, 1937). Arap çiftçilerin Yahudi kolonilerinde çalışmasının yasaklanması ve işten atılmasını talep etmek amacıyla İsrail Genel İşçi Örgütü (Histadrut) kuruldu. Bu nedenle birçok çiftçi borç bulmak için tefecilere başvurmak zorunda kaldı. Bu da çiftçilerin borçlarının artmasına ve onları ödeyememelerine yol açtı. Bu durum,

İngiliz hükümetini köylülere hapis cezası vermeye mecbur etti. Tarımsal ve ekonomik koşullar kötüleşti.

Vergilerin düşürülmesi, kooperatiflerin kurulması ve bankalardan tarımsal borçlanmanın etkinleştirilmesi çiftçilerin sorununu çözmede başarılı olamadı. Bunların sonucunda İngiliz Mandası hükümeti ve Siyonist hareketin Filistin topraklarının çoğunu satın almayı amaçladığı simsarlar tarafından toprak satma süreci hızlandı. İngiliz hükümeti Filistinlileri sattıkları topraklardan kovmak için güç kullandı. Yahudilerin Sursock ailesi'nden rehin aldıktan sonra satın aldıkları ve diğer satılan topraklarda Marj İbn Amer'de yaptıkları gibi yaptılar. Buna karşın köylüler sürgünlere direnmeye çalıştılar ve Yahudi kolonilerine saldırdılar, kurbanlar verdiler. Ancak eğitimli veya organize kuruluşların olmayışı nedeniyle bir sonuç alınamadı. Bununla birlikte İngiliz hükümetinin ve Siyonist hareketin planlarına ilişkin aktiviteler ve ulusal farkındalık arttı. Köylülerin ve ulusal güçlerin yerinden edilme politikasına karşı kristalize direniş hareketleri meydana geldi. Bu hareketler 1936'da kapsamlı grevin açıklanmasından hemen sonra ortaya çıktı (Nashwan, 2004).

İngiliz Mandası'nın başlangıcında, ithal edilen birçok sanayi malının piyasaya girmesi ve halkın bunları kabul etmesi nedeniyle endüstri gelişti. Bu, rekabet edemeyen birçok fabrikanın kapanmasına yol açtı. Birçok ustanın işini bırakması sonucu işsizlik arttı. İngiliz hükümeti ayrıca yerel sanayi ihracatının komşu Arap ülkelerine ihracatını da engelledi. Çok sayıda işsizlik ve işçiler arasında iş bulmak için rekabetin ortaya çıkması sonucu ücretler düştü (Cohen, 1972).

1936'daki Filistin devriminden sonra, tarımsal açıdan meydana gelen iyileşme ile ekonomik durumda bir iyileşme oldu. Çiftçiler sebze yetiştirmeye yöneldi. Savaş koşulları ve İngiltere ve Avrupa'nın savaşıyla meşgul olması sonucunda çiftçilerin sebze yetiştirmeye ilgisi arttı. Arap çiftliklerinin üretimi 1938'den 1943'e kadar yaklaşık 6 kat arttı. Tarımsal gelir ve tarım ürünlerinin fiyatları yükselmiş, bu da çiftçilerin ekonomik durumunda iyileşme meydana getirmiştir. Bu gelişme eğitimin gelişmesine katkıda bulundu, çünkü birçok çiftçi çocuklarını orta öğrenimlerini şehirlere tamamlamaları için gönderme imkânı bulmuştur (Nashwan, 2004).

İngiliz Mandası'nın sona ermesi, 1948'de yerinden edilme ve "Nakba" denilen olayların gelişmesi, Filistin halkının Filistin topraklarından sürülüp Batı Şeria'dan Gazze Şeridi'ne tecrit edilmesine yol açtı. Sonuç olarak, Batı Şeria ile Gazze arasındaki doğrudan

ilişki koptu ve iki bölge arasındaki ticari ilişki sona erdi. Siyonist hareketin hedefi açık ve netti. Filistin halkının topraklarından komşu Arap ülkelerine göç ettirilmesi ve çevredeki bu toplumları kademeli olarak asimile etmek istendi (Sayigh, 1986).

Şekil 2.8. Filistinlilerin Nakbası

(Odeh, 2020)

Şekil 2.9. Nakba savaşında Filistinlilerin yerinden edilmesi.

(Gate Ahram News, 2022)

Şekil 2.10. Nakba savaşında Filistinlilerin yerinden edilmesi.

(Alhadd News, 2022)

İngiltere, Amerika, birçok Avrupa ülkesi ve bu Siyonist politikayı finanse eden Birleşmiş Milletler 'in yardımıyla bu plan gerçekleştirilmek isteniyordu. Hem Gazze hem de Batı Şeria'daki sığınmacıların kötüleşen ekonomik durum nedeniyle kendi çıkarlarını tesis edemediler. Ülkelerindeki diğer bölgelere gönüllü olarak gitmelerine yol açtı. Birleşmiş Milletler tarafından Amerika ve İngiltere'den sağlanan fonlarla arzulan, kolaylaştırılan ve teşvik edilen şey buydu (Owen, 1982).

İsrail hükümeti Haziran 1967'de Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni işgal ettikten sonra, bu işgal altındaki bölgeleri ekonomisine hizmet ettirmek için doğrudan ve dolaylı olarak kullanmaya başladı. Bu amaçla İsrail toprağı ve suyu kontrol etmeye ve Filistin topraklarında yerleşimler inşa etmeye, yer altı sularının kendi yararına planlı ve maksatlı bir şekilde kullanmaya başladı. Bununla söz konusu toprakların sahiplerini Filistin topraklarından istifade ettirmemeyi amaçlıyordu. 1967'den sonra işgal edilen bölgelerin, emekçilerinin geçim ve güvenlik arayışı içinde Arap ülkelerindeki diğer bölgelere göç etmesiyle karakterize edildi. Bu durum, ulusal üretime göre 1967'den önce yerel üretimin %36'sını oluşturan yerel pazarda daralmaya yol açtı (Abu. Al-Neml, 1979).

İsrail işgal hükümetinin tarımı, özellikle Filistin tarımsal gelirinin ana kaynağı olan narenciye ekimini bitirmek için gerçekleştirdiği uygulamalar arasında Arap ülkelere narenciye ihracatının önüne engeller koymak ve ihracat işlemlerinde vergileri yükseltmek olduğu söylenebilir. Bunun, çiftçilerin tarım arazilerini terk etmesine ve Filistin ürünlerine

ilginin azalmasına doğrudan katkıda bulunduğu ortaya çıkmıştır. Zira bu uygulamalar neticesinde üretim miktarında önemli ölçüde azalmalar olmuştur.

Bu faktörler, toprak ve çiftçiler arasındaki ilişkinin zayıflamasına ve Filistin toplumunun İsrail ürün ve mallarını tüketen bir topluma dönüşmesine yol açtı. Bu durum, paranın Yahudilerin hazinesine akmasına katkıda bulunmuştur. İsrail'in istediği şeyin bu olduğu bilinmektedir. İsrail makamları ayrıca sermaye sahiplerinin üretken fabrikalar kurmasına izin vermedi ve bu fabrikaların kurulmasına vergi ve kısıtlamalar getirdi. Buna karşın dikiş-nakış fabrikaları, bazı küçük fabrikalar, ev aletleri, kimyasal deterjanlar ve şekerlemeler üreten hafif sanayiler ortaya çıkmıştır. Ancak bunlar, Filistinlilerin ekonomik durumunun iyileştirilmesine fazla katkıda bulunmamıştır. Bu faktörler eğitim sürecinin iyileştirilmesini etkilemiştir.

2.1.5. Politik Yaşam

Bu bölümde, şimdiki Filistin siyasi sisteminin temellerini anlamaya çalışarak ve tarihi süreçleri ele alınarak Filistin siyasi yapısını incelemek amaçlanmıştır. Başta eğitim alanı olmak üzere Devletin çeşitli kurumlarının inşa ederken gelişmenin ve siyasi yapısının önemine değinilmiştir.

MS 1917'de Filistin'in İngiliz işgali altına girmesinden sonra Filistin halkı kendi bağımsız varlığını inşa etmek için çaba sarfetmiştir. İlk yıllarda Bilad ash-Shām birliğine ve Suriye Genel Konferansı'na katılma çabaları ile bağımsızlığını elde etmeye çalışmıştır. Ancak Prens Faysal'ın Suriye'de kendi krallığını kurması ve ardından Suriye'nin Fransız işgali altında kalarak bu krallığın çökmesiyle, Filistin halkının kendi varlığını (siyasal sistemini) inşa etmek için başka bir şekilde düşünmeye sevk etmiştir (Abu Qudama, 2019). O zamanlardan beri, Filistin halkının tümünü temsil eden, adına konuşan, mücadelesini öncülük eden ve Filistin halkının tüm bileşenleri işbirliği ile bağımsızlık elde etmeye çalışan liderlik otorite kurma fikrini ortaya çıkmıştır. Bu mücadelenin ilk tezahürleri, Filistin'in çeşitli yerlerinde İslami ve Hristiyan derneklerinin kurulması olmuştur.

O dönemde İngiltere, Parlamenter ve Yasama Meclislerinin oluşturulduğu Ürdün, Suriye, Lübnan ve Mısır'a benzer olarak bir Filistin Yasama Meclisi'nin kurulmasına karşı çıkmıştır. Böylece bu aşama Filistin'de halk aracılığıyla siyasi dönüşümün başlangıcı olmuştur. Çeşitli parti ve dernek kurarak otorite kaynağı olmuştur.

1920 yılında Filistin siyasi sisteminin kurumları önemli gelişmeler yaşamıştır, ilk başta 1934'a kadar Musa Kazım al-Husayni başkanlığı yaban üçüncü Filistin kongresi kurulması, ardından 1934'te büyük Filistin ayaklanmasına öncülük eden Arap Yüksek Komitesi kurulmuştur. Arap Yüksek Komitesi bu büyük ayaklanmanın liderliğini 1937'ye kadar kurucuları ve üyelerinin bir kısmı zindanlara atılarak, diğerleri ise sürgün olarak devam etmiştir (Abu Qudama, 2019).

Arap Yüksek Komitesi'nin feshi ile Filistin davası lidersiz bir döneme geçti. İngiltere, Filistin sorunu çözmek istediğinde, Arap Birliği "Jāmi'at ad-Duwal al-'Arabiyya" devreye gererek 1946'da Bloudan kongresi sırasında Filistin ulusal harekete önderlik edecek bir "Yüksek Filistin Otoritesi" kurulması için bir tavsiyede bulunmuştur. Böylece bu kurum Filistin'in ilk Otorite kurulu olarak kayda geçmiştir (Yaghi,1983). Arap Yüksek Komitesi'nin kurulmasından sonra ve Arap-İsrail Savaşı "an-Nakbah" 1948'e kadar Komitesi'nin mütevazî imkanları ile kurtuluş savaşı için Filistin askeri ve siyasi sahalarına bir düzen vermeye çalışmıştır. Bu savaşta işgalci Yahudiler Filistin topraklarının %78'ini ele geçirmiştir.

Filistin davası tekrar bir dağılım süreci yaşamış, fakat bu sefer dağılım süreci liderlik düzeyinde değil halkın düzeyindedir ("an-Nakbah" dan mütevellit). Geçmiş 50'lili yılların sonuna doğru ve birçok sebepten bazı Arap ülkeleri Filistin davasına ajandada yer verilmesini ve Filistin halkını örgütleme çağrılarında bulunmuştur. Böylece Filistin davası dağılımı 1964'te Kurtuluş Örgütü'nün kuruluş konferansına kadar devam etmiştir. Bu konferansta "Filistin Kurtuluş Örgütü" kuruluşunu ilan etmiştir (Riyala ve Shehab, 2020).

Filistin Kurtuluş Örgütü 1964'te ortaya çıktığında, Batı Şeria ve Gazze Şeridi şimdiki Filistin Ulusal Yönetimi "Es Sulta el Vataniyye el Filistiniyye kurulan bölgeler henüz işgal edilmemişti. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kuruluş amacı, 1948'te işgal edilen Filistin topraklarını azad etmektir. 1964 yılı Filistin tarihinde siyasi ve askerî açıdan bir dönüm noktası kabul edilmektedir.

İlk Filistin Ulusal Konseyi'nin Kudüs'te yapıldığı yerde, Kahire'de düzenlenen Arap zirvesi tarafından verilen bir kararın ardından Ahmed Al -Shugairi'nin başkanlığını yaptığı Filistin Kurtuluş Örgütü'nün birinci yılında Filistin ulusal Meclisi Kudüs'te ilk defa toplanarak Kahire Arap Birliği toplantısından çıkan kararlarla Ahmed Al-Shugairi başkanlığı ile Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kuruluşunu ilan edilmiştir (Abu Qudama, 2019). Bu değişim, Filistinliler arasında ulusal kurtuluş mu ya da Filistin Kurtuluş Örgütü kurumlarını demokratik bir

temelde inşa etmek daha mı önemlidir? öncelik tartışmasını ortaya çıkarmıştır Haziran 1967 yenilgisinden sonra, çeşitli direniş örgütleri ve partiler kurularak faaliyete geçmiştir. O zamanlarda Arap rejimleri ve özellikle 1968'de Al -Karama savaşından sonra Filistin direniş hareketine herhangi bir eylem gösterememiştir.

1967 Savaşı ve İsrail'in Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni işgalinden sonra, Filistinliler, işgalciye karşı direniş hareketine yol vermek adına Arap rejimlerinin vesayetlerinden kurtulmaya karar vermiştir. Arap dünyasının önünde yenilen bu rejimlerin Filistin direniş hareketine yol açmaktan başka bir çare bulamamıştır. Sonuç olarak, bu rejimler Filistin topraklarını kaybeden Filistin halkını önlemeye cesaret edememiştir.

İsrail'in Filistin eğitimi etkilerine gelince, sadece eğitim ve öğretim sürecini yıkmakla kalmayıp Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin istikrarında da bir etkisi olmuştur. Öğrencilere ve eğitim bilişenlerine yönelik işgal devleti İsrail politikaları, Filistin halkına uygulanan önemli faktörler olmuştur. Böylece okullara gitmeye mahrum bırakılan öğrenciler ulusal mücadele çekirdeği, hocalar ve eğitim çalışanları bu ulusal mücadelenin liderleri olmuştur.

1969 yılında Filistin kurtuluş örgütü, liderleri, teşkilatları ve kurumlarıyla ön plana çıkmayı başarmıştır. Böylece Filistin siyasi sistemi devrimci ilkelere ve örgütsel bir temelde şekillenmeye başlamıştır. Filistin kurtuluş örgütü kurulmanın ilk dönemlerinde üstlenmiş olduğu siyasi rolünden dolayı ve Filistin halkının farklı bölgelere dağılması nedeni ile Filistin eğitiminin hedefleri net bir şekilde ifade edilememiştir. Ancak o zamandaki Filistin liderliği, eğitim Filistin halkının onurunu ve insanların koruyucusu, Filistin eğitim kurumlarının sunduğu bakışla geleceğe hazır, milletini muhafaza eden ve varlığını koruyan bir nesil yetiştirmek olmuştur.

1980'de İsrail, eğitim sürecinin tüm detaylarına müdahale etmesine izin veren 854 sayılı Kanun'u çıkararak eğitim sürecini kontrol etmeye çalışmıştır (Yaghi, 1983). Bu, Filistin toplumundaki tüm ulusal güçlerin yasayı engellemek için koordinasyonunun ve ittifakının başlangıcı olmuştur. Üniversite eğitimi üzerinde tam kontrole sahip olmalarını sağlamak için üniversiteleri eğitim için İsraili bir memura bağlamayı amaçlayan yasa Filistin üniversitelerine dış yardım fonlarının girişini engellemeye çalışmıştır. Üniversite binalarını genişletme izinlerinin verilmesinin yanı sıra eğitim özgürlüğünü sınırlamak amacıyla birçok kitabın girişi engellenmiştir. 1987'de Birinci İntifada'nın patlak vermesiyle, yaklaşık dört yıl boyunca eğitim süreci üzerinde en büyük etkiyi Filistin üniversitelerinin kapanması yaptı ve

intifadanın yakıtını daha da ateşledi, bu da işgali ve uygulamalarını reddeden koca bir nesil yaratmıştır. Filistin üniversitelerinin kapatılması yaklaşık dört yıl boyunca eğitim sürecini en çok etkileyen olay olmuştur (Abu Qudama, 2019).

Filistin Kurtuluş Örgütü, örgüt ile Siyonist varlık arasında Oslo Anlaşması'nın imzalandığı ve Filistin Yönetimi'nin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin çoğunda kurulduğu 1993 yılına kadar Filistin halkının mücadelesine öncülük etmiştir. Oslo Anlaşması, İsrail hükümeti ve Filistin Kurtuluş Teşkilatı arasında, 13 Eylül 1993'te Washington'da imzalanan bir barış anlaşmasıdır. Anlaşma, gizli görüşmelerin yapıldığı Norveç'in Oslo şehrine atfen adlandırılmıştır. Müzakereler, 1991'de Madrid Konferansı olarak bilinen süreçte başlamıştır. Oslo Anlaşması, resmi olarak İsrail Dışişleri Bakanı Shimon Peres ve Filistin Kurtuluş Örgütü Yürütme Komitesi Genel Sekreteri Mahmoud Abbas'ın temsilciliğinde imzalanmış ilk anlaşmadır. Anlaşma, 1993 yılında Filistin siyasi düzeninin mevcut yapısının oluşmasına yol açtı. Filistin meselesinin seyrinde önemli bir dönüm noktası olan Oslo Anlaşması, Batı Şeria ve Gazze'de ulusal Filistin otoritesinin kurulmasını sağladı. Filistin tarihinde ilk kez Filistin topraklarının içinde, Filistin dışından gelen Filistin Kurtuluş Teşkilatı'nın aksine, kurulan ilk otorite olan Filistin Ulusal Otoritesi, modern Filistin tarihinin bir bölümünde kurulan ilk otoritedir. Filistin Ulusal Otoritesi, Filistin politik karar alma sürecini Filistin Kurtuluş Teşkilatı'nın çerçevesi ve kurumlarından Filistin Ulusal Otoritesi'ne bağlı departmanlar, dairesel ve bakanlıklara taşımaya çalıştı. Mevcut Filistin Ulusal Otoritesi, yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç bölümden oluşur. Oslo Anlaşması'nın sonuçları, Filistin Ulusal Otoritesi'nin yapısı, bileşimi, yetkileri ve seçim yöntemi şekillenmesine de yol açtı. Filistin Ulusal Otoritesi'nin evrimi, yürütme ve yasama yetkilerinin birleştirildiği 24 kişilik bir küçük meclisten, 88 üyeli yasama meclisine ve halk tarafından doğrudan seçilen bir Filistin Ulusal Otoritesi başkanına doğru ilerledi (Ajaj, 2010).

Mevcut yapısında şekillenmekte olan Filistin siyasi sistemi, 1993 Oslo Anlaşmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Filistin davasının gidişatında önemli bir değişiklik oluşturduğu ve Batı Şeria ve Gazze'de bir Filistin ulusal otoritesinin kurulmasını düzenlediği bilinmektedir.

2005 yılının ortalarında, Kahire'deki Filistinli gruplar, bir seçim sistemi şeklinde yasama seçimleri düzenlemeyi kabul ettiler. Bu durum Yasama Konseyi'nin üye sayısının 88'den 132'ye çıkmasına yol açtı. 2006 yılında, yani Hamas'a bağlı Değişim ve Reform Listesi'nin 132 sandalyeden 74'ünü alarak büyük bir zafer elde ettiği ilk seçimlerden on yıl

sonra ikinci yasama seçimleri yapıldı (Abu-Arab, 2008). İlk başta, iktidar Hamas tarafından kurulan hükümete devredildi, ancak Haziran 2007'de Hamas'ın Gazze Şeridi'ni kontrol etmesiyle sona eren hükümetin kurulması sırasında ve sonrasında birçok engel ortaya çıktı. Filistin siyasi sisteminin bölünmesi ve Batı Şeria ve Gazze'de iki resmi hükümetin varlığını ortaya çıkarmıştır. Haziran 2007'de, Filistin siyasi sistemi bir çıkmaza girdi ve artık yönetici ortaklar arasındaki, özellikle de Filistin Yönetimi'nin başkanlığını yürüten Fetih ile hükümeti oluşturan Hamas arasındaki siyasi farklılıkları yönetmek için genel bir çerçeve sağlayamadı (Riyala ve Shehab, 2020).

Mevcut siyasi sistem, işgalin devam etmesi ve siyasi ve coğrafi bölünme durumu ışığında Filistin durumunun gelişiminin gereklerini artık karşılayamıyordu. Tek başına iç ve coğrafi bölünme deneyimi, Filistin siyasi sisteminin eksikliklerini ve eksikliklerini ortaya çıkarmak için yeterli olmuştur.

2.2. Eğitim Sistemi ile İlgili Araştırmalar

Afounch, (2014) tarafından yapılan “Filistin Otoritesinin Kurulmasından Sonra Filistin Okullarında Eğitim Durumu” çalışmasında 1994- 2009 yılları arasında Filistin eğitiminin iyileştirilmesi kapsamında ortaya çıkan engellerin niteliği ve çözüm yolları üzerinde durulmuştur. Nitel olan çalışmada veriler Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'ndan alınan belgeler, yerel ve uluslararası kuruluşların eğitim derecelendirme raporları, Filistin Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı'ndaki sorumlulardan seçilen bir örneklem üzerinde yapılan açık görüşmeler, yoğun ders grupları ve sınıf gözlemleri incelenerek elde edilmiştir. Çalışmanın önemi eğitim sisteminin ve çıktılarının karşılaştığı sorunlara, zorluklara ışık tutarak karar vericiler tarafından ciddi bir şekilde düşünülmesini ortaya koymuştur. Ulusal Otoritenin eğitim görevlerini üstlenmesinden sonra Filistin'de eğitimin kalitesi konusunun tartışılmasının eğitim konularını farklı boyutlarıyla ele aldığı Millî Eğitim Bakanlığı'nın verilerinden yararlandığı görülmüştür. Çalışma sonucunda Filistin eğitim seviyesinde belirgin bir düşüş olduğuna dair eğitimciler arasında fikir birliğine varılmıştır. Eğitimin genel toplumsal bir sorun olduğu ve toplumun hepsinin bu alandaki tartışmalara katılmasının gerekli olduğu ortaya konulmuştur.

Diyab, (2015) tarafından yapılan “Geçmişin İzleri ve Günümüz Problemleri Arasında Federal Nijerya Cumhuriyetinde Eğitim Durumu” çalışmasında Federal Nijerya Cumhuriyeti'nde eğitim gerçeği kültürel faktörlere, coğrafi, tarihi, dini, siyasi ve ekonomik

koşullara odaklanılmıştır. Federal Nijerya’da eğitim sisteminin altyapısının oluşmasına katkıda bulunan hususların saptanması amaçlanmıştır. Araştırmada belirli bir olguyu araştırmak için en uygun yollardan biri olan vaka incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Eğitim programı ve eğitim sistemini kültürel sebepler doğrultusunda okumak esas alınmıştır. Bu çalışmanın öneminde, yabancı ülkelerdeki eğitim sistemlerinin analitik olarak incelenmesi, ulusal eğitim sistemlerinin değerlendirilmesi, onların güçlü ve zayıf yönlerinin tespit edilmesi ortaya konulmuştur. Çalışma sonucunda Nijerya’nın okul öncesi ve ilköğretim eğitimin geliştirilmesine önem verdiği veriler, devlet yetkililerinin kreş eğitimi ve ilköğretime ilgisinin cinsiyet veya ırka bakılmaksızın tüm çocukların eğitime katılımı konusunda çabalarını göstermektedir. Eğitim, bilim ve teknolojide kadın erkek ayrımı yapılmaması Nijerya eğitim politikasında benimsenen esaslar arasında yer almıştır.

Zühd, (2016) “İsrail Eğitim Politikasının Kudüs Doğusunda Filistin Gençliğinin Genel Bilinci Üzerindeki Etkisi” araştırmasında Doğu Kudüs'teki eğitim gerçeği tespit edilerek Doğu Kudüs'te faaliyet gösteren Filistin eğitim ve öğretim kurumunun karşılaştığı zorluklar ortaya konulmuştur. İsrail eğitim politikasının Doğu Kudüs'teki Filistinli gençlerin genel farkındalığı üzerindeki etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Arap okullarında okutulan Arapça müfredatla İsrail eğitim müfredatının karşılaştığı saptanmıştır. Araştırmada İsrail politikalarındaki Siyonist hedefleri belirlemedeki kilit rolü nedeniyle İsrail eğitim uygulamalarının tarihsel yönlerini bulmak, Filistin kimliğini ve eğitimini yok etmeye yönelik sürekli girişimleri tespit etmek için tarihi araştırma yöntemi kullanılmıştır. İsrail uygulamalarının doğası, bunlarla yüzleşmenin yolları ve işgal altındaki Kudüs'teki Filistinlilerin desteği ve kararlılığı, özellikle nesiller inşa eden eğitim ve eğitim felsefesi olduğu ve gençler arasındaki farkındalığın doğasının temeli olduğu için araştırılmıştır. Çalışmanın Kudüs'ün Filistinli sakinlerinin eğitim alanında çektiği acının önemli bir yönüne ışık tutacağı düşünülmektedir. Çalışmanın önemi aynı zamanda birçok kaynak ve birincil belgeyi içermesinden kaynaklanmaktadır. Çalışma sonucunda Filistinlilerin ulusal düşüncesini, eğitimin ulusal ve kültürel boyutunu ortadan kaldırarak Filistin eğitim ve öğretim kurumlarının çalışmalarını kısıtlamak İsrail hedefleri arasında bulunmuştur. Araştırma sonuçlarının, Kudüslü öğrencilerin görmezden gelinmesinde ve kaliteli eğitim düzeyine yükselen sorumlu bir eğitim sürecinin olmamasında işgalin büyük bir rol oynadığını ve işgalin Kudüs'ü tecrit etmek ve Yahudileştirmek istediğini ortaya koymuştur. Doğu Kudüs'teki eğitim realitesinin denetleyici bir otoritenin yokluğunda kentte uygulanan eğitim sistemlerinin çokluğunun bir sonucu olduğu anlaşılmıştır. Eğitim sürecinde düşük eğitim düzeyi gibi

olumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olduğu görülmüştür. Eğitimin kalitesi, okulu bırakma olgusunun yaygınlaşması ve zorunlu eğitimin uygulanamaması gibi durumlar ortaya çıkmıştır.

Bin Hasfer Al-Ahmadi, (2018) “Finlandiya ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında Eğitim Sistemi Üzerinde Analitik Okuma” araştırmasında Finlandiya ve Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki eğitim sistemlerinin betimsel analiz yoluyla incelenmesi ve tarihi kökenlerin vurgulanması amaçlanmıştır. İki devlette bulunan eğitim sisteminde temel faktörler ve üzerinde durduğu esaslar, benzer yönler ve farklılıklar saptanmıştır. Çalışmada, eğitim sistemlerindeki gelişim basamaklarını değerlendirmeye dayanarak buna yol açan nedenleri ve etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır. Eğitimden sorumlu olanların ve araştırmacıların, eğitim sisteminin başarısına yardımcı olan nedenleri ve ilerlemesini engelleyen koşulları ortaya koyan karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç duyması bu çalışmayı gerekli kılmıştır. Bu çalışma, Finlandiya’nın orta düzey bir eğitim sisteminden çağdaş bir eğitim sistemine geçmesine yardımcı olan nedenleri belirleyerek, uluslararası standartlara ayak uyduran gelişmiş ve bütünleşmiş bir eğitim sistemi oluşturmak için Filistin’deki eğitim yetkililerine fayda sağlaması beklenmektedir. Eğitimden sorumlu olanların ve araştırmacıların, eğitim sisteminin başarısına yardımcı olan nedenleri ve ilerlemesini engelleyen koşulları ortaya koyan karşılaştırmalı çalışmalar yapmasının önünü açabilir. Çalışma, eğitim politikasından sorumlu kişilerin mesleki eğitimin etkisini belirlemesine yardımcı olabilir. Hem Finlandiya hem de Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki eğitim sisteminin merkezi bir model izlediği sonucu ortaya konulmuştur. Fin eğitim sisteminin, okullara iç işlerini ve bağımsızlıklarını yönetme yeteneği vermede adem-i merkeziyetçilik ilkesini benimsediğini, Finlandiya’da Eğitim Bakanlığı’nın mevzuatı ve hukuki sınırları dâhilinde daha fazla esnekliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Al-Abbad, (2021) “Yeni Zelanda ve Endonezya Eğitim Sistemlerinin İncelenmesi - Endonezya’nın Lisans Öncesi Eğitimde Yeni Zelanda Modelinden Yararlanma Olanağı” çalışmasında, Yeni Zelanda ve Endonezya’da eğitim sistemini etkileyen faktörleri belirlemeyi, her birinin karşılaştırmalı bir analizini yapmayı ve ardından toplumsal faktörlerin eğitim sisteminin gelişimi üzerindeki etkisinin incelendiği bir dizi eğitim ilkesine ulaşması amaçlanmıştır. Karşılaştırmalı yaklaşımda tanımlayıcı/betimleyici yaklaşım ve analitik yaklaşım şeklinde iki yön vardır. Çalışma sonucunda, Endonezya eğitim sisteminin karşılaştığı zorlukları aşmak için kullanılabilecek bir dizi eğitim ilkesine ve tavsiyeye

ulaşmıştır: Endonezya'da bakanlığı destekleyen diğer tarafları kullanarak merkeziyetçiliğin azaltılması ve eğitim sistemine sağlanan eğitim finansman bütçesinin artırılması, bilimsel nitelikli kadrolar sağlanması; öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet sırasındaki yetersiz oldukları alanlarda geliştirilmeleri kamu ve özel eğitim sektörlerinde öğretmen tahsislerinin artırılması, yabancı ülke eğitim sistemlerine göçlerinin engellenmesi ortaya konulmuştur.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma, işgalin başlangıcından günümüze Filistin eğitiminin tarihsel gelişimine dair nitel bir panorama sunmaktadır. Böylece araştırmanın tasarımı, araştırmanın yöntemini ve tasarımını belirlemek için 'amaca uygunluk' kavramı belirlenebilir (Cohen, Manion ve Morrison, 2000). Araştırma modeli nitel tarihsel araştırmadır. Çünkü araştırmacı önceki yılların verilerini kullanarak eğitimin tarihsel gelişmelerini niteliksel olarak ortaya koymuştur.

Nitel araştırma, görüngüleri doğal ortamlarında araştıran ve onları analiz etmek, anlamak, açıklamak ve anlamlandırmak için çeşitli yaklaşımlar kullanan bir araştırma türüdür. Bu araştırma modelinde, olaylar, doğal ortamlardaki diyalog ve gözlem yoluyla gerçekçi bir şekilde kavranabileceği varsayılır (Anderson ve Arsenault, 2005). Nitel araştırmanın amacı, konusuna yorumlayıcı, natüralist bir yaklaşımla çoklu metottur. Bu, nitel araştırmacıların, olayları, insanların onlara yüklediği anlamlar açısından anlamlandırmayı veya yorumlamayı amaçlayan, olayları doğal bağlamlarında araştırmak demektir. Bireylerin yaşamlarındaki rutin ve sorunlu anları ve anlamları betimleyen çeşitli ampirik materyallerin örnek olay incelemesi, kişisel deneyim, içebakış, yaşam öyküsü, görüşme, gözlemsel, tarihsel, etkileşimsel ve görsel metinlerin incelenen kullanımı ve toplanması, nitel araştırmayı oluşturur (Denzin ve Lincoln, 2005).

Eğitimde nitel araştırma, bugün eğitimde yaptığımız şeylerin çoğunu tanımlayan ileri özgür düşünce ortaya koymayı sağlar. Olayları mantıksal, sosyal-bilimsel bir bakış açısıyla analiz eden araştırmacılar, geçmiş gelişmenin önünde bir engel olarak görme, geçmiş ile bugün arasındaki sürekliliği kavrayamama ve kendilerini hedefledikleri bütünlüğün bir parçası olarak anlayamama eğilimindedirler (Edson, 1986). Nitel araştırmada aynı zamanda fenomen var olduğu şekliyle anlamaya çalışılır ve bu nedenle tarihsel araştırma geçmiş bir bütün olarak anlamakla ilgilenir. Nitel ve tarihsel araştırma hem doğal ortamlara hem de belirli bir durumun bağlamına dikkat eder. Her ikisi de olayı olduğu gibi yorumlama ve açıklama yoluyla anlamaya çalışır.

Tarihsel araştırma, diğer nitel yöntemler arasındaki paralellikler nedeniyle, nitel araştırmanın bir alt kümesi olarak kabul edilir (Edson, 1986). Tarihsel çalışma, eğitim konusunu çözmede önemlidir, çünkü böyle bir konunun tarihini anlamadan bugün veya gelecekte ele alınabileceğine inanmak zordur (Albulescua ve Albulescub, 2016). Bu tür bir çalışma, meydana gelen fikirleri, eylemleri veya olayları tanımlamak, açıklamak ve anlamak için tarihsel verileri toplar ve değerlendirir. Bir deneme çalışmasında olduğu gibi değişkenleri manipüle etme veya kontrol etme meselesi değil, belirli bir süre içinde meydana gelen olayları doğru bir şekilde ortaya koymaktır (Ion, 2018). Lawrence Stone'a (1981) göre, Teorik ortamlar insanla ilgili incelemeyi evrensel uygulanabilirliğe dair bazı peşin hükümlü teorik kavrayışlara dayanan basit, mekanik bir determinizme indirgeyebilir. White'ın (1978) ifade ettiği gibi haberciler gerçekleri öyküler halinde düzenlerken, iyi tarihçiler yaşamları ve bölümleri "argümanlar" halinde düzenlerler görüşüne dayanır.

Tarihsel araştırma, daha önce var olan materyalin yoğun bir şekilde incelenmesiyle güncel duruma yönelik bir araştırmayı aydınlatmaya çalışan geçmişe yönelik bir araştırma türüdür (Anderson ve Arsenault, 2005). Tarihsel araştırma, tarihçi ile olguları arasında sürekli bir etkileşim süreci, var olan ile önceki arasında sonsuz bir söylemdir (Carr, 1961). Tarih disiplini, özellikle bir bağlam disiplini; her olguya ancak başka anlamların bir bütünü içinde anlam verilebilir (Thompson, 1972).

Tarihsel araştırma, eğitimde yeni koşullar yaratmanın ve olasılığı eleştirmenin yanı sıra, eğitimcilerin geçmişe ışık tutarak eğitimin mevcut durumunu anlamalarını sağlar (Gall, Borg ve Gall, 1996). Tarihsel verilere dayalı keşifler, eğitim pratiğindeki ilerlemeleri hızlandırır. Bilim tarihi, konuların kaynağı olabileceği gibi, içgörü veya ilham kaynağı da olabilir, bu nedenle bu sektörde yeni bakış açıları ve yorumların yaratılmasına katkıda bulunur (Kuhn, 1977).

Eğitim tarihi, genellikle raporlara ve hükümet komitelerine dayanan politika değişikliklerinin yukarıdan aşağıya anlatısını tercih ederken, başka yerlerde tanınan metodolojik kaygılarla pek ilgilenmez (McCulloch, 2016). Özellikle, eğitime ilişkin kültürel tarihsel perspektife göre, materyalist bir tarih, toplumsal çıkarları içsel homojenlikle donatır ve “çıkar” ile “eylem” arasında determinist bir bağlantıya işaret eder (Armstrong, 2003). Önceki olayların analizi, eğitimcilerin eleştirel ruhunu geliştirerek onları hatalara, abartıya ve rutine karşı korur. Aynı zamanda, bu tür bir araştırma, eğitimcilerin karşılaştıkları zorluklara

yeni ve daha uygun yanıtlar keşfetmeleri için faydalı öneriler alabilecekleri birçok akımın ve felsefenin keşfedilmesine yardımcı olur (Albulescua ve Albulescub, 2016).

Farklı felsefi görüşler de tarihsel açıklamaya sınır koyarlar; yalnızca deneysel düzenlilikler üzerine kuruluysa bilimseldir ('pozitivistler'); edimlerin ve olayların ardında yatan anlamı yakalamalı ve erişilebilir kılmalıdır ("hermeneutik"). Son olarak anlatı kendi kendini açıklayıcıdır ve bir tarihçinin eseri olarak geçmişle ilişkili olarak kendi bağımsızlığına veya özerkliğine sahiptir ("anlatıcılar") (Rümke, Rossum, Legene ve Kamp, 2018). Tarihsel araştırma yöntemi hakkında hâlâ bazı çelişkili teorik görüşler vardır. Bir düşünce okulu, tarihin anlatı biçiminde yazılması gerektiğini, açıklamanın bileşenlerinin hikâyeye örülmesi, okuyucuların çoğunluğunun anlayabileceği bir dilde verilmesi ve nedenselliğe ilişkin argümanların tipik olarak ima edilmesi gerektiğini söyler (Bailyn, 1982; Lawrence Stone, 1992). Öte yandan tarihçiler, varsayımlarını ve analiz yöntemlerini açıkça açıklamalı ve nedensel argümanları ve bunları değerlendirmek için kullanılan kanıtları belirlemelidir (Aydelotte, 1966; Berkhofer, 1969).

Ayrıca, tarihsel sorgulamada önemli bir kavram da "tarihsel revizyonizm" dir. Tarihsel revizyonizm, bir özgür ifade biçimidir (Piper, 1994) ve önceki bir olayı, süreci veya kişiyi okumanın yerleşik biçimine daha geniş meydan okumayı içeren bir yorum türüdür (Brundage, 2013, 2017). Geçmiş, gelecek için temel bir plaka görevi gördüğünden, tarihimizi yeniden gözden geçirmek önemlidir. Tarihsel süreç ve tarih anlayışımız, tarihçiler ve onların gerçekleri arasındaki etkileşimi temsil eder, bu nedenle tarihçiler, gerçekleri ürettikleri sentez ışığında yeniden değerlendirmek ve yeni verilere yanıt olarak görüşlerini değiştirmek zorunda kalabilirler (Carr, 1987). Ayrıca, akıl ve bilim tarafından yönetilen insan kurumlarının giderek daha hoşgörülü ve şefkatli hale gelmek üzere evrimleştiğine dair temel modern varsayıma, postmodernistler tarafından meydan okunmaktadır (Brundage, 2017).

Araştırma süreci, araştırma konusunun belirlenmesi, literatürün gözden geçirilmesi, uygulamaların çeşitli dönemlere göre sınıflandırılması, doküman analizi yoluyla veri kaynaklarının (araştırma makaleleri, resmî belgeler, dergiler ve kitaplar) bulunması ve verilerin analiz edilmesi ve sentezlenmesi aşamalarına ayrılmıştır. Filistin eğitim uygulamalarını daha iyi anlamak için çeşitli gelişmeler, tarihteki kendi zaman çizelgelerine göre önemli olaylar olarak sınıflandırılır.

Ayrıca, birkaç bilim adamı, tarihsel araştırma sürecinde izlenmesi gereken bazı adımlardan bahsetmektedir. Bunlar, gerekli verilerin belirtilmesi; kullanılabilirliğinin belirlenmesi; bilinenleri dikkate alarak veri toplama; birincil ve ikincil kaynaklardan bilinen verileri araştırmak veya yeni ve bilinmeyen verileri aramaktır. İlk raporun hazırlanması; komut dosyası ara yüzü ve daha fazla veri arama ve inceleme; kapanış açıklama gibi aşımaldır (Anderson ve Arsenault, 2005).

Veri kaynaklarını veya veri türlerini belirleyen herhangi bir araştırma süreci boyunca önemli bir adımdır. Tarihçiler, genellikle birincil kaynaklar olarak bilinen, tarihsel bir bağlama en doğrudan erişim olarak kaynaklara atıfta bulunduklarında, doğrudan incelenen dönemden kaynaklanan her türlü veriye atıfta bulunurlar. İkincil kaynaklar ise tarihçilerin teorik ve tarih yazımsal çerçeve veya literatürün yanı sıra temel arka plan materyalini elde etmek için kullandıkları tüm akademik yayınlardır (Legêne, Kamp, Rümke ve Van Rossum, 2018).

Tarihçiler verilerinin kaynaklarını birincil ve ikincil olmak üzere iki kategoriye ayırırlar. Birincil olanlar; günlükler, mektuplar, gazeteler, konuşmalar ve fotoğraflardır. Ayrıca, okul tutanakları, öğretmenlerin ders planı ve soru döneminde yazılmış akademik dergi, tarihsel verilerin birincil kaynaklarıdır. İkincil kaynaklar arasında ise güncel konunun diğer tarihçiler tarafından yazılmış eskiliği, geçmiş olayların değerlendirmeleri ve sonraki haber makaleleridir (Kate, 2004). Mektup, günlük veya rapor gibi belirli olayların meydana geldiği sırada derlenen yazılı bir kayıt, daha sonraki bir tarihte yazılan herhangi bir kaleminden daha yüksek bir statüye sahip kabul edilecektir. Bir olay meydana geldikten çok sonra yazılan ve birincil kaynakların kullanımına dayanan herhangi bir tarihsel açıklama, yorumlayıcı ve olgusal materyal içerecek ve bu nedenle ikincil bir kaynak olarak kabul edilecektir (Mcdowell, 2013).

İki veri kaynağını ayırt etmek, bir şekilde acemi araştırmacılar için kafa karışıklığına neden olur, ancak Marwick, birincil ve ikincil kaynaklar arasındaki farkın kesinlikle açık olduğunu ve en azından hain veya yanıltıcı olmadığını belirtir. Aradaki fark, doğası gereğidir: Birincil kaynaklar, incelenen dönem boyunca yaratılırken, ikincil kaynaklar, daha önceki dönemi inceleyen ve o dönemde oluşturulan birincil kaynaklardan yararlanan tarihçiler tarafından daha sonra oluşturulmuştur (Marwick, 2001:156). Okullardan ve diğer kurumlardan alınan belgeler kurumsal bakış açılarını vurgular; mektuplar, günlükler ve diğer kişisel materyaller, bireyler hakkında çok şey anlatır; toplumsal yapı nicel verilerle gösterilir.

Tarihçiler, aile rolleri ve çocukların sosyalleşmesi hakkında sonuçlar çıkarmak için ev gereçleri gibi eserleri araştırmışlardır (Demos, 2000; Ulrich, 2001).

3.2. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler araştırma konusu gereği belge analizi yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada çeşitli yapı ve kurumlarda bulunan belgelere ulaşılmıştır. Eğitim Bakanlığı ve Filistin'in Nablus kentindeki An-Najah Ulusal Üniversitesi Kütüphanesinden gerekli belge ve bilgiler derlenmiştir.

Araştırmada veri toplama ve analiz sürecinin izlediği aşamaları; 1917'de Filistin toprakları üzerinde başlayan İngiliz Mandası dönemindeki belgeler incelenmiş ve İngilizlerin eğitim üzerindeki etkisi değerlendirilmiş, İsrail işgalinin ortaya çıkış aşaması, 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasının eğitim, ekonomik ve sosyal konular üzerindeki yansımalarına dair dokümanlar ve analizler ortaya konmuştur. Kaynaklarda 1994 yılında Filistin Ulusal Yönetimi hükümetinin kurulma aşaması ve bu aşamada eğitim sektöründe meydana gelen değişim ve gelişmelerle alakalı okuma ve tarama faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Döküman analizi yoluyla toplanan veriler, yorumlanmayan veriler önemsiz kaldığından nitel içerik analizi tekniği ile daha sonra birleştirilir, analiz edilir, yorumlanır ve raporlanır. “Olguları saptamak her zaman sırasıyla yapılmalıdır. Aslında olguları sırasıyla saptamak tarihinin ilk görevi sayılır. Ancak gerçeklerin/olguların bir kez bütünlükleriyle ortaya konduğunda kendi başlarına konuşacağını varsaymak bir yanılsamadır” (Becker, 1970:18). Sonuçlar anlatısal olarak tanımlanmaktadır, eğitim tarihinde anlatı geleneği uzun zamandır ana tarihsel çalışma ve açıklama tarzı olmuştur, ancak dönem ve konu hakkında derin bir farkındalık gereklidir (Rury, 2006).

İçerik analizi, olgular, yeni anlayışlar, bilginin bir resmi ve harekete geçmek, uygulamalı bir rehber sağlamak için verilerden geçerli yorumlar oluşturmak için bir araştırma yöntemidir (Klaus Krippendorff, 1984). İçerik analizi, "mesajların belirli özelliklerini nesnel ve sistematik olarak tanımlayarak çıkarımlar yapmak için kullanılan herhangi bir tekniktir" olarak tanımlanmıştır (Holsti, 1969).

Araştırmada içerik analizinin kullanımı İskandinavya'da 18. yüzyıla kadar uzanmaktadır (Rosengren, 1981). 19. yüzyılda melodiler, gazete ve dergi makaleleri, 59

reklam ve politik konuşmayı değerlendirmek için içerik analizi yaklaşımı kullanılmıştır (Harwood ve Garry, 2003). Daha sonra içerik analizi, bir "sayma oyunu"ndan nitel paradigma içinde daha yorumlayıcı bir yaklaşıma dönüşmüştür (Lindgren, Sundbaum, Eriksson ve Graneheim, 2014; Schreier, 2012; Thyme, Wiberg, Lundman ve Graneheim, 2013).

Amaç, fenomenin yoğun ve geniş bir tanımını elde etmektir, analizin sonucu, fenomeni tanımlayan kavramlar veya kategorilerdir. Bu kavramlar veya kategoriler genellikle bir model, kavramsal sistem, kavramsal harita veya kategoriler oluşturmak için kullanılır. Araştırmacı "kavram" ve "kategori" terimleri arasında seçim yapar ve bunlardan birini kullanır (Kyngas ve Vanhanen, 1999). İçerik analizi, iletişim, gazetecilik, sosyoloji, psikoloji ve iş alanlarında uzun bir uygulama geçmişine sahiptir ve kullanımı son yıllarda istikrarlı bir şekilde artmıştır (Neuendorf, 2002).

İçerik analizi araştırma sırasında elde edilen veya oluşturulan dokümanları analiz etmeye yönelik sistematik, titiz bir yaklaşım olarak bilinir (White ve Marsh, 2006). İçerik analizi, çalışmanın temel sorgulamalarıyla ilgili sınıflara bağlı verilerin düzenlenmesi sürecidir. Metin veya diğer verilerin anlamlı ve ilgili bölümlerinin tanımlandığı ilk geçiş belge incelemesini gerektirir (Bowen, 2009). Weber'e (1990) göre, analitik beceriler eksikse, herhangi bir yöntemi kullanarak basit sonuçlara ulaşmak mümkündür. Gerçek şu ki, bu yöntem araştırmacıya göre basit veya karmaşık olabilir (Neuendorf, 2002).

Yöntem, daha sonra kanıtları doğrulamak için kullanılabilecek büyük miktarda veri ve çeşitli kaynakları değerlendirme avantajına sahiptir. Öte yandan araştırmacı tarafından aşırı yorumlama, tüm nitel analiz yöntemleri için geçerli olan başarılı içerik analizi için bir risk oluşturur (Elo ve Kyngäs, 2008). Bu nedenle doküman incelemesi yoluyla toplanan veriler, temel araştırma sorusu gibi başlıklar altında düzenlenebilir.

Güvenilirlik ve geçerlilik veya doğruluk ve uygunluk sorunu, herhangi bir yöntemin temelini oluşturur ve ikna edici bir şekilde ele alınması gerekir. Tarihsel araştırma bağlamında, belgenin türü ve amaçlanan başlangıç amacı, yazım, özgünlük, belirli dil, yazı veya baskı unsurları ve özellikleri, yayınlama ve yeniden basım kaydı, fiziksel tarih ve benzeri gibi dışsal yönler araştırılmalıdır (Gilstad, 1981). Kaynak materyalin mevcudiyeti, dikkatli kullanımı ve doğru kaydı, çalışmanın kalitesi açısından role sahiptir. Kaynaklar, önceki olayları yeniden yapılandırmak için temel materyali sağlar (McDowell, 2013). Tarihsel bir açıklamanın güvenilirliği, genişlik, özgünlük ve ikna edicilik gibi kriterlerle belirlenir (Rümke vd., 2018).

Tarih ve tarihçi, hangi gerçeklere inandığı konusunda dikkatli olmalıdır, birtakım gerçeklere inanıldığı zaman onların sonuçları tartışmasız bir şekilde kabul edilmektedir (Durkheim ve Joas, 2004). Tarihsel araştırmanın amacı, gerçekte ne olduğunu keşfetmektir. Bu amaca yönelik her etkili araç meşrudur, ancak tek başına olmayan standart bir meşruiyet içinde inşa edilebilir (Fischer, 1970).

Özetlemek gerekirse, araştırmacı mevcut literatüre dayalı olarak kaynakların güvenilirliğini durmaksızın değerlendirip doğruladıktan sonra hem ikincil hem de birincil veri kaynaklarını kullanılmıştır. Daha sonra güvenilir belgelerin döküman incelemesi yapılarak gözden geçirilmiş ve ilk taslak için notlar alınmıştır. Notlar ayrıca anlatısal olarak tanımlanmış kronolojik ve tematik yaklaşımları birleştirerek son versiyona göre düzenlenmiştir.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde alt problemlere göre toplanan veriler incelenmiştir. İşgalin başlangıcından günümüze Filistin eğitim sisteminin gelişimini ve değişimini etkileyen faktörler ve bu değişim ve gelişmelerin Filistin'in amaç ve ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığı sunulmuştur.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu başlık altında birinci alt problem olan “1917 İngiliz Mandacılığı döneminde Filistin eğitim sistemindeki değişim ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir?” yer verilmiştir. Bu alt problemin incelenmesi için öncelikle İngiliz Mandasının Filistin'deki ekonomik ve sosyal durumu ve eğitim sistemini nasıl etkilediği ele alınarak aşağıda sunulmuştur.

Filistin'in 1917 yılında İngiliz mandasına tabi bir bölge olduğu bilinmektedir. Siyonizm Hareketi, Balfour Deklarasyonu ile Yahudiler için Filistin'de ulusal bir yurt kurma konusunda İngiltere'den söz almayı başarmıştır. İngiliz hükümeti, I. Dünya Savaşı sırasında Siyonist hareketle anlaştıktan sonra Filistin topraklarındaki Siyonist istekleri destekleme, Filistinlileri topraklarından çıkarma ve Yahudileri yerlerine yerleştirme yönündeki vaadi uygulamaya başlamıştır.

Filistin halkı, 1917'de kurulan İngiliz Mandası, 1948'de oluşturulan İsrail Devleti ve 1967'de Gazze ve Batı Şeria üzerindeki Mısır ve Ürdün egemenliği süreçlerinde 1994'te Filistin Ulusal Yönetimi'nin kurulmasına kadar işgal ve himaye altında yaşamıştır. Eğitim sistemini hedef alan savaş, olay ve felaketlerin uzun yıllar eğitim sürecinin durgunluğunun ve müfredatın geliştirilememesinin önemli bir nedeni olduğuna değinilmiş, olayların aynı zamanda ekonomik ve sosyal durumun kötüleşmesine neden olduğu, eğitim ve gelişim üzerinde olumsuz bir etkiye sahip bulunduğu vurgulanmıştır. Bilindiği gibi savaşlar ve krizler, tarih boyunca siyasi, ekonomik, sosyal ve eğitim sistemini tüm unsurlarıyla etkileyen itici güçler olmuştur.

Çiftçiler, İngiliz hükümetinin, toprağın üretiminden bağımsız olarak veya ekilip ekilmemesine bakılmaksızın, sahip olunan tarım arazilerinin tamamından yüzde 10 vergi alma

sisteminden muzdarip olmuşlardır. Vergi sistemi, çiftçilerin acılarını artırmış ve tarım kötüleşmiş, 1936 devriminin başlangıcına kadar bu hal devam etmiştir. 1929- 1933 yıllarında kötüleşen küresel ekonomik kriz, ürünlerin fiyatlarında bir düşüşe yol açmış, salgınlar ve doğal faktörler nedeniyle tarım üretimi zarar görmüştür. Çiftçi önceki yıllara göre vergi ödemeye devam etmek zorunda kalmış bu da yoksulluğa neden olmuştur (Badran, 1969). Birçok çiftçi, yüksek vergi oranları nedeniyle tarım arazilerini satmak zorunda kalmıştır.

Vergi indirimi, kooperatiflerin kurulması ve bankalardan borçlanmanın etkinleştirilmesi, çiftçilerin sorununu çözmemiştir. İngiliz Manda hükümetinin desteği veya ihmaliyle Siyonistlerin Filistin topraklarının çoğunu satın almak için planladıkları şekle uygun olarak gerçekleştirdikleri komisyoncular aracılığıyla yapılan toprak satışı artarak sürmüştür. İngiliz hükümeti, Filistinlileri hileli veya resmi yollarla satılmış topraklarından çıkarmak için güç kullanmıştır. Köylüler sınır dışı edilmelere direnmeye çalışmış, Yahudi kolonilerine saldırmış ve çıkan çatışmalarda kayıplar olmuştur. Ancak direniş çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

- ✓ İngiliz hükümeti ayrıca, yerli sanayi ürünlerinin komşu Arap ülkelerine ihraç edilmesini yasaklamıştır. Böylelikle yüksek işsizlik ve işçiler arasındaki iş rekabeti doğmuş, çalıştırma ücretleri düşmüştür.
- ✓ Yerel sanayi üretimi, birçok ithal sanayi malının piyasaya girmesi nedeniyle İngiliz mandasının başlangıcından itibaren kötüleşmiş, insanların yüksek kaliteli yabancı ürünlerine rağbet etmesi nedeniyle yabancılarla yarışamayan birçok yerel fabrikanın kapanması, zanaatkar ve ustaların işlerini bırakması sonucu işsizlik artmıştır.
- ✓ 1936 yılında Filistin devriminden sonra, İngiltere ve Avrupa'nın savaşa ve iç işleriyle meşgul olması nedeniyle ekonomik durumda bir iyileşme gözlemlenmiştir. Çiftçiler sebze yetiştirmeye yönelmiş ve Arap çiftliklerinin üretimi 1938'den 1943'e kadar yaklaşık 6 katlık bir ilerleme yaşamış, tarımsal gelirin ve tarımsal ürünlerin fiyatlarının yükseldiği bir güçlenme hali söz konusu olmuştur. Bu durum, çiftçilerin ekonomilerini pekiştirdiği gibi eğitimin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Zira birçok çiftçinin çocuklarını şehirlere ikinci seviye eğitimlerini tamamlamak için göndermesine imkân sağlamıştır (Nashwan, 2004).
- ✓ 1948 yılında, İngiliz Mandası'nın sona ererek İsrail'in oluşmasının ardından Filistin halkının Filistin topraklarından sürülmesiyle, Gazze Şeridi Batı Şeria'dan izole

edilmiştir. Böylece Batı Şeria ile Gazze arasında doğrudan ilişki kurulması ve iki alan arasında bir ticari bağın olması engellenmiştir.

- ✓ Gazze ve Batı Şeria'daki mültecilerin kötüleşen ekonomik durumu neticesinde kendi çıkarlarını oluşturmamaları, geçim kaynakları aramak için Arap ülkelerinin diğer bölgelerine gönüllü olarak göç etmelerine yol açmıştır. Göç, Birleşmiş Milletler tarafından ABD ve İngiltere'den sağlanan fonlarla kolaylaştırılmış ve teşvik edilmiştir (Nashwan, 2004).

İngiliz makamlarının politikası, Filistin halkı üzerindeki kontrolünü artırmak ve yerli halk pahasına Yahudiler için ulusal bir vatan yaratmayı amaçlayan kuruluşlara destek veya onları görmezden gelme şeklinde özetlenebilir. İngiltere'nin Filistin halkına yönelik eğitimi ihmal ettiğini belirtmek mümkündür. Siyaset toplumun şekillenmesinde doğrudan veya dolaylı olarak önemli bir rol oynamaktadır. Siyasi müesseseler eğitimi, gelişmekte olan, olgunlaşmamış genç nesillerin zihnine ideolojilerini aşlamak için bir araç olarak kullanmışlardır (Ronald, 2004).

Siyonist hareketin amacı açık ve spesifik olmuştur. Filistin halkını topraklarından komşu Arap ülkelerine sürmek; İngiltere, Amerika ve birçok Avrupa ülkesinin yardımıyla ve Birleşmiş Milletler'den finanse edilen bağışlarla Filistinlileri çevre toplumlarında yavaş yavaş eritmeyi hedeflemişlerdir.

Sosyal duruma bakıldığında, Nekbe/Nakba denilen felaketle İsrail'in kurulması; Filistin halkının farklı bölgelere dağılması ve coğrafi olarak birbirinden ayrılması gibi sonuçlar vermiştir. Birleşik örgütlü güçlerin ve direnişin olmaması neticesinde bazı hallerde aynı aile arasında bile birçok sosyal bağ kopmuştur. İngiliz Mandası'nın başlangıcındaki kötü ekonomik koşullara rağmen, Filistinliler geleneklerini ve miraslarını korumuşlardır. Özellikle de İngilizlerin Yahudiler lehine destekleyici niyetlerini ortaya koymasından ve Filistinlilerin topraklarından kovulmasına çalışan faaliyetlerin gözlemlenmesinden sonra büyük bir emekle törelerine sahip çıkmaya yönelmişlerdir. O zamanki aşırı yoksulluk ve kötü koşullar nedeniyle, yoksullar çocuklarını eğitememiş, fakirler eğitimlerini tamamlayamamıştır. Sadece ilkokulla sınırlı bir öğretim modeli halkın çoğu için geçerli olmuştur (Badran, 1969).

Filistin burjuva sınıfının meydana gelen değişimlerden nasıl büyük ölçüde etkilenmediği, koşulları her aşamada her zaman kendi lehine kullandığı, çıkarları ve varlıklarına zarar gelmesinden korkarak genelde mücadeleden kaçındıkları görülmektedir.

Manda yönetimi döneminde burjuva, topraklarındaki çiftçileri ve işçileri düşük ücretlerle çalıştırırken çocuklarını Filistin'de ve yurtdışında eğitim aldırmaı da ihmal etmemektedir. Dünya Savaşı sırasında, başta işçiler ve çiftçiler olmak üzere tüm sosyal sınıfların değişimi ve ekonomik iyileşme; ticaretin artmasına, Batı'ya açılmaya, eğitim ve gelişmenin güçlenmesine neden olmuştur. Birçok Filistinli ebeveyn tahsillerini tamamlamak için çocuklarını yurtdışına göndermiştir.

Sonuç olarak, köylüler, zanaatkârlar, öğretmenler ve işçiler (orta ve düşük gelir grupları) dahil olmak üzere Filistin halkının tümü, ekonomik durumdan, İngiliz Mandası'nın ve İsrail işgalinin neden olduğu büyük hasardan etkilenmiştir. Bu durum, halkın Yahudi yerleşimcilerle yüzleşmede ve sömürgeciliğe karşı direniş için ulusal hareketlere çeşitli biçimlerde katılmada uyum ve işbirliği sergilemesine katkıda bulunmuştur. Çeşitli toplum katmanları ve büyük burjuva sınıfı arasındaki çelişkiye rağmen halkta sınıf farklılıklarının zayıflamasına yardımcı olmuştur. Büyük burjuva kesimi ise kendi çıkarlarına odaklanmış, ulusal eyleme ve diğer insan gruplarının çıkarlarına önem vermemiştir (Smith, 1991).

Birleşmiş Milletler Ajansı, sömürgeci ve Siyonist hedeflerle uyumlu olarak Filistinli mültecilerin Arap ülkelerine yerleştirilmesine yardımcı olmuştur. Ancak başta yoksullar ve köylüler olmak üzere her sınıftan Filistinli yerleşim süreçlerini reddetmiş ve geri dönüş hakkına bağlı kalmış, Arap ülkelerinde kalıcı olmaya sıcak bakmamıştır. Birleşmiş Milletler'in bağımsız kararlarıyla Filistinli binlerce yerinden edilmiş aileyi barındırması için yerleşim projeleri oluşturma girişimleri olmuştur. Sina projesi ve Ürdün Vadisi projesi, bu girişimler arasında önemli bir yer tutmuştur. Ancak BM'ye ait inşa ve barındırma projeleri, Filistin halkının ve Arap hükümetlerinin destek vermemesi nedeniyle başarısız olmuştur. Filistinliler, bu projelerin siyasi hedefleri olduğunu, Siyonistlere ve Amerikan planlarına hizmet ettiğini düşünmüşlerdir.

Filistin mültecileri için komşu ülkelerde ve Filistin içinde açılan kamplardaki grupların sosyal durumları hakkında bazı açıklamalarda bulunulabilir. Kamp sakinlerinin ev sahibi hükümetler tarafından sistemleri için tehlike ve istikrarsızlık kaynağı görüldükleri ve olumsuz algılandıkları için birçok sosyal ve ekonomik baskı gündeme gelmiştir (Nadan, 2006). Kamplarda yaşayan Filistinliler, zor yaşam koşulları ve hükümet çalışmalarına katılamamaları veya uygun şekilde yatırım yapamamaları nedeniyle fakir kalmışlardır, ancak vatana bağlılık duygusu ve aidiyet her şeye rağmen içlerinde kuvvetli bir his olarak bulunmuştur. Sürüldükleri vatanlarına dönme umutlarına tutunmuşlardır.

Araştırmada Filistin halkının yaşadığı trajedi, yerinden edilme ve dağılma süreçleri, Siyonist hareketin ortaya çıkışı, İngiltere ve Amerika gibi devletlerin Yahudilerin Filistin'e yerleşmeleri için attığı kasıtlı adımlar ve belirli tarihi aşamalar çerçevesinde mali ve manevi destekleri doğrultusunda tarihi veriler sunulmuştur. Meydana gelen değişimlerle doğrudan ilişkili ekonomik ve sosyal durumları saptayan belgeleri incelemeye ve analiz etmeye çabalanmıştır. İngiliz ve Siyonistlerin planları ve pratik etkinlikleri eğitimi hedef almış; öğrenme sürecinin, eğitim programlarının gelişmemesinin ve uzun yıllar boyunca belirli felsefelere dayanmamasının önemli bir nedeni olmuştur.

1919 yılında eğitim, Filistin halkının öğrenme sürecini etkileyen İngiliz politikası ışığında birçok maddi ve manevi ikileme ve engelle karşı karşıya kalmıştır. İngiliz Enformasyon Bakanlığı'na bağlı eğitim sistemi, büyümenin ve medeniyetsel modernleşmenin gereklerini umursamamıştır. Ulusal farkındalığı ve mücadeleyi azaltmaya ve yalnızca işçi sınıfını genişletmeye çalışmıştır. Siyonistlerle ilişkili hedefleri ve manda fikirleri doğrultusunda mevcut eğitim seviyelerinin dönüşüm ve gelişimine ket vurmuştur.

İngiliz eğitim politikası öğretmenlerin öğrencilere yalnızca basit düşünme ve sosyal sorumluluklarını geliştiren kopuk bilgileri aktardıkları bir sistemle yürütülmüştür. İlk ve orta dereceli okullarda nitelikli ve deneyimli öğretmenlerin eksikliği, öğrencilerin öğrenme ve kültürlenme sürecini baltalamıştır. Gelecekteki eğitim veya modernizasyon için nitelikli olmayan öğrencilerin mezun olmasına ve dolayısıyla eğitim düzeyinde bir düşüşe yol açmıştır (Badran, 1969).

İngiliz Manda Hükümeti'nin, Filistinlilerin eğitim işlerini ulusal veya İslami yöne odaklanan bağımsız bir Filistin felsefesine dayanan öznel bir şekilde yönetmelerine izin vermediği ve eğitim politikasının istenen hedeflere ulaşmaya elverişli olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan Yahudi tarafına İngiliz Maarif yönetiminden bağımsız bir Siyonist felsefe inşa etmek için daha fazla özgürlük ve bağımsızlık tanıdığı gözlemlenmektedir. Balfour Vaadi temelinde Filistin'de Yahudiler için ulusal bir vatan kurmak ve dünyanın dört bir yanından Yahudileri Filistin'de bir araya getirmek ve onların güvenliklerini sağlamak Batılı devletlerin hedeflerindendir. Yerli Filistin nüfusu pahasına göçmenlerin ekonomik, sosyal, politik ve eğitimsel durumun tamamının iyileştirilmesi arzulanmıştır.

Filistin halkı İngiliz dönemindeki kötü ekonomik koşullarına rağmen eğitime ilgi göstermiştir. İngiliz Mandası'nın plan ve hedefleri hakkındaki olumsuz hisleri ve Siyonist

hareketlerin gelecekte onları yok etmek ve cahil bırakmak hedefini güttüğünü düşünüp öz kaynakları olan bağımsız okullar kurmaya çabalamışlardır (Al -Asali, 2007).

İngiliz Manda Hükümeti; Büyük Britanya'nın politika ve hedefleriyle bağlantılı Filistin'deki planlarını uygulamak için ona hizmet etmeyi önceleyen ve belirli seviyede eğitilmiş nesillerin inşasına yönelik adımlar atmıştır. İngiltere, Filistin'deki eğitim sisteminin felsefesini geçmiş deneyimlerinden Hindistan ve Mısır gibi bölgelerden çıkarmıştır: "Bu felsefe, Filistin halkının bir kesiminin elitler/seçkinler olarak yetiştirilmesine ve sömürge politikasının uygulanması için hükümetin idari pozisyonlarını devralmaya hazırlanmasına yöneliktir. Eğitimin hedef kitlesi, azınlıklardan ve tanınan ailelerden İngiltere'nin özellikle entelektüel, kültürel ve politik çıkarları doğrultusunda yetişen ve İngiliz sömürgeciliğiyle uyumlu olan çocuklarla sınırlıdır" (Nakhleh, 1978).

İngiliz hükümeti Filistinlilerin öğrenme ve gelişiminin önüne engeller koymuştur. Filistin'deki İngiliz eğitim felsefesi, asgari eğitim hizmetleri sunmak düşüncesiyle devam ederken, eğitimin kalitesini ihmal etmiş ve hedef kitlesini genişletmemiştir. Manda yönetimi, kültürlenmiş grupların kontrolsüzce artmasının İngilizlerin amaç ve çıkarlarına tehdit oluşturacağını, istenen hedeflere ve sömürge politikasının gerçekleşmesine ket vuracağını değerlendirmiştir. Dolayısıyla İngiliz Mandası döneminde Filistin'de İngiliz stratejilerinden bağımsız bir Filistin eğitim felsefesinden bahsetmek imkansızdır. Filistin'deki eğitim felsefesi, Filistin'in diğer Arap ve Asya ülkeleri gibi bir İngiliz sömürgesi olmasından dolayı İngiliz politikasına tabi kalmıştır.

Filistin'deki İngiliz politikaları ve eğitim felsefesi ışığında, İngiliz Enformasyon/Maarif Departmanı birçok önlem uygulamış, **mevcut idarenin çıkarlarına ve eğitim politikasına hizmet eden hedefler** belirlemiştir (Bashur ve Sheikh, 1969). Bu hedefler aşağıda verilmiştir.

- ✓ Manda hükümeti, eğitim sisteminde anlatıcı ve idareci olarak öncelikle Yahudi öğretmenleri görevlendirmiş, onlardan sonra ikinci sırada misyoner okullarından mezun olan Arap Hristiyanlara, şeyh ve kabile liderlerinin, burjuvazi sınıfına mensup ailelerin evlatlarına da vazife vermeyi önemsemiştir. Eğitim gören orta sınıf ve çiftçi çocuklarının öğretmen olarak atanmasına nadiren rastlanmıştır.
- ✓ İngiliz Enformasyon Bakanlığı tarafından benimsenen eğitim hedefleri, İngiliz ve Siyonist politikalarına karşı çıkabilecek bilinçli ve nitelikli bir nesil

oluşturulmamasına gayret eden İngiliz ve Siyonistlerin politikalarının uygulanmasına odaklanmıştır.

İngiliz Mandası sırasında ilan edilen eğitim ve **öğretim hedefleri** şu hususlarla sınırlı olmuştur (Yousef, 1962):

- Okuma yazma cahilliğini ortadan kaldırmak veya azaltmak için kapsamlı eğitim
- İş dünyasına ve geleceğe hazırlamak
- İngiltere için iyi Arap vatandaşlar yetiştirmek

Belirtilen hedefleri ve İngiliz Manda Hükümeti'nin 1920'deki yönetiminden itibaren Filistin için sürecin nasıl gerçekleştirildiğini aşağıdaki sonuçlar ortaya koyabilir:

- ✓ Osmanlı yönetiminin sonunda 1920'de İngiliz Mandası'nın başladığı tarihte 600.000 kişilik Filistinli yerli nüfusun yüzde 2,7'sini oluşturan bir sayıda yani 1.662 Filistinli öğrenci vardır. Öğrenci sayısı İngiliz Mandası'nın sona erdiği 1948 yılına kadar yavaş yavaş büyümeye devam etmiş, kayda değer bir artış gözlemlenmemiştir. Bu durum, Filistinli öğrenciler için eğitimin kapsayıcı olmadığını doğrulayıcı niteliktedir.
- ✓ Filistin'deki İngiliz mandasının sonunda Filistin köylerindeki okuma yazma bilmeme oranı yaklaşık yüzde 85'tir.
- ✓ İngiliz Mandası hükümetinin eğitim hedefleri ve felsefesi, bireyleri idari pozisyonlarda İngiliz politikasını uygulamaya odaklanmıştır.

1930'da İngiliz Eğitim Direktörü bir raporunda şu hususları belirtmiştir: "Nüfusu artan ve halkı öğrenmeye istekli olan bu ülkede okulları genişletmek ve büyütme tarafımızca arzu edilen bir mesele değildir (Badran, 1969).

Verilerin analizinden İngiltere'nin Filistinliler için ulaşmaya çalıştığı **eğitim hedeflerinin** şunlar olduğu söylenebilir:

- ✓ Burjuva sınıfların eğitimli üyelerini ve İngiliz yanlısı ileri gelenleri idari işlerde onlara yardımcı olmaları için hazırlamak ve bilgiyle donatmak
- ✓ Öğrencilerin zihinlerinde ortaya çıkan, istikrar, özgürlük ve eşitliği yaymaktan uzak olan muhafazakâr düşünciyi kurmak
- ✓ Öğrencilere, analiz ve düşünmeden uzak bilgi doldurma ve otomatik ezbere bağlı kopuk bilgiler sunulmuştur.

Bu bilgiler, o dönemde eğitimin Filistin halkında yaygınlaşmadığını göstermiştir. Filistinliler çocuklarının tahsili için özel özel okullara başvurmuşlardır. Bu çerçevede kurulan Yüksek İslam Konseyi özel İslami okullara yapılan harcamalara büyük katkıda bulunmuştur.

Ders müfredatı

Filistin'in güney kesiminde eğitim müfettişi olarak çalışan Abdullatif Tibavi, askeri yönetimin 1917- 1920 yılları arasında Filistin'de eğitim kursları geliştirdiğini ve bu müfredatların Filistin'deki yerel çevreye uygun olmadığını açıklamıştır (Al-Qattan Araştırma ve Pedagojik Gelişim Merkezi, 2008). İlkokulun temel konuları Arapça öğretimi, okuma, yazma ve aritmetik temel ilkeler üzerine yoğunlaşmıştır. Tarih ve coğrafya, Avrupa, Eski Yunan ve Eski İslam tarihinin yanı sıra eski Arap, Avrupa ve İngiliz edebiyatının incelenmesiyle ilgili dersler verilmiştir. Müfredat katı olup muhafazakâr Filistin toplumu için uygun bulunmamıştır.

İngilizce kontrolü altındaki Filistin toplumunun siyasi, sosyal ve ekonomik koşullarıyla ilgisi olmamıştır. Müslüman öğrencilere ilköğretim düzeyinde öğretilen konular arasında Arapça, İngilizce, matematik, mühendislik, tarih, coğrafya, fen bilimleri ve İslam dini yer almıştır. Hristiyan öğrenciler İslam yerine tarımı ve kız öğrenciler İslam dini yerine ev işlerini seçmiştir. Sınavlar yılda bir kez yapılmış ve başarısız olan öğrenciyi tekrar sınava girebilmesi için bir yıl beklemeye zorlayan bir sistem uygulanmıştır (Al-Hosary, 1949). **İngiliz Mandası aşamasında okul kurslarının özellikleri** aşağıda açıklanmıştır:

- ✓ Dini konular, okuma, yazma, aritmetik, Avrupa ve Yunan ülkeleriyle ilgili eski tarih ve coğrafya ile sınırlıdır. Yahudi okullarında resmi dil İbranice, Almanca ve İngilizce olmasına karşılık Hristiyan okullarında Arapça ve İngilizce dir.
- ✓ Dersler, anlama ve analize odaklanmadan otomatik okumaya odaklandı, bu nedenle öğretmenler, aynı sınıftaki çok sayıda öğrenci nedeniyle düşünme süreçlerine dikkat etmeden materyallerin endoktrinasyon yöntemine güvendiler.
- ✓ Manda Hükümeti dini eğitimi sınırladı ve öğrenciler arasında vatanseverlik ruhu aşıldı ve öğrenciyi geçmişten, bugünden ve geleceğinden inançlarından ve inancından uzaklaştıran kurslara yönlendirdi.

- ✓ Filistin kültürünü ya da toplumunu umursamıyordu ve toplumun ihtiyaçlarına göre eğitimin bir amacı ya da hedefi yoktu, ancak amaç İngiliz yaklaşımını ve yöntemlerini kabul eden bir nesil yaratmak olduğudur.
- ✓ Filistin'deki İngiliz Mandası, müfredatta kasıtlı bazı konuların ihmal edilmesine ilişkin bir politikayı benimsemiştir.
- ✓ Beşerî bilimlerle ilgili konulara ve ezberlenmesi gereken eski ve yüzeysel bilgilere odaklanılmıştır.
- ✓ Hindistan ve Avrupa'ya ulaşan fetihlerle dolu İslam tarihi öğretilmemiştir.
- ✓ Müslümanların inanç ve kültürlerine dair yeni düşünceler uyandıran kaynaklardan bahsedilmiştir.
- ✓ Sömürgeciliğin rolünden ve sömürgeci devletlerin doğal maddeleri çıkarları kullanmasının halklara dezavantajlarına değinmemeye özen gösterilmiştir.
- ✓ Filistin müfredatı, Siyonist hareketin Balfour Deklarasyonu'ndan sonra Filistin'deki emellerini gerçekleştirmesine karşı duran ve Filistin toplumunun çevresel gerekliliklerinden uzak, resmi bir teorik çalışma niteliğinde olmuştur (Nathan 2001).

Yahudi toplumu ise **İngiliz Manda döneminde:**

- ✓ Bağımsız bir eğitim yürütmek için serbest bırakılmışlardır.
- ✓ Müfredatlarını ve kararlarını İngiliz Manda Hükümeti'nin gözetimi veya müdahalesi olmadan özgürce geliştirmişlerdir.
- ✓ Yahudiler için eğitim bütçesi artırılmıştır.
- ✓ Yahudi eğitilmiş öğrencilerin sayısını artırmak noktasında Siyonist hareket Yahudilere her alanda önemli yardımlar sağladığı için daha fazla maddi kaynak ayırarak eğitimin kalitesini yükseltmiştir (Al –Qadi, 1991).

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda İngiliz Manda Hükümeti ile Siyonist hareket arasında, Balfour Deklarasyonu'nda kararlaştırılan planların uygulandığını, yani asli unsurdan Filistin'deki Yahudiler için ulusal bir vatan kurulması için işbirliği ve koordinasyonun hayata geçirildiği görülmektedir. İngiliz Mandası sırasında köy ve şehirlerdeki az sayıda ilk ve orta dereceli okul aracılığıyla Filistin halkına yeterli eğitim verilmemesi, nüfusa kıyasla düşük eğitim oranı ve üç Yahudi üniversitesinin kurulmasına izin verilmesine rağmen Filistin'de Filistin üniversitelerinin inşasının onaylanmaması gibi durumlar gözlemlenmiştir. Bu durumlar Arap eğitimi aleyhine Yahudiler arasındaki eğitimin artmasına katkıda bulunmuştur.

O dönemde eğitimin amaçlarının, İngilizlere hizmet eden, onların çıkarlarıyla bağlantılı olan ve İngiliz Eğitim Bakanlığı'nın yönetiminin onlara dikte ettiği şeyleri düşünmeden veya analiz etmeden ulusal ruhtan ve vatana aidiyet duygusundan uzak insanları inşa etmeye odaklandığı saptanmıştır (Al-Ajez ve Suliman, 1997).

1948 yılından sonra Filistinlilerin eğitimi, Filistinlilerin bulunduğu ülkelerde Arap sorumluların ve makamların etkisinde kalmıştır (Kahwaji, 1972).

1. Batı Şeria, Gazze, Ürdün, Lübnan ve Suriye'deki Uluslararası Yardım Ajansı
2. Arap ülkelerindeki Eğitim Bakanlıkları
3. Bu ülkelerdeki özel okullar
4. 1948'de işgal altındaki topraklarda Siyonist yetkililerin yanı sıra özel okullardır.

Adı geçen kurumlar, finansman, idari ve teknik denetim ve eğitim aşamalarında sınav sistemi açısından farklı yollar izlemiştir. Filistinlilerin bulunduğu ülkelerin her birinin eğitim sistemi diğer sistemlerle bazı yönlerden benzeşmiş bazı yönlerden ayrılmıştır. Arap ülkelerinin Ürdün ve Mısır'ın Gazze ve Batı Şeria'daki hâkimiyetleri sırasında Filistin eğitiminin hedefleri, milliyetçilik, kan birliği, ortak din ve kültürel mirasa odaklanan bir tarzda geliştirilmiştir. Arap Birliği ve çeşitli eğitim örgütlerinin tavsiyelerinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle eğitim hedefleri ve felsefesi bir Arap ülkesinden başka bir Arap ülkesine çok farklı olmamıştır.

Eğitim sistemleri tarafından benimsenen Arap eğitim ve öğretim hedeflerinin başta Filistin eğitimini denetleyen Ürdün ve Mısır olmak üzere tüm Arap ülkelerine yansıdığını söylemek mümkündür. 1950'de UNRWA, Filistinli mülteci çocuklar için temel eğitimin ana sağlayıcısı olmuştur. Tüm Filistinliler için eğitimin genişletilmesinde önemli bir rol oynamış ve oynamaya devam etmektedir.

Uluslararası Yardım Ajansı, Filistinli mülteciler için ilköğretim ve ortaokullardan sorumlu bulunmuştur. Okul süresinin ilk dokuz yılında 15 yaşına kadar olan tüm mülteci çocuklar için ücretsiz eğitim verilmiştir. **Uluslararası Yardım Ajansı'nın** o zamanki okullarının **ana hedeflerinde** aşağıdaki konulara odaklanılmıştır:

- ✓ Araplığa aidiyeti vurgulamakla birlikte Filistin'in öznelliğini öne çıkarmak
- ✓ İslami dini yönelimi ihmal etmek

- ✓ Çok kültürlülük, evrensellik, kavram ve değerleri İslam kültürüyle sınırlamamak
- ✓ Sosyal cehaleti gidermek, okuryazarlık eğitimi vermek
- ✓ Birleşmiş Milletler bayrağını kaldıran bir Filistinli çocuk teması oluşturmak
- ✓ O dönemde eğitim, tüm derslerde kapsamlı bir ulusal birlik projesi olarak Arap dünyası fikrini benimseyen müfredatla yapılmış, ulusal bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir.
- ✓ Din eğitimini isteğe bağlı hale getirmek (Nashwan, 2004).

1948 sonrası eğitim, güncelle odaklanılmayan ve geleceğe dair eğitim veya öğretim hedeflerinin eksik olduğu bir şekil almıştır. UNRWA, Filistinli mültecilerin bulunduğu her ülkede Filistinlileri müfredat dahilinde eğitmeye bağlı kalacağını vurgulamıştır. Ayrıca içinde bulundukları toplumdaki istihdam fırsatlarını artıracığı umuduyla el işleri ve mesleki eğitim çalışmalarını teşvik etmiştir (Pillsbury ve Nashef, 1964).

1948'den 1967'ye kadar Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinliler için eğitim sistemi, iki bölgeyi de egemenlikleri altında tutan Ürdün ve Mısır'ın sorumluluğunda olmuştur. Bu dönemde, Batı Şeria'daki okullar Ürdün müfredatını takip ederken Gazze'deki okullar Mısır müfredatını benimsemiştir (Al -Asali, 2007). Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki Filistin eğitiminde, müfredat, eğitim hedefleri, denetim yöntemleri, okul takvimi, sınav sistemi ve okul inşaat süreçleri gibi sistemin tüm unsurlarında Mısır ve Ürdün yönetimlerinin etkisi bulunmuştur. Eğitim ve öğretim hedeflerinin genel kalmasına ve pratik taraftan ziyade teorik yöne odaklanılmasına rağmen, eğitimsel gelişimde kayda değer bir iyileşme olmuştur.

1967'den sonra Filistinlilere okutulan dersler konusunda; Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye rejimlerinin veya Filistinlilerin iş aramak için sığındıkları ülkelerin müfredatlarının belirleyici olduğunu söylemek mümkündür (Nashwan, 2004).

- 1. İlkokul Müfredatı:** Birçok Arap kültür ögesini ve eğitim deneyimini içerir: Arapça, din eğitimi, İngilizce, matematik, genel bilimler, sosyal eğitim, erkek mesleki eğitimi, kadın eğitimi, spor eğitimi; okutulan derslerdir.
- 2. İdadiye/Ortaokul Müfredatı:** Ortaokullar ilkokulu başarıyla bitiren öğrencileri kabul eder ve başarılı kişilere lise veya mesleki eğitim okullarına girmeye hak kazandıran bir sertifika verilen bir sınavla sona erer. Ürdün, Suriye ve Gazze Şeridi'nde üç yıl olup zorunlu eğitimin bir parçasıdır. Ortaokul müfredatı Arapça, din eğitimi, İngilizce,

matematik (cebir ve geometri), genel bilimler ve sağlık, sosyal konular (tarih, coğrafya, milli eğitim), teorik resim, spor eğitimi, el işleri eğitimi (metal, ahşap, teknik çizim), kızlar için ev eğitimi konularını içermektedir.

3. Ortaöğretim Müfredatı: Akademik lise iki bölüme ayrılmıştır: Bilim ve Edebiyat.

- ✓ Liselerde ortak olan birinci sınıfta okutulan dersler:

Din eğitimi- Arap dili- İngiliz dili- matematik- fizik- kimya- biyoloji- Arap toplumu- Filistin meselesi- kızlar için ev yönetimi- çocuklar için mesleki eğitim- spor eğitimi- sanatsal eğitim.

- ✓ Bilim/fen bölümlerinde 2 ve 3. sınıflarda okutulan dersler:

İslam Eğitimi- Arapça- İngilizce- Matematik (Analitik Geometri Cebir- Uzay Geometrisi- Analitik Geometri- Mekanik)- Fizik- Kimya- Biyoloji.

- ✓ Edebiyat ortaokullarının ikinci ve üçüncü sınıflarında okutulan dersler:

İslam Eğitimi- Arapça- İngilizce- Tarih- Coğrafya- Psikoloji- Sosyoloji- Felsefi Mantık- Ekonomi- Filistin Meselesi (Ürdün).

Bu aşamadaki eğitim aşamaları İngiliz mandasından çok farklı olmamıştır. Ancak her aşamada verilen eğitimin kalitesinde farklılık görölmüştür. **1948-1967 döneminde eğitim aşamaları** aşağıda verilmiştir (Nakhleh, 1978).

- 1. Anaokulu:** İlkokuldan bir yıl öncedir ve zorunlu değildir.
- 2. İlkokul:** Bu aşamanın süresi altı yıldır, çoğu Arap ülkesine benzer şekilde zorunlu ve ücretsizdir. Bu aşama birçok Arap ülkesinde altıncı sınıfın sonunda yapılan genel bir sınavla sona erer ve yapılan sınavda yüksek puan elde edenler idadiye/ortaokul aşamasına girmeye hak kazanır.
- 3. İdadiye/ortaokul aşaması:** İlkokuldaki başarılarına göre öğrenciler üç yıllık ortaokula başlar, ortaokul, başarılı kişilerin lise veya mesleki eğitim merkezlerine girmelerini sağlayan bir sınavla sona erer.
- 4. Orta öğretim/Lise:** Ortaokuldan sonra üç yıl süren eğitim aşaması olup öğrenciler bir yıllık ortak müfredattan sonra bilim veya edebiyat olarak iki bölüme ayrılır. Her bölümün kendine özgü konuları vardır. Başarılı öğrenciler;

bilim bölümüne, çeşitli fen bölümlerine, edebiyat kolejlerine ve sosyal bilgilere girmeye hak kazanır.

5. **Öğretmen hazırlama merkezleri:** Lisenin başarılı bir şekilde bitmesinden sonra iki yıllık bir eğitim söz konusudur. Bu aşama öğretmenlerin donanımlı bir şekilde ilk ve ortaokullarda görev yapmak üzere hazırlanmasını içerir.
6. **Üniversite eğitimi:** 1967 yılına kadar Filistin'in üniversitesi yoktur. Bu yüzden Filistinliler Arap ülkelerinde, özellikle Mısır, Lübnan, Ürdün, Suriye ve Irak'ta ve birçok yabancı ülkede ders almak için seyahat etmişlerdir.

Öğretmen eğitimi ve güçlendirme biçimi: O zamanki öğretmen hazırlık programlarının öğretmenleri eğitim rolüyle orantılı olarak eğitemediği ve hazırlayamadığı saptanmıştır. 1950 yılında, Uluslararası Yardım Ajansı Birleşmiş Milletlerin emirleri doğrultusunda Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da göreve başladıktan sonra birçok öğretmen atanmış, öğretmenlerin büyük bir kısmı, ödenen düşük maaşlar nedeniyle yeterli eğitim niteliklerine sahip olmamıştır.

1955 yıllık raporunda, ajans müdürü:

"Düşük maaş ödeneğinin sonucunda ajansın en iyi öğretmenlerinin büyük bir kısmı başka yerlerdeki daha iyi işler nedeniyle her yıl istifa etmiştir. Bu durum da yetersiz öğretmenlerin, yaşlıların ve hareket etmesi zor öğretmenlerin kalmasına neden olmuştur. Donanımlı öğretmen eksikliğinin eğitim üzerinde olumsuz bir etkisi olmuştur ve eğitim, zayıf eğitim yeterliliğinin bir sonucu olarak ezbercilik ve donukluk ile ilişkilendirilmiştir".

1956 yılında, Filistinli öğretmenleri yeni yöntemlerle eğitmeyi ve Arap ülkelerinin yabancı işgücü piyasasına hazırlamayı amaçlayan Uluslararası Yardım Ajansı tarafından yetiştirme merkezleri açılmıştır (Qalibo, 1963). Belgelerde Uluslararası Yardım Ajansı'nın o dönemde öğretmenleri hazırlarken izlediği plan ve hedefler ortaya konmuştur. Öğretmenlere Körfez Arap ülkelerinde çalışmaya hak kazanan bir eğitim sertifikası verilmesine odaklanılmıştır. Böylece gençlerin çoğu göç etmiş ve körfezdeki Arap ülkelerine entegre olmuştur. Dolayısıyla UNRWA'nın faaliyeti okumuş Filistinli kitlelerin ulusal ve siyasi etkinliklerini zayıflatmıştır.

Mısır, İngiliz mandasının bitmesinden sonra gerçekleşen anlaşmanın ardından öğretmenlerin yetiştirilmesi, hazırlanması, güçlendirilmesi ve farklı tekniklerle donatılması açısından Gazze'deki eğitimin gelişimini denetlemeyi ve finanse etmeyi taahhüt etmiştir. Gazze'deki eğitimden sorumlu ülke haline gelmiştir. Batı Şeria Öğretmenleri ise Ürdün

Hükümeti ve Ürdün Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir şekilde faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Bu dönemde eğitim sürecinin gelişmesine, iyileştirilmesine katkıda bulunan bir durum gözlemlenmiş, eğitim ve akademik kariyerlerini tamamlamak ve güçlendirmek üzere yurtdışına nitelikli olmayan birçok öğretmen gönderilmiştir (Samrin, 1985). Batı Şeria ve Gazze'deki öğretmenlerin hazırlanması ve desteklenmeleri sonucunda, Mısır ve Ürdün makamlarınca yürütülen Filistin'deki eğitimde olumlu gelişmeler ve iyileştirmeler olmuş, olumlu değişiklikler yaşanmıştır.

Değerlendirme yöntem ve araçları da eğitim denetimi kavramıyla ilişkili bulunmuştur. Bu aşamada teftiş olarak adlandırılan, hataları tespit etmeyi, öğretmenlerin performans düzeyini iyileştirmeyi ve eğitim sürecinin Bakanlık tarafından kararlaştırılan müfredata, talimatlara, düzenlemelere ve ülkelerdeki bilgi yönetimine göre ilerlemesini sağlamayı amaçlayan eğitim denetimi kavramında birçok değişiklik olmuştur. Teftiş sisteminde temel bir paradigma değişikliği olmuş, eski kavramla "insanları izleyen polis" olan müfettişten daha çok okullara yeni fikirler ve yöntemler getiren bir akıl hocasına dönüşüm arzulanmıştır. Ancak bu kavram müfettişlerin realitesini radikal bir şekilde değiştirmemiştir.

Doğal olarak 1948 yılından sonra Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki denetim ve teftiş kavramları Mısır ve Ürdün'deki sistemlerden etkilenmiştir. Gazze'de eğitim denetimi aşağıda verilmiştir (Al-Ajez, 1996).

- ✓ Gazze'nin eğitim denetçileri, devlet okullarındaki eğitim sistemini kontrol için Mısır'dan gelen denetçilerdir.
- ✓ Bir askeri yetkili, Mısır Eğitim Bakanlığı'nın talimatlarını uygulayan eğitim müdürüne yardımcı olarak atanmıştır.
- ✓ Müfettişler tarafından kullanılan değerlendirme araçları ve yöntemleri; sürpriz sınıf ziyaretleri, öğretmenler, eğitim yetenekleri ve yetkinlikleri hakkında raporlama ve öğretmenleri rahatsız eden otoriter tarzlar olmuştur.

Müfettiş ve öğretmenler için eğitim kurumları ve teknik yetiştirme merkezlerinin bulunmaması, eğitim altyapısının gelişmesine, okul, öğrenci ve öğretmen sayısının artmasına rağmen zayıf bir öğrenme sürecine yol açmıştır. Bu dönem, eğitim sürecinin nicelik bakımından en ileri olduğu aşamalardan biridir ancak gelişim süreçlerine öncülük etmek için yeterli nitelikli eğitim yeterliliği bulunmadığından, tür ve kalite açısından gerekli seviyeye ulaşmamıştır.

Batı Şeria'da, denetleme manzaraları çok farklı olmamış; değerlendirme yöntemleri, başlangıçta kalifiye olmayan müfettişlerin sınıf ziyaretlerine bağlı olmuş, otoriter denetim kavramı 1948-1967 döneminde egemen yöntem olmayı sürdürmüştür. 1964 yılında Ürdün hükümeti tarafından kabul edilen modern eğitim rehberliği kavramının benimsenmesine rağmen önemli bir olumlu değişiklik kaydedilmemiştir (Al-Ajez, 1996).

Eğitim ve okul yönetimi

1948-1967 yıllarında Filistin'de eğitim idaresi gelişmiş örgütsel bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Gazze ve Batı Şeria'daki iki eğitim departmanı tarafından denetlenmiştir. Gazze'deki okullar; Mısır Eğitim Bakanlığı'na, Batı Şeria'daki okullar Ürdün Eğitim Bakanlığı'na göre yönetilmiştir. Gazze'deki eğitimin gelişimi, Mısır'daki olaylarla ilintili bulunmuş, Gazze Şeridi'nde bir eğitim direktörü çalışmıştır. Söz konusu direktörün görevi çabaları koordine etmek ve Mısır'daki direktiflere ve eğitim değişikliklerine dayanarak eğitim sürecini düzenlemek biçiminde özetlenebilir. Bu dönemde finansman, okul inşası, müfredat geliştirme, eğitim denetimi alanlarında Gazze Şeridi'ndeki öğrenme sürecinin iyileştirilmesine ve geliştirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunan bir ilerleme gözlemlenmiştir. Öğretmenler ve eğitim danışmanlarının Gazze'ye gitmesi sonucunda Mısır eğitim tecrübesinin aktarılması gibi birçok olumlu değişiklik olmuştur (Al-Ajez, 1996).

Batı Şeria, 1948-1967 döneminde Ürdün tarafından yönetilmiş; burada kurulan her eğitim müdürlüğü, iki veya daha fazla müfettiş tarafından desteklenen bir idari eğitim müfettişi tarafından yönetilmiştir. Eğitim müfettişinin sorumlulukları arasında okulları ziyaret etmek ve bakanlık tarafından yayınlanan tüm faaliyetlerin, yönetmeliklerin ve talimatların uygulanmasını denetlemek yer almaktadır. Uluslararası Yardım Ajansı'nın Gazze ve Batı Şeria'daki idari organizasyonu ve Arap ülkelerinde Filistinlilerin bulunduğu tüm bölgelerde ajansın verdiği eğitim süreci; örgütsel yapı aynı olmuştur. Uluslararası Yardım Ajansı beş eğitim alanını (Gazze-Batı Şeria-Ürdün-Suriye- Lübnan) denetlemiştir. Bölge yöneticilerinin görevi, eğitim sürecinin organizasyonunu idari ve teknik açıdan denetleme yanında Birleşmiş Milletler ajansı tarafından belirlenen belirli bütçeler ve hedefler dahilinde faaliyetleri işleyişini incelemek, ajans başkanı tarafından verilen talimatları uygulamak olmuştur (Haji, 1998).

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu başlık altında ikinci alt problem olan “İsrail işgal döneminde Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir? yer verilmiştir. Bu alt problemi incelemek için öncelikle İsrail işgalinin Filistin'deki eğitim sürecini kontrol etmek için izlediği siyaset ve prosedürlerin neler olduğu aşağıda sunulmuştur.

Filistin eğitimi, 1967 savaşı ve tüm Filistin topraklarının işgal edilmesinden sonra tamamen İsrail felsefe ve siyasetine tabi kılınmıştır. Bu durum, Filistinlilerin eğitim ve öğrenim sürecine olumsuz yansımıştır. Çünkü İsrail, İngiliz Mandası döneminde uygulanan Filistin kimliğini ve onu Yahudi toplumu içinde eritmeye yönelik eski planlarını, Filistin müfredatında büyük değişikliklerle tamamlamaya çalışmıştır. Gazze'deki Mısır yönetiminin ve Batı Şeria'daki Ürdün yönetiminin operasyonlarının yanı sıra İsrail'in işgalci bir devlet olduğunu düşünen veya Siyonizmi eleştiren tüm konuların silinmesi ve değiştirilmesi önemszenmiştir. İsrail, yerleşme ve genişleme politikalarını güçlendirmek üzere kontrolü altındaki tüm topraklara dayattığı köklü değişiklikler getiren bir eğitim ve siyasi eğitim felsefesi oluşturmuştur (Nashwan, 2004).

Aynı şekilde, farklı ülkelere dağılmış Filistin halkının da kendi başlarına ulaşabilecekleri belirli ve net bir eğitim felsefesi ve hedefleri yoktur. Hâkim kültür ve politikalardan muzdariptirler. Filistin Kurtuluş Örgütü Filistin'in ulusal misakı çerçevesinde Arap ve Filistin milliyetçi nesilleri yetiştirmeyi ulusal bir görev addetmiştir. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kuruluşunun ilk dönemlerinde siyasi çalışmalarla meşgul olması nedeniyle örgüt, Filistin halkının farklı bölgelere dağılması nedeniyle eğitim hedefleri net bir şekilde tanımlanmamıştır. Ancak Filistin liderliği eğitimi bir araç olarak görmüştür.

Filistin insanının onurunu korumak, çocuklarına bakmak, onları korumak ve eğitimin onlara sunduklarıyla gelecekle yüzleşmeye hazır olmalarını sağlamak, bir nesil hazırlamak Arap unsurlarını ve Filistin varlığını korumaktır. Filistin toplumunun sorumluluğunu üstlenmek için deneyimli kadrolar oluşturmak Filistin'in eğitim hedefleri arasında yer almıştır.

Filistin Kurtuluş Örgütü, Uluslararası Yardım Ajansı'nın Filistinlilerin bulunduğu ülkelerde Filistin eğitimini denetlemek ve hazırlamak için üstlendiği müfredatın; Arap ülkeleri tarafından takip edilen bir program olması gerektiğini ve Arap kimliğinin

korunmasını vurgulamıştır. Filistin ile ilgili milli kitap ve müfredatların Filistinlilere öğretilmesine çalışan FKÖ, UNESCO'nun 13 Kasım 1967'de aldığı ve Birleşmiş Milletler'in İsrail dahil herhangi bir üye devlete ithamlar içeren hiçbir kitabın ders programlarında öğretilmemesini şart koşan kararın geri çekilmesine ve meselelerin milli çıkarlar çevresinde yeniden değerlendirilmesine çalışılmıştır (Al -Asali, 2007).

Eğitim bağlamında büyük önemi bulunan Filistin Kurtuluş Örgütü Filistin Planlama Merkezi 1986 yılında kurulmuş ve Filistin halkı için “ulusal ve sosyal olarak Filistin halkının yürüttüğü uzun savaşın temelini oluşturacak, kendi yaşamını güvence altına alacak ve vatani kurtararak bağımsız Filistin'in vatandaşı olacak devrimci bir nesil yaratmayı” amaçlayan bir eğitim felsefesini ortaya koymuştur.

Eğitim felsefesinin özellikleri

Filistin Kurtuluş Örgütü Eğitim Planlama Merkezi tarafından geliştirilen eğitim felsefesi aşağıdaki temellere dayanmaktadır (Nashwan, 2004).

1. Devrimin amaç ve ilkelerine inanmak ve bunları güçlendirmek için çalışmaktır. Bu ilkeler şunları içerir:

- ✓ Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkı, kendi ve anavatanının geleceğini belirleme hakkı vardır.
- ✓ Filistin, vatandaşların arasında hiçbir ayırım gözetilmeyen hak ve görevlerin eşit olduğu demokratik bir Arap devleti olacaktır.

2. Vatandaşların kalbine değerleri aşılacak ve geliştirmek: Anne baba sevgisi ve saygısı, insancılık ve vatan sevgisi, devrim ve zafere güven, devrime ve halka hizmet için çalışma ve üretim bilinci, ulusal ve devrimci ilkelerin ve değerlerin gelişimi, cesaret ve meydan okuma ruhu, devrimci iyimserlik ruhunun kapsamında

- ✓ Filistin halkı arasında mücadele ruhunu geliştirmek
- ✓ Eğitime hayatın bir parçası ve boyutu olarak bilimsel, teknolojik ve sosyal gelişmeyle yakından bağlantılı dinamik ve karmaşık bir süreç olduğunu düşünmek
- ✓ Filistin halkının zihinsel enerjilerini geliştirmeye özen göstermek
- ✓ Sportmenlik ve beden eğitimi faktörü
- ✓ Bireysel ve toplu sağlık yönlerine dikkat bilinci aşılacak

- ✓ Filistin ve Arap folkloru konularına odaklanmak, vatandaşın sanatsal yeteneklerini geliştirmenin yer aldığı görülmektedir.

Filistin liderliğinin ortaya koyduğu bu felsefe, liderliğin Filistin halkının öğrenme ve eğitim sürecinde doğrudan sorumlu ve etkili güç olmamasından dolayı eğitimi kontrolde veya hedefleri gerçekleştirmede istenen katkıyı sunamamıştır. 1967 yılından sonra tarihi Filistin toprakları İsrail işgalinde kalmış, eğitim ve benzeri konular İsrail denetiminde yürütülmüştür. Dolayısıyla Filistin liderliğinin projelerinde belirlediği hedefler veya başka bir deyişle Filistin eğitim hedefleri, Filistin liderliğinin ve halkının ulaşamadığı arzular olmuştur. Eğitim hedefleri, birleştirici çabalara, Filistin felsefesini ifade eden ve onu gerçekliğe dönüştüren bir politikaya ihtiyaç duymuştur. Ancak bu durum tüm eğitim konularını kontrol eden İsrail işgali döneminde mümkün olmamıştır.

İsrail işgali sırasında eğitim politikasının özellikleri

İsrail yönetimi, Filistin'de tüm eğitim meseleleri üzerindeki kontrolü nedeniyle, Filistin liderliğinin ulusal projelerinde sunduğu eğitim felsefesiyle çelişen yeni bir felsefe sunarak hedeflerine ulaşmak için birçok idari ve teknik önlem almıştır. Eğitim politikası, tüm konulara nüfuz eden işgal makamlarına bağlı kalmış, İsrail politikaları etrafında şekillenmiştir. Eğitim piramidinde süreci doğrudan denetlemek, işgal makamlarına hizmet etmek, yönlendirmek üzere en önemli noktalara kurmay subay atayarak eğitim yapısında değişikliklere neden olmuştur. İsrail makamları idari ve teknik çalışma yöntemlerini belirleyen, atama ve terfi konularını kontrol eden çok sayıda bülten ve talimat yayınlamıştır. Filistin halkını Araplık ve İslam bilincinden ayırmaya gayret etmiş, Filistin halkı hakkında bilinenlerden farklı bilgiler içeren, onları miraslarından ve ulusal aidiyetlerinden uzaklaştıran müfredatlar hazırlamıştır (Nashwan, 2004)

Sonuç olarak bu aşamada, net bir Filistin eğitim politikasının özelliklerinden bahsetmek mümkün değildir; çünkü gerçekleştirme veya uygulama kapasitesine sahip bir eğitim felsefesi bulunmamıştır. Filistin halkını entelektüel olarak parçalamaya yönelik net bir İsrail eğitim politikası ortaya çıkmıştır. İsrail makamları kendi ulusal çıkarları çerçevesinde eğitim politikaları çizerken Filistinlilerin ulusal nitelikli bir eğitim oluşturmaması bağlamında çeşitli engeller ve güçlükler üretmiştir. Her zaman bir ülkenin eğitim hedefleri bu ülkenin eğitim felsefesini takip etmiştir. 1967 yılından sonra Filistin'in tamamı İsrail askeri yönetimi altında olduğundan eğitim hedefleri, İsrail hükümetinin stratejilerine göre değişmiştir.

1967'den sonraki İsrail yönetimi döneminde Filistin eğitim hedeflerine ulaşmanın mümkün olmadığı, mevcut gerçekliği pratikte yansıtmadığı görülmektedir. Coğrafi ve tarihsel olarak, İsrail varlığının potasında eritmek, öğrenme sürecini teorik bir süreç haline getirmek ve ona tarihsel olarak kesilmiş, eksik veya yanlış olan bilgi ve belgeler sağlamak İsrail politikalarında önemsenen noktalar olmuştur. Filistin varlığına ilişkin olarak alınan birçok keyfi önlemin yanı sıra öğretmenlerin ve öğrencilerin uzaklaştırılması ve hapsedilmesi, okulların kapatılması ve yıkılması, hükümetin eğitim operasyonlarından sorumlu bir kurmay subay yerleştirerek öğrenme sürecini idari açıdan kontrol etmesi benzeri gelişmeler gözlemlenmiştir.

1948 yılında işgal altında kalan Filistin topraklarında ikamet eden Arapların tabi olduğu eğitim amaçları vatandaşları oldukları İsrail makamlarının felsefesinden ve hedeflerinden kaynaklanarak ikiye ayrılır.

Eğitimin Hedefleri

İsrail'de, 1953 tarihli İsrail Eğitim Yasası'nın 2. Maddesi tarafından belirlenen esaslara göre resmi eğitim, “ilköğretimde Yahudi kültürünün değerleri, bilimin başarıları, vatanseverlik, sadakat, temel eğitimin temellerinin atılmasına bağlıdır. Yahudi devletine bağlılık, özgürlüğe, eşitliğe, hoşgörüye, karşılıklı işbirliğine ve başkalarını sevmeye dayalı bir toplum oluşturmaya çalışılmıştır” (AL-Qadi, 1991).

İsrail'de eğitimin ilan edilen hedefleri aşağıda verilmiştir:

- ✓ Maddi ve manevi güç imkanlarına sahip modern bir devlet inşa etmek
- ✓ Genç Yahudiler arasında Yahudi mirasını korumak, yaymak ve derinleştirmek
- ✓ Dünyadaki Yahudiler arasında İsrail'in merkezi konumunu desteklemek ve ona bağlılığı sağlamak
- ✓ İsrail topraklarında Yahudi yerleşiminin nihai başarısını gerçekleştirmektir (AL-Qadi, 1991).

Bazı yazarlara göre bahsedilen hedefler Yahudi eğitim ve öğretiminde arzulanan hedefleri tam olarak yansıtmamaktadır. Resmi olarak açıklanmayan ve İsrail'in ulaşmayı arzuladığı gizli hedefler de vardır ve bunlar, Siyonizm'in diğer halklar üzerindeki hakimiyet isteği, Arap ve İslam halklarına olan düşmanca tutumu ve İsrail'in ırk veya sınıf ayrımcılığını gösteren olguları ifade etmektedir (AL-Qadi, 1991).

- ✓ Yahudilerin tarihi İsrail ülkesindeki tarihi haklarından bahsederek, İsrail halkının Tevrat'a göre Arz-ı Mevut üzerindeki haklarına, bu topraklara sahip olduklarına ve buraya yerleştiklerine olan mutlak inancı
- ✓ Yahudi göçünün sürekliliğini sağlamak için İsrail içinde ve dışında Yahudi dayanışmasının sağlanması ve başta Diaspora Yahudileri olmak üzere mümkün olan her noktadan İsrail'e mali desteğin sağlanması
- ✓ İsraili-Yahudi nesillerin kadim toprakları kurtarma bahanesiyle yayılmaya, işgale, şiddete ve Arap nefretine daha istekli olmaları
- ✓ Yeni İsrail nesilleri arasında bir ayırım ve üstünlük duygusu yaratmak, Tanrı'nın seçilmiş halkının vaat edilen topraklara geri dönmesi için çağlar boyunca İbranilerin medeniyet üstünlüğünü göstermek
- ✓ Yenilmez İsraili Süpermen imajını doğrulama karşılığında İsraili öğrencinin gözünde Arap imajının çarpıtılması ve küçültülmesi
- ✓ Siyonizm'e ve devletlerine sıkı bir şekilde bağlı karşı tüm uygulamalarına kesinlikle inanan Siyonist nesiller yetiştirmek olarak ifade edilebilir.

İlk ve orta kademelerdeki eğitim hedefleri, Yahudi çocuklar arasında gerekli inanç ve tutumların oluşmasına ve pekiştirilmesine ve tüm savaşlarda Araplara karşı nasıl kolayca zafer kazandıklarına yön vermeye katkıda bulunmaya odaklıdır. Okuma konularının gösterildiği kitaplarda bile insan ve tarih konularına yönelik içerikler mevcuttur. Yahudi çocukların Arapları aptal, zayıf ve korkak olarak tanımladıkları için Araplara karşı nasıl kolayca zafer kazanabilecekleri konusunda emin olmaları istenmektedir (Al –Qadi, 1991).

Siyonizm'in işgal altındaki topraklardaki İsrail vatandaşı olan Arapların, Arapçılık, vatan ve İslam ile olan bağlarını koparmak, Siyonist oluşumla olan bağlarını artırmaya çalışmak için yoğun bir çaba göstermiştir. Bununla birlikte, takip eden süreçte yaşanan olaylar, 1948 Arapları veya İsrail Arapları denen grubun 1967'de kısmi işgale uğrayan bölgelerdeki Filistinlilerle ve genel olarak Arap halkları ile ilişkilerini şimdiye kadarki baskılara ve uygulamalara rağmen sürdürdüğünü vurgulamaktadır. **İsrail'in 1948** sınırları bağlamında ülke içindeki **eğitim politikasına** dair şu hususlardan bahsedilmektedir (Al – Qadi, 1991).

- ✓ İşgal altındaki topraklar içindeki Arap öğrencilerin eğitimlerine devam etmelerini engellemek ve Arap nesillerini İsrail ekonomisine bağlamak için çalışmaya teşvik etmek

- ✓ Arap öğrencilerin yurtdışı seyahatlerini kolaylaştırmak ve dönüşlerinin önüne engeller koyarak temelli göçe yönlendirmektir.

İsrail hedefleri işgal altındaki tüm topraklardaki Filistinli Arapların eğitimine yansımıştır. Bazı değerlendirmelere göre Siyonist hükümetler, Filistinli öğrencileri eğitimlerini sürdürmekten mahrum bırakmak için birçok yöntem ve baskı kullanarak Filistin halkını mümkün olduğunca cahil bırakmayı arzulamıştır. Güvenlik bahaneleri, hapis, tehcir, okulların kapatılması, Arapça müfredatın tahrif edilmesi ve değiştirilmesi, İsrail'i rencide eden her şeyin ortadan kaldırılması gibi uygulama ve gerekçeler yoluyla Filistinlilerin eğitimlerini tamamlamalarını engelleyerek onları ve lise ve üniversite eğitimlerini tamamlamaktan alıkoymaya gayret etmiştir.

Dersler ve İçerik

İsrail makamları, 1967 senesinde Batı Şeria'da ve Gazze şeridinde İsrail'in devlet menfaatleri çerçevesinde halkın uyum ve asimilasyonun gerçekleştirilmesine dönük çeşitli müfredat ve programlar benimsemiştir. Filistin halkının İsrail toplumu içinde milli kimlikten arındırılmasına ve İsrail ulusal kimliğini özümsemesine yönelik adımlar atmıştır. İsrail makamlarının attığı adımlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- ✓ Her eğitim bölgesine bir subay atayarak bölgeleri askeri yönetimle ilişkilendirmek.
- ✓ Ürdün ve Mısır yönetimleri tarafından uygulanagelen Filistin müfredatların incelenmesi ve Filistinlilerin işgale karşı direnişlerini anlatan parçaların ve haritaların kitaplardan çıkarılması, ayrı devlet olmaya yönelik fikir ve düşüncelerin silinmesi
- ✓ İşgalin yayılcı politikasına uymayan tüm konuları atlaslardan ve ders kitaplarından silmek
- ✓ Filistin davasıyla ilgili her bilginin üzerini çizmek
- ✓ Arap dünyası veya Arap toplumu hakkında Filistin meselesinin adını taşıyan herhangi bir kitabın dolaşımının yasaklanması
- ✓ Filistin halkını destekleyen tüm kararları silmek
- ✓ Cihatla ilgili ve ona teşvik eden tüm ayet ve hadisleri silmek
- ✓ Arap dünyasının ilerlemesi veya otantik Arap ahlak ve değerlerine yönelik eğilim ile ilgili her şeyi silmek olabilir (AL-Qadi, 1991).

Bahsedilen maddeler İsrail'in UNESCO Kongresi tarafından 1956 yılında Cenevre'de alınan ve siyasi sebeplerle eğitimin çarpıtılmaması kararına uymadığını kanıtlar niteliktedir.

İsrail makamlarının müfredatı değiştirme çabalarında gerekçe olarak Filistinlilerde Anti-Semitizm duygularını ve İsrail karşıtlığını güçlendiren içeriklerin varlığı konu edinilmiştir. 19.07.1967 tarihinde İsrail ordusunda Batı Şeria Genel Komutanı olan yetkili, Arap okullarında daha önce okutulan veya genel olarak bilinen 78 kitabın derslerde kullanılmasını yasaklayan bir emir çıkarmıştır (Samrin, 1985).

İsrail'in eğitim politikasıyla tarihsel geçmişi silikleştiren programlar hazırlamak ve İsrailli liderlerin çizdiği sınırlara bağlı kalan, onların anlattığı tarihi gerçeği kabul eden bir Filistin kimliği oluşturmak istediğini söylemek olasıdır. İsrail müfredatı, Arap ve İslam medeniyetini göz ardı ederek barış, bir arada yaşama kültürü, devlete sadakat, Araplarla ortak İsrail kültürel değerleri ve Orta Doğu'da bir arada yaşama ve barış hakkında konuşmaya odaklanmıştır. Filistin kimliğini eritmek ve İsrail'e entegre etmek için bu amaca hizmet edebilecek her konuyu detaylı bir şekilde incelemiştir. Ancak Filistin halkının dini ve ulusal bilinci ve İsrail'in girişimlerine karşı kararlılığı neticesinde İsrail makamları büyük ölçüde Filistin kimliğini ve yurt anlayışı konusundaki tavrını değiştirmeyi başaramamıştır. Bu noktada istenen sonuçların alınmaması, İsrail işgal güçlerinin Filistinlilere yönelik baskılarını artırmasına yol açmıştır (Al -Qadi, 1991).

İşgal dönemlerinde Filistin üniversiteleri, Filistin davasına ilişkin program ve kararlara ek olarak ulusal günlerin anısına düzenlenen siyasi seminerler aracılığıyla Filistin davasının savunulmasında ve Filistin kimliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik Siyonist politikanın aydınlatılmasında önemli bir rol oynamıştır. Nekbe Günü, Toprak Günü, Balfour Deklarasyonu ve diğer ulusal günler üniversiteler tarafından ve gizli olarak faaliyet gösteren çeşitli Filistin örgütlerinin ulusal çalışmalarının çekirdeğini temsil eden öğrenci birlikleriyle işbirliği içinde organize edilen törenlerle yaşatılmıştır.

İsrailli yetkililer, politikalarına aykırı çalıştıklarını düşünerek uzun süre üniversiteleri kapatmışlardır. Aktif öğrenci ve öğretim görevlilerini ihraç etmişler, birçoğunu uzun süre tutuklamışlardır ancak ulusal faaliyetler durmamıştır. Filistin halkının farkındalığını artırmaya katkıda bulunan ve her türlü ulusal eylemde önemli bir role sahip olan üniversiteler bağlamında şu kurumlar daha belirgin bir konumda olmuştur. Birzeit Üniversitesi, en-Necah Üniversitesi, Beytlahim Üniversitesi, el-Halil Üniversitesi, El-Kudüs Üniversitesi, El-Ezher Üniversitesi, Batı Şeria ve Gazze'ye dağılmış olan enstitüler ve öğretmen yetiştiren akademilere ek olarak İslam Üniversitesi, Filistin kültürünün korunmasında ve Filistin eğitiminin iyileştirilmesi bağlamında etkili sayılan yapılardır.

Eğitim ve Sınama Durumları

İsrail çıkarlarına hizmet etmeyi amaçlayan politikalara ilaveten İsrail makamlarının ulusal bir Filistin meselesinin olmamasına yönelik çabası ve gerek idare gerek öğrenciler seviyesinde tüm sınıf ve aşamalarda eğitimi engelleyici, kısıtlayıcı olumsuz nitelikli planlar benimsemesi çerçevesinde çeşitli olgular ortaya çıkmıştır. İşgal sırasında ortaya çıkan eğitim sorunları arasında, öğretmen yetiştirme ve formasyon sağlama eksikliğinden bahsetmek mümkündür. Ayrıca öğretmenin yaşadığı olumsuz uygulamalar ve acıların, onun davranış ve özelliklerine yansyarak, onu görevini yerine getiremeyecek şekilde etkilediği görülmüştür. 1967-1994 döneminde **öğretmenlerin karşılaştıkları en önemli sorunlar** aşağıda açıklanmıştır (Nashwan, 2004).

- ✓ Öğretmenlerin ekonomik ve sosyal durumlarının, düşük maaşlar ve kötü yaşam koşulları içermesi: Bu durum birçok öğretmenin yaşam koşullarını iyileştirmek için başka ülkelere göç etmesine yol açmıştır.
- ✓ Birçok erkek ve kadın öğretmenin güvenlik suçlamasıyla tutuklanması veya İsrail yasa ve yönetmeliklerini ihlal bahanesiyle işlerinden atılmaları
- ✓ Özlük hakları ve finansal şartların iyileştirilmesini talep eden birçok öğretmenin yasal yaştan önce emekliliğe sevk edilmesi
- ✓ Öğretmenlerin keyfi hareketlere maruz kalması: İsrail hükümeti okul müdürlerini, öğretmenleri ve yüksek vasıflı kişileri uzak bölgelere sürgüne yollamış, tehdit gördüğü unsurları engellemek amacıyla onları istifaya ve işten ayrılmaya zorlamıştır.
- ✓ Öğretmenler, genel olarak eğitim- öğretim süreçlerinde onlara yardımcı olacak davranışsal ve pedagojik gelişimden yoksun olmuşlardır. Ancak 1967'den önce Mısır ve Ürdün hükümetlerince finanse edilen hizmet içi eğitim kursları ve öğretici faaliyetler, bazı öğretmenlerin performans ve davranışlarının gelişimine, dolayısıyla akademik hayata olumlu bir şekilde yansımıştır (Nashwan, 2004).

İsrailli yetkililer, öğretmenler için eğitim kursları düzenleme konusunda ödenek veya finansman kaynaklarının eksikliğini ifade etmişler, genelde hizmet içi eğitim kursları düzenlememişlerdir. Bu durum, matematik, fizik ve kimyada yüksek yeterlilik gerektiren birçok bilimsel konuda akademik başarı ve bilgi üretim kapasitesini etkilemiş, lise eğitimini şekillendirmiştir. Ayrıca eğitim rehberleri/koordinatörleri de kendi uzmanlık alanlarında öğretmenler için herhangi bir kurs düzenlememiştir. İsrail'in bu uygulamaları ışığında, devlet

okullarında ve işgal makamları altında çalışan **Filistinli öğretmenler çeşitli sorunlarla** karşılaşmışlardır. Bu sorunlar;

- ✓ Keyfi işten çıkarılma korkusu nedeniyle kaygı, gerginlik ve psikolojik bunalım
- ✓ Başkalarıyla sosyal ilişkiler kurma konusunda hayal kırıklığı ve ilgi eksikliği
- ✓ Öğrenme sürecini geliştirmede başarısızlığa katkıda bulunan, öğretmenlerin yeteneklerinin zayıf davranışsal veya bilimsel donanımı
- ✓ Pek çok öğretmenin görevden alma süreciyle ilgili korku ve endişe nedeniyle milli aidiyetlerinin zayıf olması.
- ✓ Diğer bölgelerde iş arayışına dönük çabalara katkıda bulunan eğitim durumuna uyum sağlayamama olarak açıklanabilir Nashwan, 2004).

Batı Şeria ve Gazze'de İsrail makamları tüm eğitim konularını kontrol etmiştir. İsrail merkezi yönetimi kendi ulusal çıkarları doğrultusunda Filistin halkının eğitim seviyesini sınırlamayı, onları zorla topraklarından çıkarmayı veya İsrail toplumu içinde eritmeyi hedeflemiştir. Filistin'in Arap ve İslam mirasından koparılmasına dönük çalışmaları benimsemiştir.

İsrail makamlarının atamalar ve terfiler üzerindeki kontrolü ışığında, eğitim politikalarını tartışmadan uygulayabilecek etkili kişiler seçilmiş ve talimatları ihlal edenlere karşı farklı şekillerde cezai önlemler alınmıştır. Eğitim sistemindeki çalışanlar arasındaki ulusal eğilimlerin belirlenmesi konusu da İsrail genel politikasında mühim bir başlık olmuştur. Gerek bölgeler gerek içerik bağlamında rehberler- koordinatörler, emirleri ve talimatları uygulayan bir araçtır. Herhangi bir eğitim projesi için finansmanı İsrail makamları sağladığı için rehberlik ve koordinasyon eğitim sürecini geliştirme, değiştirme veya öğretmenlerin yetkinliklerini artırma yeteneğine sahip olmamıştır. Rehberlik süreçleri bilimsel olmayan zeminlerde kalmıştır. Öğretmenlerin, işgal makamları tarafından dayatılan talimat ve emirler dahilinde çalışmaya bağlılığının derecesini belirlemek için ani sınıf ziyaretleri yapılmıştır.

Anlamlı bir idari izlemenin olmaması yanında öğretmenlerin çalışmalarını iyileştirmeyi ve onlara rehberlik etmeyi amaçlayan kapsamlı eğitim denetimi kavramının benimsenmemesi, denetimin gerçek anlamının kaybetmesine neden olmuştur. Rehberlerin formasyon ve donanım sahibi kılınmasına dönük sürecin zayıflığı, denetim yöntemlerinde öğretmenlerin çalışmalarıyla, özellikle de ulusal bağlantıları olanlarla bir çelişki ve

tutarsızlığa yol açmış, ayrıca öğretmenlerde zayıf mesleki gelişimi desteklemiştir. Eğitim yönetiminin rehberlik ve denetim bağlamındaki ilgisizliği, öğretmen ve okul büyüklüğündeki artışa uygun olarak eğitim danışmanı/rehberi sayısının artmamasından anlaşılmaktadır. 1967 yılından beri beş kişi olan koordinatörlerin- rehberlerin sayısı 1994'te İsrail işgalinin sona ermesine kadar değişmemiştir.

Eğitim denetimi, daha ziyade sınıf ziyaretleri çerçevesinde gerçekleşmiştir. Sınıf ziyaretleri öğretmenlerin gelişim veya terfisini etkilememiş, çünkü bu süreçler İsrail makamlarından güvenlik onayı alınmasını gerektirmiştir. Eğitim subayları, öğretmenlerin dosyalarını bireysel olarak inceleyip onların terfisini bilimsel yeterliliğine bakılmaksızın talimat ve emirlere bağlılığı temelinde ele almıştır. Bu nedenle birçok öğretmen ve yönetici, eğitim ve alanları için en kötü dönemin öğretmenler, öğrenciler, eğitim üslupları, maddi – manevi imkanlar gibi çeşitli kriterler açısından 1967-1994 yılları arasındaki dönem olduğunu savunmuştur (Al -Asali, 2007).

UNRWA eğitim sisteminin hem Batı Şeria hem de Gazze'de benimsediği değerlendirme yöntem ve araçları ise Arap eğitim sistemlerinde kullanılagelen teftiş kavramı etrafında temellendirilen denetim mekanizmalarının değişim ve gelişimine bağlı olarak çeşitli değişikliklere uğramıştır. 1975 yılında Amman'da düzenlenen konferansta Arap ülkeleri teftiş kavramından eğitim danışmanlığı sistemine geçmeyi uygun bulmuştur. Eğitim danışmanlığı yalnız öğretmen değil, bütün unsurlarıyla eğitimi ele almayı ve iyileştirmeyi hedefleyen bir terim olarak açıklanmıştır. Eğitim rehberliği/koordinatörlüğü kavramı da eğitim danışmanlığı ile aynı anlamlarda kullanılmıştır (Ernst, 1989).

Ajans, eğitim sürecini değerlendirmek ve geliştirmek için çeşitli yöntemlerin kullanımına bağlı olan modern eğitim denetimi kavramını benimsemiştir. Bu yöntemlerden bazıları aşağıda sunulmuştur:

- ✓ Derslerin hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde öğretmenlerle işbirliği ve katılım içinde her türlü sınıf ziyaretleri
- ✓ Bazı eğitimsel ve pedagojik becerileri uygulamak amacıyla öğretme ve öğrenme yöntemlerinde bazı yöntemleri netleştirmek için uygun deneyime sahip öğretmenler tarafından uygulanan açıklayıcı dersler
- ✓ Eğitim amaçlı toplantılar ve çalıştaylar
- ✓ Mikro öğretim ve bazı öğretmenlerle bireysel ve grup toplantılarıdır (Al -Asali, 2007).

Bu tercihler, Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Filistinlilerin bulunduğu Ürdün, Suriye ve Lübnan'da Uluslararası Yardım Ajansı'nın denetimi altındaki bölgelerde eğitim sürecinin tüm unsurlarına olumlu bir şekilde yansımıştır. İsrail makamlarının, eğitim denetiminin araç ve yöntemlerini kullanma konusunda örgütün eğitim işlerine doğrudan müdahale etmemesi, örgütün eğitiminde resmi kuruluşlardaki güçlü merkeziyetçi meyilleri bulunan ve İsrail ulusal kimliği ile sıkı sıkıya bağlı olan eğitimden daha belirgin başarılarla ve olumlu gelişmelere yol açmıştır.

Okul Sistemleri

1967 savaşıdan sonra Filistin'in geri kalanının, diğer Arap topraklarının bir kısmının Mısır'a ait olan Sina'nın ve Suriye'ye ait olan Golan tepelerinin işgalinden sonra İsrail'in bu savaşla ele geçirdiği topraklar dört bölgeye ayrılmıştır: Batı Şeria- Kudüs- Gazze ve Kuzey Sina- Golan'dır. Her bölgeye eğitimle ilgili idari ve teknik konuları denetleyen ve akademik işlerden sorumlu bir askeri vali atanmıştır.

İsrailli yetkililer, 1967'den önce güvenlik amacıyla Mısır ve Ürdün yönetimlerinin denetiminde olan alanlarda eğitim sisteminde bazı değişiklikler yapmıştır. İşgal yetkilileri Batı Şeria'daki eğitim alanlarını Nablus- Tulkerem- Bethlehem- Eriha- Ramallah- el-Halil olmak üzere altı sahaya bölmüştür. Ek olarak Gazze'de Gazze ve Kuzey Sina Eğitim Müdürlüğü inşa edilmiştir. **Eğitim bakımından, bölgeler** üç aşamaya ayrılmıştır (Al -Asali, 2007). Bunlar:

1. İlkokul/İbtidaiyye Aşaması: Süresi altı yıldır ve 6-12 yaş aralığına dönüktür.

2. Hazırlık/İdadiye/Ortaokul Aşaması: Üç yıllık bir eğitim olup 12-15 yaş aralığındaki çocukların eğitim ve öğretimi için tasarlanan dönemdir.

3. Lise Eğitimi:

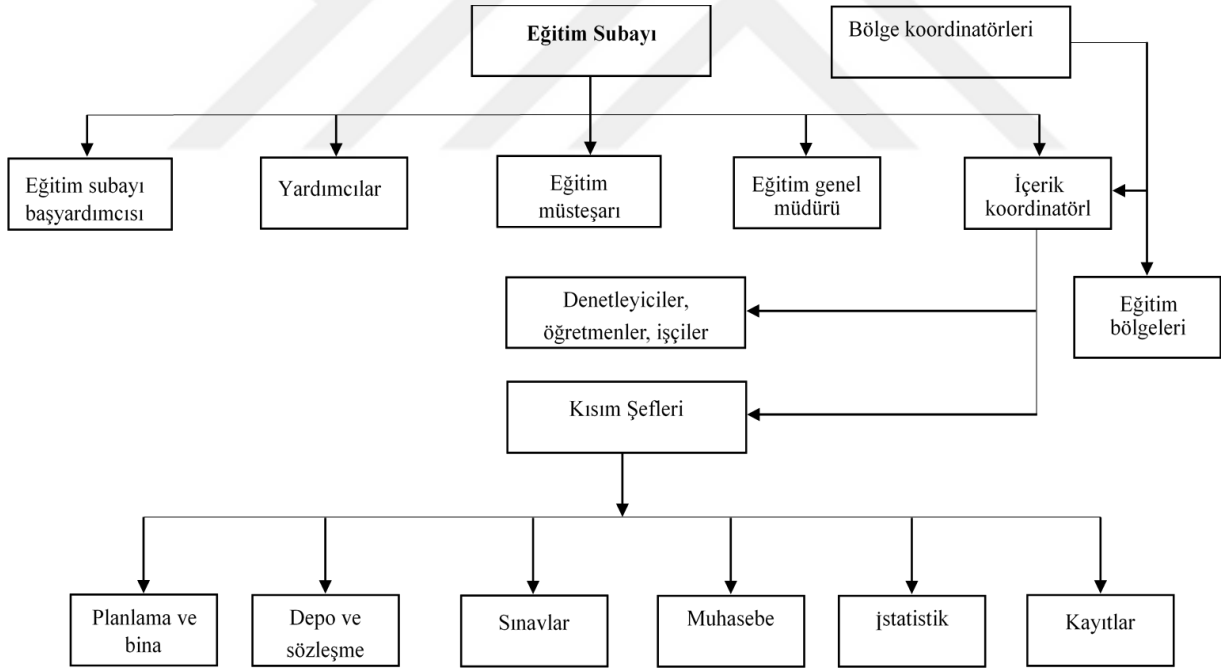
- ✓ **Akademik Lise:** Bu aşamanın süresi üç yıldır ve 15-18 yaş aralığındaki gençleri kabul eder. Bu bölüme giriş, lise 1. Sınıftan önceki başarı puanları ile gerçekleşir, öğrenciler birinci sınıfı başarı ile bitirdikten sonra not ortalamasına göre fen veya edebiyat bölümüne katılmaya hak kazanırlar.

- ✓ **Ziraat Lisesi:** Üç yıldır ve 15-18 yaşları arasındaki öğrencileri içerir. Bu liselere ortaokulun üçüncü yılındaki ortalamalara göre girilir, genelde ortalamaları düşük olan öğrencilerin tercih ettiği yerlerdir.
- ✓ **Ticari Lise:** Ortaokulun üçüncü yılını geçtikten başlanır, üç yıl sürer.

Okul İdaresi

İsrail'in Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Filistinlileri eğitmek için benimsediği eğitim yönetimi oldukça merkezi nitelikte olmuştur. Eğitim kurmay subayı tarafından kontrol edilen ve eğitim işlerini İsrail hükümetinin politikasına uygun olarak yöneten dikey bir örgütsel yapının varlığından bahsetmek mümkündür. Tüm çalışanlar, öğretmenler, yöneticiler, rehber ve öğrenciler üzerindeki idari ve baskıcı otoritenin bir sonucu olarak eğitimle ilgili konular büyük ölçüde kötüleştiğinden, Filistinliler açısından olumlu anlamda önemli bir değişim veya gelişim olduğunu söylemek zordur.

Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki eğitim yapısı Şekil 4.1 ile gösterilmiştir.

Şekil 4.1. Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki eğitim yapısı

Şekil her bölgedeki eğitim genel müdürünün İsrail kurmay eğitim subayının şahsi kararları, müsteşar ve yardımcılarının sunduğu talimat ve emirleri uygulayan Mısır ve Ürdün müfredatlarını takip etmek ve sınavları onlara göre şekillendirmek ile yükümlü olduğunu göstermektedir. Bölge koordinatörlerinin/ rehberlerinin rolü ise her eğitim bölgesindeki

eğitim ofislerinin çalışmalarını denetlemek ve eğitim ihtiyaçları olan ofislere teknik yardım sağlamaktır. İçerik koordinatörleri/rehberleri okul sisteminin işleyişini, öğretmenleri ve çalışanları denetleme, müdürlere ve öğretmenlere tavsiyelerde bulunma, okul müdürleriyle işbirliği içinde sınıf ziyaretlerinden sonra öğretmenler hakkında rapor verme gibi konularla sorumludur. Eğitimin dikey organizasyon yapısı oldukça merkezidir ve eğitim kurmay subayının onayı dışında eğitim alanlarında yetkiler devredilmez. Bu model, 1994 yılında Filistin Ulusal Yönetimi'nin gelişine kadar uygulanmıştır (Nashwan, 2004).

Filistin bölgelerindeki eğitim politikalarında eğitim ve ifade özgürlüğünün Arap kitleler arasında İsrail politikalarını eleştirme konusunda farkındalık yaratmaya önemli ölçüde katkıda bulunduğunu göz önünde bulunduran İsrail makamlarının eğitimi kontrol etme konusunda istekli olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim, gençlerin vatanseverlik duygusunun artmasına katkıda bulunmakta, Filistin kimliğini ve kişiliğini yok etmeye, onu asimile etmeye ve İsrail unsurlarından biri haline getirmeye çalışan Siyonistler açısından tehdit oluşturmaktadır.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu başlık altında üçüncü alt problem olan “1994- 2019 yılları arasında Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir? Tüm bu değişme ve gelişmeler Filistin’in amaçlarını ve gereksinimlerini ne ölçüde karşılamaktadır? sorusuna yer verilmiştir. Bu alt problemin incelenmesi için 1994 yılında Filistin Ulusal Yönetimi'nin ortaya çıkışından bu yana eğitimdeki değişme ve gelişmeler ele alınarak aşağıda sunulmuştur.

Filistin Ulusal Otoritesi, İsrail ile Oslo Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Ağustos 1994'te eğitim de dahil olmak üzere Filistin'de tüm idari işlerin denetlenmesi ve yönetilmesi sorumluluğunu üstlenmiştir. Yeni dönemde daha önce Filistinliler tarafından yapılan araştırmalara bakılması gerekmiştir. Bu kapsamda Filistinlilerin eğitim alanındaki araştırmaları ve incelemelerinde Filistin toplumunun, Filistin varlığını ve kimliğini açıkça ortaya koyup somutlaştıran bir Filistin felsefesine şiddetle ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. Yazarlara göre felsefenin ulusal, dini ve kültürel yönlerini içermesi, İsrail'le mücadelenin doğasını aktarması gerekmiştir. Eğitim sisteminin ve sürecinin gelişimi, uzun yıllar eğitim felsefesi olmadan yaşayan Filistin toplumunda yeni bir Filistin gerçeğini ifade eden bir Filistin ulusal felsefesinin oluşturulmasıyla bağlantılı olmuştur. Eğitim felsefesinin bağımsızlığını ifade etmesi ve Filistin toplumunun değer, gelenek ve görenekleriyle, İsrail

işgali neticesinde yaşadığı siyasi, ekonomik ve sosyal koşullardan dolayı diğer Arap ve İslam halklarından farklı şartlarıyla uyumlu olması gerekmiştir.

Bu felsefe Filistin’de bağımsız bir ulusal yapı içinde halkın gelişim ve refah isteğini karşılayan nitelikte olmalıdır. Ancak 1967 yılında daha önce kaybedilen topraklara ek olarak Filistin topraklarının bir kısmının İsrail işgaline uğraması, eğitimciler ve Filistinli akademisyenlerin işlerini zorlaştırmaktadır. Kötü siyasal, coğrafi, ekonomik ve sosyal koşullar yanında Filistin-İsrail barış anlaşması kapsamında kurtarılan Filistin topraklarında İsrail nüfuzunun bitmemesine rağmen Milli Eğitim Bakanlığı bir eğitim politikası ve köklerini Müslüman Filistin Arap toplumundan alan bir Filistin müfredatı, geliştirmeye çalışmıştır. Bu politikanın ilkeleri Filistin mirası, dini, değerleri, gelenek ve görenekleri temelinde şekillenmiştir. 1988 yılında Cezayir’de Filistin Ulusal Kongresi’nde Filistin Devleti’nin kuruluşunu ilan eden Filistin Devleti Bağımsızlık Bildirgesi anılan politikaları belirleyici olmuştur (Nashwan, 2004).

Filistin halkının refah, ilerleme ve refahın geleceğine yönelik isteklerini karşılayan ve Filistin Müslüman toplumunun gelişimini sürdürmede eğitimin rolünü göstermeye dönük hazırlanan eğitim felsefesi ışığında Milli Eğitim Bakanlığı’na Müfredat Geliştirme Merkezi tarafından bir müfredat oluşturulmuştur.

Eğitim Felsefesinin temelleri şu şekilde ifade edilebilir:

Ulusal Düşünsel Temel: En önemlileri aşağıdaki ilkeler olmak üzere bir dizi ilkeye dayanmaktadır:

- ✓ Allah’a ve vatana olan inancı, insana saygıyı ve insanın hakikat ve iyilik anlayışını güçlendirmek
- ✓ Kültürümüz ve medeniyetimiz ışığında İslam toplumlarına güveni ve başkalarına saygıyı geliştirmek
- ✓ Filistin demokratik bir devlettir, adil bir barışçıl devlettir. Adalet, eşitlik, özgürlük, onur ve insan haklarına dayalı anlayış ve işbirliği için çalışır.
- ✓ Filistin medeniyet, din, kültürel ve coğrafi bir özgünlüğe sahiptir. Medeniyetler arası etkileşimin ve entelektüel paylaşımların merkezi ve üç tek tanrılı dinin beşiğidir.
- ✓ İnsan uygarlığının inşasına aktif katılım ve gelişimine katkıda bulunmak
- ✓ Toplumun ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir rol oynamasında eğitimin önemini vurgulamak

- ✓ Filistin insanının entelektüel, sosyal, fiziksel, ruhsal ve duygusal yönlerini geliştirmek, toplumunun ve dünyanın sorunlarını çözmeye katkı sunmaktır (Abu Shumer, 1993).

Sosyal Temel: Bu temel aşağıdaki ilkelere dayanmaktadır:

- ✓ Sosyal ve dini değerlere bağlı kalmak, vatandaşlar arasında adalet ve eşitliği sağlamak için hukukun üstünlüğü üzerinde çalışmak
- ✓ Bireysel ve grup özgürlüklerine saygı duymak
- ✓ Filistin müfredatının vatandaşın ihtiyaçlarına, yeteneklerine ve becerilerine göre sürekli geliştirilmesi
- ✓ Eğitimi kalkınmaya bağlamak, akademik, mesleki ve teknik formasyon sunmak, işgücü piyasası arasındaki bağlantıyı güçlendirmek
- ✓ Kalkınma için gerekli insan kaynağını geliştirmek, eğitilmiş ve vasıflı işgücü sağlayarak toplumun ekonomik ihtiyaçlarına cevap vermek
- ✓ Filistin kültürel mirasını canlandırmak, zenginleştirmek ve korumak
- ✓ Aileyi korumak, görevlerini yerine getirmek ve ona iyi bakmak
- ✓ İşsizlik sorunuyla mücadele etmek ve Filistin halkının tüm kategorileri için ekonomik ve sosyal ilerleme sağlamak için çalışmaktır.

Kültürel ve Bilişsel Temel: Aşağıdaki unsurlara bağlıdır:

- ✓ Resmi dil olan kendini ifade etme ve başkalarıyla iletişim kurmada Arapçayı yeterli biçimde kullanmak, Arapçayı benimsemek
- ✓ En az bir yabancı dile hâkim olarak yabancı kültürlerle açılmak
- ✓ Gözlem, araştırma, keşif, inceleme ve problem çözmede eleştirel düşünciyi ve bilimsel yöntemi kullanmak
- ✓ Bilimsel fenomenlerin açıklamasıyla birlikte teknoloji, uygulamalı bilimler, matematik, astronomi, bilgisayar bilimi gibi geleceğin bilimlerine ilgi göstermektir.

Psikolojik Temel: Öğrencide aşağıdaki unsurlara bağlıdır:

- ✓ Vatandaş kimliğiyle, Arap kimliğiyle, İslam diniyle, ülkesiyle ve ona bağlı hususlarla gurur duyması
- ✓ Vatandaşlık haklarını korumak ve bundan doğan sorumlulukları üstlenmek
- ✓ Bugününü ve geleceğini geliştirmek için Arap dili ve ulusal mirasla gurur duymak
- ✓ Kendisi ve başkalarıyla dengeli ilişkiler kurma yeteneği sağlamaktır (Nashwan, 2004).

Eğitim politikasının özellikleri

Filistin de ilgili dönemde eğitim sisteminde izlenen ve eğitim sürecinin seyrini yansıtan **eğitim felsefesine dayalı olan eğitim politikası** şu ilkelere bağlıdır:

- ✓ Eğitimin bir misyon, ahlaki ve mesleki kuralları olan bir meslek olduğunun vurgulanması.
- ✓ Öğretme-öğrenme sürecinin merkezinde öğrenciyi dikkate almak
- ✓ Eğitim sisteminde planlama, uygulama ve değerlendirmenin tüm aşamalarında bilimsel yöntemlerin kullanılması
- ✓ Eğitim politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasına öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin katılımı
- ✓ Öğrencinin bilgi ve beceri kazanımını oluşturmada değerlendirmeye özel bir önem vermektir.

Eğitim Hedefleri

Herhangi bir ülkedeki eğitim hedefleri birkaç temel ihtiyaçtan kaynaklanır:

I. Eğitim felsefesine sahip olmak

II. Eğitim politikası

Eğitim felsefesi ve politikası çerçevesinde hazırlanan Filistin müfredatı aracılığıyla Filistinliler, aşağıdaki hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır:

- ✓ Vatandaşın kişiliğini analiz, eleştiri, inisiyatif, yaratıcılık ve olumlu diyalog yetenekleri kullanarak geliştirmek
- ✓ Öğrencileri adalet, eşitlik, katılım ve demokrasi temelli bir hayata hazırlamak
- ✓ Tarihsel gerçekler ile Filistin halkının gelecekteki ulusal taahhütleri arasında uyumluluğun sağlanmasına katkıda bulunacak şekilde öğrencilerin düşüncesini geliştirmek
- ✓ Öğrencilerin düşünce, teknikler, bilimsel teoriler ve kültürel değerler üretimine doğrudan erişimlerini sağlayacak şekilde ana dil Arapça ve en azından başka bir yabancı dilde ustalaşmalarına imkân sunmak
- ✓ Fen bilimleri, beşerî bilimler ve teknoloji eğitiminde öğrenciler açısından farklı konuları öğretmede bir denge gözetmek

- ✓ Öğrencileri çalışmayı sevecek ve ders çalışabilecek şekilde yetiştirmek, ahlaki değerleri ve kişiliğin oluşumundaki aktif rolünü anlamak, ülkenin refahına katkıda bulunmak için mükemmellik ve yaratıcılık için onlara hırs aşılacak
- ✓ Öğrencilerin kendi kişiliklerini oluşturma, arzularını, ilgi alanlarını belirleme ve kendi kendine öğrenmelerine yardımcı olma hakkına sahip olmalarına yönelik eğitim vermek.
- ✓ Bireyin ve toplumun ihtiyaçlarının uyumunu sağlamak ve aralarında denge oluşturmak
- ✓ Bireyin tüm alanlarda ilerlemesine katkıda bulunan bir biçimde enerji ve potansiyel doğrultusunda bütünleşik (zihinsel - fiziksel - duygusal) gelişimini sağlamaktır (Al-Sheih, 2008).

Dersler ve İçerik

Oslo Anlaşmalarından sonra, Filistin Ulusal Otoritesi zayıf bir eğitim altyapısını miras almıştır. Bu eğitim altyapısı küresel çapta eğitim ve teknolojiye değişiklikleri ve gelişmeleri izlememiştir. İsrail işgalinin sürdüğü yaklaşık 27 yıl boyunca onda herhangi bir kayda değer gelişmeye tanık olunmamıştır. İşgal günlerinde, hedeflerde, politikalarda veya eğitim felsefesinde katı bir müfredat tercih edilmiştir. İsrail, işgal ve terör politikalarıyla ilişkilendirdiği her şeyi silip değiştirmekle ilgilenmiştir. İsrailli yetkililer vatanseverlik, devrimcilik, Arapçılık ve İslam'a ait konuları müfredattan çıkarmış, Filistin kimliğini yok etmek, İslam ve Araplıkla alakalı gerçekleri İsrail bakışıyla bilinenlerden farklı şekilde sunmak üzere müfredatta değişiklikler yapmıştır. Müfredat, durgun bir görünüm izlemiş, Filistinli öğrencinin tüm aşamalarda veya alanlarda ilerlemesine ve yeterli donanıma ulaşmasına imkân veren bir biçimde olmamıştır (Affounch, 2014).

İsrail müfredatının yetersizliğinden dolayı 1990 yılında UNESCO gözetiminde düzenlenen Filistin Temel Eğitim Sempozyumu'nda Filistin müfredatının geliştirilmesi için bir merkez kurma fikri, kabul edilen bir öneri ile ortaya çıkmıştır. Bu zaman diliminde ulusal Filistin müfredatını geliştirmek bağlamındaki ilk çabalar doğmuş, 1998 yılında ilköğretim birinci ve beşinci sınıflar için ulusal müfredat uygulanmış, 2004 yılında ise bütün sınıflarda ulusal müfredat yürürlüğe konmuştur. Eğitim Bakanlığı planını gerçekleştirebilmek için uygulamayı amaçladığı bazı programlar belirlemiştir (Abo Hommos, 2013):

- ✓ Temel eğitim çağındaki tüm öğrenciler için kayıt fırsatlarının sağlanması, kırsal kesimde okulların kurulması ve geliştirilmesi, çevre ve eğitim ortamının iyileştirilmesine önem verilmesi
- ✓ Filistin müfredatı hazırlayarak ve öğrenme kaynaklarını geliştirerek eğitim kalitesini artırmak
- ✓ Örgün ve yaygın eğitimin geliştirilmesi, ortaöğretim düzeyinde müfredatın çeşitlendirilmesi
- ✓ Eğitim yönetim sisteminin geliştirilmesi
- ✓ Eğitim teşkilatında insan kaynaklarının geliştirilmesidir (Abo Hommos, 2013).

1998 yılında uygulamaya konulan Filistin ders planı, her aşamada birçok dersi içermiştir. İsrail işgali döneminde olmayan yeni dersler müfredata eklenmiştir. Bu dönemde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde ortak müfredat uygulanmıştır. Bunlar aşağıda sunulmuştur.

a) Alt Temel Aşama Müfredatı

Bu aşamada öğrencilere tüm dersler için kapsamlı konular sunulur. Böylece bu aşamadaki öğrenmeleri ile sonraki aşamalardaki öğrenmeleri arasında boşluk kalmaz. Filistin müfredatındaki alt ilköğretim aşaması şu derslerden oluşur: (1- 4. sınıflar) İslami eğitim, Arap dili, İngiliz dili, genel bilimler, matematik, sosyal bilimler ve yurttaşlık eğitimi, sanat ve el sanatları, beden eğitimi, ücretsiz aktivite, yurttaşlık eğitimidir.

Müfredatta öğrenciler birinci sınıftan itibaren İngilizce öğrenir ve yabancı dil bilgisi dış dünyaya kolayca açılmalarına yardımcı olur. Müfredat ayrıca, dijital bilgi devrimiyle yüzleşmek için bilgisayar ile erken yaşlardan itibaren ilgilenilmesini kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Serbest aktivite dersi aynı zamanda çevre ve yerel toplulukla ilişkilerde özgürlük ve kolaylık sağlar. Aile konseyinin sürekli ve kendi kendine öğrenme sürecini etkinleştirmedeki rolünü ortaya koyar. Ayrıca müfredatta yurttaşlık konusuna, öğrencilerin sosyal yaşamlarıyla ilgili geleneklere ve bilgilere değinilmektedir. Öğrencinin çevresiyle olan ilişkiyi anlaması için bu ders faydalı olduğu dile getirilmektedir (Al -Asali, 2007).

b) Yüksek Temel Aşama (5-10 sınıflar)

Bu aşama, uzmanlaşma ve birçok dersin sunumu ile öne çıkmaktadır. Sosyal bilimler ve vatandaşlık eğitimi, (tarih- coğrafya- milli eğitim) ve ayrıca Arapça eğitimi de dâhil olmak üzere Arap dili (okuma- metinler- dilbilgisi- anlatım) ve genel bilimler konularını

içermektedir (fizik- kimya- biyoloji). Öğrencilere, ev ekonomisi- üçüncü bir yabancı dil- sağlık ve çevre bilimleri dâhil olmak üzere, okulun kapasitesine göre seçmeli bir ders seçme fırsatı verilir.

5 ve 10. Sınıflar açısından müfredat, teknoloji ve uygulamalı bilimler dersinin tanıtılması uzun süredir durgun olan Filistin eğitiminde niteliksel bir sıçrama anlamına gelir. Bu dönemde teori ve pratik arasında köprü kurulmasına odaklanılmıştır. Bilgisayar teknolojisi ve bilimleri tanıtılmıştır. Öğrencilerin Filistin toplumunun iç ve dış çevresiyle ulusal düzeyde ilgilenmelerine yardımcı olan bir yurttaşlık eğitimi bulunmuştur.

Onuncu sınıf müfredatı ise akademik eğitim ile teknik mesleğe hazırlık arasında bir dengenin sağlanmasına dayalıdır. Tarımsal, ticari, idari ve endüstriyel bilimler gibi teknik dersleri içermesi ve böylece öğrenciler için bir kariyer geleceği belirlemesi yönünden öne çıkmıştır. Öğrenci, ilgi ve isteklerine göre erken dönemde açılan seçmeli derslerden iki ders seçme hakkına sahiptir. Onuncu sınıf müfredatı, özel yetenek ve kimliklere sahip öğrencilerin teknolojik bilimlerde deneyim kazanmalarını da önemsemiştir. Filistin müfredatında, onuncu sınıftaki bilimsel konuların Ürdün veya Mısır müfredatından veya işgal günlerinde izlenen müfredata göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır (Al-Sheih, 2008).

c) Lise Müfredatı: (birinci ve ikinci)

Bu müfredatta, öğrencilerin yetenek ve enerjilerine göre bilgilenmelerini, gelişmelerini donatılmalarını sağlayan matematik, fen ve teknoloji gibi geleceğin bilimlerine özen gösterilir.

Akademik lisedeki öğrenciler aşağıdaki temel dersleri okur (Al-Sheih, 2008):

İslami eğitim- Arap dili- İngiliz dili- matematik- biyoloji- kimya- fizik- sosyal ve milli bilimler- teknoloji ve uygulamalı bilimler- beden eğitimi- sanat eğitimidir. Lisenin ikinci sınıfındaki öğrenciler eğilimlerine ve yeteneklerine bağlı olarak iki bilimsel/sayısal veya iki edebi/sözel ders seçerler.

Bu müfredat, lisans düzeyine gelen lise öğrencilerini yüksek bir akademik seviyeye ulaştırır ve üniversiteden kaçma sürecini azaltır. Öğrencinin ihtiyaç, istek ve ilgilerini dengeler ve zorunlu uzmanlaşma olgusunu ortadan kaldırır.

Eğitim ve Sınama Durumları

Bilimsel ve kültürel olarak ileri ülkeler, eğitim sürecindeki rollerini en iyi şekilde yerine getirebilmek için öğretmenlerin yetiştirilmesine, davranışsal, bilişsel, psikolojik ve beceri kazanarak geliştirilmelerine büyük önem vermektedir. Öğretmenlerin maddi ve manevi durum ve kabiliyetleri iyileştikçe ve buna bağlı olarak moral, motivasyon, çalışma sevgisi arttıkça, okul ve eğitim hedeflerine ulaşmak için sınıf ortamında etkin katılma ve öğretme kapasitesi yükselmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Bakanlığı tarafından temsil edilen Ulusal Otorite, öğretmenlerin üniversitelerde hizmet öncesi ve hizmet sırasında hazırlanmasına büyük önem vermiştir. İsrail işgali günlerinde öğretmenlerin maruz kaldıkları büyük ihmalden, mesleki ve davranışsal gelişimlerine olanak sağlayacak koşulların ve kapasitelerin eksik olmasından öğretmen yetiştirme konusuna değer atfedilmiştir. İsrail dönemindeki ihmal, öğretmenlerin iş için seçilme biçiminde açığa çıkmıştır. Öğretmenlik mesleği için seçilenlerde eğitimsel veya davranışsal nitelikler yanında bilimsel veya nesnel standartlar gözetilmemiştir. Öğretmenler eğitim ve yetiştirme süreci ile ilgili olmayan özel kriterlere göre atanmıştır.

UNRWA'nın eğitim sisteminde bu ajansın 1964 yılında Ramallah'ta kurulan merkezlerinde öğretmenlere hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim noktasında daha çok fırsat sunulmaktadır. Merkezler enstitü işlevinde kullanılmakta, UNRWA'ya kaydolan bütün erkek ve kadın öğretmenlere akademik dersler verilmektedir. Öğretmenler alt temel aşamada/ilkokulda ders okutmak üzere eğitilmektedir. Temel üst aşamada görev yapacak öğretmenler ise bazı şartlara göre seçilmektedir. UNRWA yetkilileri ilkokuldan sonraki düzeylerde vazife alacak kişilerde akademik kariyer yanında pedagojik formasyon ve yazılı sınavda başarı istemektedir (Eğitim Bakanlığı, 1965).

Ramallah'taki formasyon ve yetiştirme merkezlerinin esas amacı öğretmenlerin hazırlanması pedagojik ve eğitimsel açıdan güçlendirilmesi olmuştur. Bununla birlikte öğretmenlerin ilgili merkezlerde yurtdışında çalışabilecek donanımda yetişmeleri bazı kaynaklarca Filistinlilerin gönüllü göçüne hizmet eden bir adım olarak nitelenmiştir. Filistin halkının milli duyguları ve milli nitelikli eğitim projelerine desteği nedeniyle UNRWA'da strateji değişikliğine gidilmiş, ajansın bünyesindeki okullarda görev yapacak öğretmenler yetiştirilmesi öncelikli olmuştur. Bu merkezler iki yıllık enstitülerken genel lise sınavında elde edilen puanla girilen ve ilkokul sonrasında çalışacak öğretmen adaylarını mezun eden dört yıllık fakültelere dönüşmüştür (Eğitim Bakanlığı, 1965).

Uluslararası Yardım Ajansı, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki eğitim geliştirme merkezleri aracılığıyla, öğretmenler için tüm disiplinlerde hizmet içi eğitim kursları vermektedir. UNRWA yetkilileri kurslar yoluyla onlara eğitim süreci için gerekli uzmanlığı kazandırmayı ve hem idari hem sınıfsal hem de teknik açıdan onların eğitim yeterliliklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca müfredat analizi ve değerlendirmesi, derslerin hazırlanması, genel ve özel eğitim hedefleri, değerlendirme öğretme ve öğrenme sürecinin tüm unsurlarının iyileştirilmesini ve öğretmenlerin mesleki gelişimi alanındaki yeteneklerinin artırılmasını hedeflemektedir (Affouneh, 2014).

1994 yılından sonra Filistin Ulusal Yönetimi'nin iktidara gelişinden sonra da UNRWA yetkilileri hizmet öncesi ve hizmet sırasında öğretmenlere kurslar sunmayı, yenilikleri öğretmenlere aktarmayı sürdürmektedir. Filistin Ulusal Otoritesi'nin resmi eğitim sürecinde, öğretmenlik mesleği bağlamında atamalara ilişkin olumlu birçok değişiklik olmuştur. İşe alımlar İsrail dönemindeki koşullardan farklı yeni koşullara göre yapılmıştır (Al -Asali, 2007):

- ✓ Öğretmenler için eğitimsel ve davranışsal yeterlilik şartı getirilmiştir. Akademik ve pedagojik formasyonu olmayanların öğretmenlik yapamayacağı vurgulanmıştır.
- ✓ Herhangi bir disiplinde en azından iyi derecesi ile mezun olan öğretmenler, göreve başvurma hakkına sahiptir. Bununla birlikte öğretmenlerin atanması için alanlarına dair yazılı sınavda yüksek puan almaları gerekmektedir.
- ✓ Sözlü sınavda/mülakatta başarılı olmak: Öğretmenin sağlık durumu, kendini ifade edebilme becerisi, sınıf ortamı ve öğrencilerle iletişim biçimi değerlendirilmektedir.
- ✓ Bazı derslerde tecrübe şartı aranmıştır (Al -Asali, 2007).

Anılan şart ve ölçütler gerek UNRWA gerekse Filistin Ulusal Otoritesi yetkililerinin öğretmen atama konusunda dikkate aldıkları hususları yansıtmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, idari ve teknik yeterliliklerini geliştirmek için öğretmen, yönetici ve müfettişler dahil tüm çalışanlarını kapsayan birçok faaliyet yürütmektedir. Onların ulusal ve dini günlere, izcilik, spor ve sağlık etkinliklerine ve sosyal kutlamalara katılarak yerel toplum kurumlarıyla koordinasyonlarını sağlamak istemektedir. Eğitim alanında süregelen modern yenilikler hakkında onları bilgilendirmek için yurtdışındaki öğretmenler için eğitim kursları da düzenlemektedir.

Değerlendirme süreci herhangi bir idari sistemde temel dinamiklerden biridir. Bu işlem olmaksızın idari sistemin, sağlıklı bir biçimde yürümesi, iş gereklerini karşılaması, çalışanların ihtiyaçlarını gidermesi ve devam etmesi mümkün değildir. Değerlendirme, hızlı ve faydalı bir yönetim yanında olumlu sonuçlar sağlamak için şarttır. Proje ve çalışmaların yapılma anı ve sonrasında bütün ve parça olarak etkilerini incelemek, elde edilen sonuçlara göre bireylerin davranışlarını düzeltmek üzere değerlendirme işlemine başvurulmaktadır (Qaimari, 2016).

Eğitim denetimi alanında ve eğitim sürecinin iyileştirilmesinde denetimin öneminden hareketle Batı Şeria ve Gazze'deki kalkınma merkezlerinde müfettişleri geliştirmek için eğitim kursları düzenlenmiştir. Böylelikle sınıf ziyaretlerinin öğretmenle ve müdürle koordinasyon ve işbirliği içinde gerçekleştirildiği gibi modern denetim yöntemlerinin kullanımı artmış, müfettişlerin çalışma performansları yükselmiştir. Batı Şeria ve Gazze'deki eğitim denetimi süreci aşağıdaki gibidir.

- ✓ Eğitim müfettişi, yeni başlayan bir öğretmeni öğretim yılı boyunca iki kez ziyaret eder. İlk ziyaret tanışma ve yönlendirmeler için yol gösterici bir faaliyettir, ikinci ziyaret bir değerlendirmedir.
- ✓ Müfettiş, çalışmalarını yılda en az bir ziyaret oranında sürdürmeye devam eder.
- ✓ Okul müdürü, öğretim yılı boyunca öğretmeni bir veya iki kez ziyaret eder.
- ✓ Öğretmen hakkında müfettiş bir rapor, okul müdürü ise bir başka rapor sunar.
- ✓ Öğretmenlere ilişkin raporlar, onları inceleyen, değerlendiren ve öğretmenler hakkında hüküm veren Eğitim Geliştirme Merkezi'ne sunulur.
- ✓ Müfettişlerin ve okul müdürlerinin performanslarının değerlendirilmesinden sorumlu makam, eğitim kursları düzenleyen, eğitim müfettişlerinin çalışmalarını, performanslarını ve denetim davranışlarını izleyen ve eğitim programı başkanına rapor sunan Eğitim Geliştirme Merkezi yönetimidir (Affouneh, 2014).

Kapsamlı eğitim denetimi, eğitim– öğretim sürecini iyileştirmek bağlamında tek bir icraat olarak sınıf ziyaretleriyle sınırlı kalmamaktadır. Eğitim denetçileri/müfettişleri; seminerler, çalıştaylar, eğitim bültenleri, değişim ziyaretleri, deneyimler gibi bir dizi takip yöntemini kullanmakta, kurslar, açıklayıcı dersler ve araştırmalar yürütmektedir. Bunların yanında öğretmenlerin ihtiyaç ve gereksinimlerine göre hedefli olarak gerçekleştirilen sınıf ziyaretleri düzenlenmektedir.

Denetim yöntemlerinin tümü, öğretmenlerin sınıf performanslarını ve öğrenme koşullarını iyileştirmeye yöneliktir. Öğretmenlerin denetimi aracılığıyla teftiş ve iş tatminine yönelik olumlu tutumlarla sonuçlanması hedeflenmektedir. Denetim yöntemleri, denetim pozisyonu için uygun yöntemi seçebilen, eğitimsel ve mesleki yeterliliklere sahip yetkin eğitim denetçileri/müfettişleri gerektirmektedir (Qaimari, 2016).

Öğrencilerin değerlendirilmesi süreci ise sınıfların aşırı kalabalık olması nedeniyle tüm eğitim kademelerinde aylık sınav sonuçlarına ve yarıyıl sonu puanlarına bağlı biçimde yürütülmektedir. Öğretmenlerin üstün zekâlı ya da üstün zekâlılarla ilgilenme imkânı bulunmamaktadır. Bu yetenekleri teşvik edecek maddi ve manevi destek yoktur. Öğrencilerin öğrenme süreçlerine ve dolayısıyla topluma hizmet edecek şekilde yatırım yapmaları nedeniyle üstün yetenekli öğrenciler eğitimden gerekli oranda yararlanamamaktadır. Öte yandan gelişmiş ülkelerde birçok okulda, öğrencilere yeteneklerini gösterme ve ilerletme fırsatı verilmektedir. Seçkin öğrencilerin yeteneklerine ve kişisel isteklerine göre eğitimsel olarak büyümelerine ve ilerlemelerine imkân tanınmaktadır. Öğrencilerin yeteneklerini erken yaşta eğitimde ortaya çıkaran değerlendirme yöntemlerine bağlı olarak onları geliştirmek ve daha iyiye teşvik etmek için çalışılmaktadır (Qaimari, 2016).

Okul Sistemleri

Eğitim, Filistin Ulusal Otoritesinin denetlediği en büyük hizmet sektörlerinden biridir; çünkü bu sektör sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitimsel ihtiyaçları karşılamaktadır. Ulusal Otoriteye bağlı tüm okullar, Uluslararası Yardım Kuruluşu'na (UNRWA) bağlı okullar, özel okullar, mesleki ve teknik eğitim veren üniversiteler Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Bakanlığı'nın denetimine tabidir.

1998 yılında, Eğitim Bakanlığı'nın Müfredat Geliştirme Merkezi, gelecekteki Filistin felsefesi, politikaları ve hedeflerinin geliştirilmesine dayalı olarak Filistin müfredatı için bir plan hazırlamıştır. Buna göre 2001-2002 eğitim-öğretim yılında uygulanan **eğitim planı** aşağıdaki gibidir.

1. Okul öncesi eğitim aşaması: Süresi iki yıldır ve çocukların yaşları (4-5) arasında değişir ve birçok özel, sivil ve uluslararası kuruluş tarafından denetlenir.

2. Temel eğitim aşaması: süresi 10 yıldır ve şu bölümlere ayrılmıştır:

I. Alt temel aşama: Birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar sınıfları ve yaşları (6-10) arasında değişen öğrencileri içerir. Bu aşamadaki öğrenciler şu konularda eğitim alırlar: İslami eğitim, Arap dili, İngiliz dili, genel bilimler, matematik, sosyal bilimler, ulusal eğitim, sanat ve el sanatları, beden eğitimi, ücretsiz aktivite ve yurttaşlık eğitimi. Önerilen Filistin müfredat planındaki ders sayısı her sınıf için haftada otuz ders olmuştur.

II. Üst temel aşama: Bu aşama beşinci sınıftan başlar onuncu sınıfa kadar devam eder ve öğrencilerin yaşları 11-16 arasında değişir. Bu aşamanın iki özelliği vardır:

- ✓ Onuncu sınıfa kadar temel eğitim her vatandaş için zorunlu ve ücretsizdir.
- ✓ Onuncu sınıf, akademik ve teknik dallarında ortaöğretim kademesinin uzmanlaşmadan önce gelen, öğrencilere yetenek ve eğilimlerine göre seçim yapma olanağı veren bir hazırlık sınıfıdır. Bu aşamayı bitiren kişi, iki yıl süren lise aşamasına girer.

Lise Aşaması

İkinci aşama: İki yıl sürer ve akademik eğitim iki dala (sayısal ve sözel) olarak ikiye ayrılır, mesleki eğitim ticaret- sanayi- tarım– hemşirelik gibi alanları içerir.

Akademik Eğitim: Birinci ve ikinci sınıftan oluşur.

Birinci sınıf: Sözel ve sayısal olarak ayırmadan bu sınıftaki tüm öğrencilere eşit fırsatlar açılır. Öğrenciler İslami eğitim, Arapça, İngilizce, matematik, bilimsel ve edebi konular gibi temel okul konularını okuyabilir.

İkinci sınıf: Öğrenciler, birinci sınıfta olduğu gibi eğitimlerine devam ederler ancak fen derslerini, (fizik, kimya, biyoloji) veya sözel dersleri (tarih, coğrafya, ekonomi ve yönetim) incelemelerini sağlayan bir seçim yaparlar. Bu derslere ek olarak İslami eğitim Arapça, İngilizce ve matematik görürler (Al -Asali, 2007).

Bu aşamanın sonunda öğrenciler hazırlık, uygulama ve değerlendirme açısından Milli Eğitim Bakanlığı gözetiminde lise mezuniyeti sınavına girerler. Filistin Yönetiminden

önce Batı Şeria'daki lise eğitimi Ürdün'e bağlı olup, Gazze Şeridi'nde gerek hazırlık gerekse tashih süreçleri bakımından Mısır eğitim sistemine tabi bulunmuştur.

Lise Sertifika Sınavı: Liseyi bitiren öğrenciye, 12 yıllık eğitimini ve genel eğitim kapsamında okuldaki okul aşamalarını tamamladığının kanıtı olarak okul belgesi verilir. Öğrenciye genel lise sınavına başvuru hakkı tanınır. Genel lise sınavında öğrenciler temel konularda Filistin müfredat planına göre aşağıdaki konulardan sorumludur. Öğrencilerin üniversitelere kabul edilmesi genel lise sınavı puanına göre ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın belirlediği şartlar temelinde gerçekleşmektedir. Genel lise sınavının etkisi üniversitede yıldan yıla değişmekte ve en az %60 olmaktadır (Affouneh, 2014).

Teknik ve Mesleki Eğitim: Meslek elemanı yetiştirme temelli olup teknik ve mesleki konuların öğretilmesini içeren bir eğitim türüdür. Mesleki eğitimin iki aşamalı bir yapısı vardır. Buna göre öğrenciler, 2 sene okuduktan sonra başarılarını ölçen bir sınava girmekte ve başarılı olmaları halinde 10. Sınıf diploması almaktadır. Öğrenciler istedikleri uzmanlıklara göre 6 ay ila 4 sene arasında değişen tamamlayıcı programlara devam etmekte ve böylelikle 10. Sınıf sonundaki tercihe göre mesleki eğitimini bitirmektedir. Eğitim Bakanlığı, yönetmelik ve emirleri şu şekilde belirlemiştir (Nashwan, 2004):

- ✓ Eğitim-öğretim yılı iki eşit dönemden oluşmaktadır, öğrencinin yıl sonu notlarını eşit oranda etkilemektedir.
- ✓ Birinci ve ikinci dönem arasındaki tatil iki haftadır.
- ✓ Bir eğitim-öğretim yılında öğrenciler 36 hafta/210 gün okul eğitimine devam ederler.
- ✓ Haftada beş gün okulda eğitim yapılır.

Okul Sayısı

İşgal döneminde önemli bir gelişme göstermeyen okul sayısındaki büyük eksikliği kapatmak için Filistin Ulusal Yönetimi döneminde başta okul sayısı olmak üzere eğitim ve altyapısında olumlu gelişmeler olmuştur. Okulların veya dersliklerin sayısının doğal öğrenci sayısındaki artış ve büyümeye uygun olmaması, işgal yetkililerinin hedeflerine uygun olarak öğrencilerin okulu bırakma oranlarında artışa yol açmıştır. İsrail'in öğrenci ve öğretmenler üzerindeki baskısı ve onların hapis, tutuklama, işten çıkarma ve ihraçlara maruz kalması sonucunda, halkın eğitim ve öğrenime yönelik genel eğilimi zayıflamış, bu da istenen normal boyutta eğitim talebinin olmamasına yardımcı olmuştur (Al -Asali, 2007).

Okul Yönetimi

Eğitim sistemi, yönetim ve organizasyon alanındaki modern küresel gelişmeler doğrultusunda net bir örgüt yapısı olmadan hedeflerine ulaşamaz, bundan dolayı idari teşkilat eğitim sisteminin bel kemiği olarak kabul edilir. Eğitim sistemi zamanın ve eğitimin ihtiyaçlarına ve doğasına uygun olarak, gerekli değişimi gerçekleştirebilecek ve mevcut yetenekleri organize edebilecek etkin kapasite ve yetkinlikleri içermelidir.

Filistin’de genel olarak eğitim sisteminin idari yapısı eğitim sistemini etkileyen siyasi atmosferden etkilenmiştir. 1967 Haziran savaşının İsrail’in Gazze Şeridi’ni ve Batı Şeria’yı işgaliyle sonuçlanmasından sonra o dönemde hâkim olan eğitim sistemi, merkezi ve katı bir model olmuştur. İsraili yetkililer baskıcı bir biçimde aşırı merkeziyetçilikle hareket etmiştir. Filistin topraklarında üsler kurmalarına yardımcı olacak hususları uygulamakla ilgilendikleri kadar okullar kurmak veya onlardan sorumlu yetkin kişiler atamakla ilgilenmemiştir (Rahl, 2018).

İsrail’in eğitim stratejisi, yasaların çıkarılması ve uygulanması açısından aşırı merkezileşme temelli olmuş, toprağı ve Filistin halkını kontrol etmeyi, onun kimliğini ve varlığını yok etmeyi ve halkı yavaş yavaş İsrail varlığı içinde eritmeyi amaçlayan Siyonist politikalar içermiştir. İsraili yetkililer, müfredatı değiştirerek Siyonizm ve Yahudilerle ilgili olumsuz her şeyi silmiş, Filistin halkını Araplık ve İslam’dan ayırmaya gayret etmişlerdir. Eğitim ve okul sistemini her alanda kasıtlı olarak ihmal etmişlerdir. Nitekim İsrail işgal döneminde Eğitim Müdürlüğü’nün örgütsel yapısına baktığımızda, gerekli vazifelerin olmadığını, buna karşılık zorunlu denemeyecek işlerin olduğunu görmekteyiz (Al-Qadi, 1991).

Filistin Ulusal Otoritesi’nin eğitim sistemin idaresini üstlenmesinden itibaren çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. 1994 senesinde Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı kurulmuştur. Bu adımları izleyen süreçte Filistin’i çeşitli mahalli yönetim alanlarına ayıran özerk yönetim kanunu bağlamında Filistin illerinde eğitim müdürlükleri kurulması yönünde kararlar alınmıştır. Eğitim müdürlükleri şehir ve kırsaldaki tüm okul ve eğitim kurumlarının denetimiyle sorumlu kılınmıştır. Filistin eğitiminin idari yapısı ile ilgili olarak, idari eğitim sisteminin özel yetkileri bulunan üç düzeyi vardır (Affouneh, 2014):

- ✓ Ulusal düzey (Bakanlık)
- ✓ Bölgesel düzey (eğitim müdürlükleri)

✓ Yerel Yürütme Düzeyi (Okul İdaresi)

1. Milli Eğitim Bakanlığı

Ulusal düzeyde, Eğitim Bakanlığı, Filistin'deki eğitimin genel hedeflerine ulaşmaktan sorumlu merkezi organdır. Bakanlığın merkezi aygıtı temel olarak eğitim için genel politikayı hazırlamaktan yükümlüdür. Bunun yanında planlar oluşturmak, eğitim planlarının uygulanmasını denetlemek, eğitim kurumlarındaki ihtiyaçları tespit etmek, farklı tür ve seviyelerde yönetmek, nitelikli insan kadroları ve bunlar için ihtiyaç duyulan materyalleri sağlamak, eğitim kurumlarında öğrencilerin faaliyetlerini teşvik etmek de Bakanlığın görevidir. Ayrıca spor, sanat, sosyal ve diğer tüm alanlarda faaliyetler organize etmek ve çeşitli eğitim kademelerinde eğitim hedeflerine ulaşmak için ilgilileri yönlendirmek de Bakanlığın yetki ve sorumluluk sahasında sayılmıştır. Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatı çalışanları anılanlara ilaveten eğitim sürecini geliştirmek ve iyileştirmek, eğitim kurumu ile yerel toplum arasındaki ilişkiyi güçlendirmek ve toplum hizmeti amacıyla bilimsel araştırmaların desteklenmesiyle de ilgilenmektedir. Bakanlığın idari şeması bakan, müsteşar, Gazze işlerinden sorumlu müsteşar yardımcısı, Batı Şeria işlerinden sorumlu müsteşar yardımcısı, merkez teşkilatı personeli ve taşra birimlerindeki müdürlerden oluşmaktadır (Rahl, 2018).

Filistin Eğitim Bakanlığı'nın organizasyon-teşkilat yapısı, piramidin tepesinden tabanına kadar bir hiyerarşiye dayanan merkezi modeli yansıtır. Eğitimle ilgili kararlar bakan, onun temsilcileri ve Talim ve Terbiye Kurulunda çalışan bir grup müdür tarafından alınır. Talim ve Terbiye Kurulu Eğitim Genel Müdürlüklerinin yetki ve sorumluluklarını belirleyen mercidir. Eğitim Genel Müdürlükleri de illerdeki eğitim müdürlüklerine kararları bildirir ve onların uygulanmasını ister.

2. Bölgesel düzey (eğitim müdürlükleri)

Filistin özerk bölgelerindeki her ilde Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak ildeki tüm eğitim organlarını denetleyecek ve buradaki eğitim sürecini işbirliği içinde yönlendirecek bir "Eğitim Müdürlüğü" vardır. Eğitim müdürlüğü çalışanları genel politikanın uygulanması bağlamında diğer yürütme makamları ve halk kuruluşlarıyla çeşitli okulları denetlemektedir. Eğitim bölgesindeki okulların ihtiyaçlarını saptamaktadır. Bakanlık tarafından belirlenen esaslara göre nakil ve atama listeleri hazırlamaktadır (Nashwan, 2004).

Filistin’de Eğitim Müdürlüğü’nün teşkilat yapısı hakkında şunları söylemek mümkündür: İki yardımcısı olan bir eğitim müdürü görev yapmaktadır. Yardımcıların biri teknik işlere (teknik vekil) ve diğeri idari işlere (idari vekil) bakmaktadır. Her ikisi de bakanlıkta genel müdürlüklere dair bölümlerin denetiminden de sorumludur. Müdürlük, Bakanlığın idari şemasında Milli Eğitim Müdürü başkanlığındaki Talim ve Terbiye Kurulu altında yerini almaktadır.

3. Yerel Yürütme Düzeyi (Okul İdaresi)

İcra bağlamında okullar, eğitim sisteminin merkezi ve temel birimleri anlamındadır. Okulların sağlıklı bir biçimde işlemesi ve mümkün en iyi şartlarda eğitim sunması noktasında merkezi idare ve bölgesel idare yönetmelikleri yardımcı unsurlar sayılmaktadır. Okul yönetimi, eğitim-öğretim sürecini geliştirmek ve okulun amaçlarına ulaşmak için idari ve teknik hizmetlerini gerçekleştiren, eğitim müdürlüğü tarafından veya üst yönetim tarafından hazırlanan plan ve politikaları uygulayan yürütme makamıdır. Okul yönetiminin bu politikaların uygulanması için planlar geliştirmesi gerekir. Okulun idari teşkilatı şu şekildedir: Müdür ve tüm öğretmenlerden oluşan Öğretmenler Kurulu, müdür ve tüm öğretmenlerden oluşan Eğitim Faaliyetleri Kurulu, sınıfları temsil eden çok sayıda öğrenciden oluşan Okul Aile Kurulu, Veli Meclisi ve Okul Disiplin Kurulundan oluşur.

Eğitim planlamasına ilişkin olarak okul müdürlerinin idare ve okul çerçevesinde yaptıkları planlar hakkında şu bilgileri vermek mümkündür (Nashwan, 2004).

1. Öğrenci işlerinin yönetimi
2. Personel işlerinin yönetimi
3. Yerel toplumla ilişkilerin yönetimi
4. Maddi kolaylıklar sağlamak
5. Okul idaresi ile diğer kurum ve şahısların arasında iletişim kurmak
6. Eğitim sürecinin takip edilmesi ve son olarak değerlendirilmesi

Organizasyon-örgütlenme süreci, herhangi bir idari sisteme eşlik eden temel idari süreçlerden biri olarak kabul edilir. Planlama ve kontrol gibi diğer birçok idari süreçle bağlantılıdır. Mevcut tüm girdiler için doğru ve sağlam bir organizasyon süreci bulunmadığından uygun çıktıları elde etmeyi sağlayacak girdileri kullanmak ve düzenlemek amacıyla başvurulacak süreçler yok olduğundan uygun planlama veya etkin kontrolün gerçekleşmesi mümkün değildir.

Organizasyonun etkinliğini geliştirmek ve arttırmak için, okul müdürleri; çaba, zaman ve maliyet tasarrufu sağlayan kararlar verme ve problem çözmeye dair en modern yöntemler konusunda eğitilmiştir. Örgütsel yapı/teşkilat yapısı ile ilgili eğitim yasalarında değişiklik ve güncellemeler kendilerine öğretilmiştir. Öğretmenler, öğrenciler, yerel çevre ile okulların çalışma tarzını ve ortamını etkileyen motivasyon, moral gibi kişisel ve dış faktörleri değerlendirmek konusunda bilgilendirilmişlerdir. Müdürlere daha fazla yetki ve imkân verilmesi, okul işlerinin yürütülmesinde özgürlük ve demokrasinin sağlanması amacına dönüktür. Zira plan, organizasyon, kontrol gibi çeşitli idari işlemler, birbirinden ayrılamayacak şekilde bağlantılıdır.

Filistin Ulusal Yönetimi döneminde eğitimin genel özellikleri aşağıda olduğu gibi açıklanabilir.

- ✓ Bu dönem, eğitimle ilgili bütün alanlar için inşa ve geliştirme dönemi olmuştur.
- ✓ Yeni okullar açılmış, okulların sayısında artış gözlemlenmiş, eski okullar tamir edilmiştir.
- ✓ Bütün eğitim aşamalarında öğrencilerin sayısı fazlalaşmıştır.
- ✓ Tüm seviyelerde öğretmen istihdamı çoğalmış, yeni öğretmenler atanmış, eğitim kursları aracılığıyla öğretmenlerin yetiştirilmesine büyük önem verilmiştir.
- ✓ Eğitimin muhtemel çıktıları şeklinde ortaya konan eğitim hedefleri ve ulusal müfredatın ve felsefenin ortaya çıkmasıdır.
- ✓ Laboratuvar ve spor ekipmanlarının sağlanması, konferans salonlarının ve spor sahalarının oluşturulması, tüm okullarda bir bilgisayar salonunun var edilmesi yoluyla okullarda eğitim girdilerinin kademeli olarak iyileştirilmesidir.
- ✓ 1997'den beri faaliyette olan ve ulusal Filistin müfredatını belirleyen Filistin müfredatını geliştirmek için bir merkezin kurulmasıdır.

Açıklanan gelişmelere ve özelliklere rağmen Filistin eğitim sisteminde birçok engel ve sorunun varlığı devam etmektedir. Öğretmenlerin maddi, sosyal ve akademik problemleri önemli bir sorundur. Maddi sorunlar onun performansını etkilemekte, özveri ve gayretini şekillendirmekte, toplumun öğretmene bakışını belirlemektedir. Ayrıca sürekli olarak öğretmenlerin yetkinleştirilmesine dönük eğitimler düzenlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Eğitimde rastlanan sorunların çözümü bağlamında eğitim sürecinin gelişmesine yardımcı

olacak tarzda olguların ele alındığı ve değerlendirildiği ciddi araştırmalar yapılması gerekmektedir.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde elde edilen bulgular ilgili kaynaklara da gönderme yapılarak açıklanmış, yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Tartışma, Sonuç

Çalışmada, Filistin eğitim tarihinde 1917-2019 yılları arasındaki dönem tanımlanmıştır. İlgili hedef doğrultusunda 1917-2019 yılları arasında Filistin eğitim sisteminde meydana gelen gelişim ve değişimler, belgelerle analiz edilip incelenmeye çalışılmıştır. Filistin eğitim sistemindeki değişikliklerin arkasındaki itici güçlerle ilgili sorular cevaplanmış, çeşitli faktörler tarihsel ve siyasi koşullara göre araştırılmıştır. 1994-2019 yılları arasında Filistin eğitim sistemindeki en önemli gelişmeler nelerdir? Bu değişim ve gelişmeler mevcut Filistin eğitiminin amaç ve ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılamıştır? Sorusuna yanıt aranmıştır. Filistin halkının modern tarihinde manda ve işgalin, çeşitli mesleklerin eğitim

sektörü ve süreci üzerindeki etkisi, eğitim hedefleri ve felsefesinin belirli alanları, eğitim müfredatı, öğretmenlerin yetiştirilmesi ve nitelikleri, değerlendirme araç ve yöntemleri ve eğitim idareleri tartışılmıştır.

Filistin modern tarihi boyunca özgürlük ve tam bağımsızlıktan yararlanmamış, onu yöneten, ekonomisini ve eğitim politikasını kontrol eden bir yabancı unsur olmuştur. Eğitim politikalarının, amaçlarının ve felsefelerinin, eğitimin bağlı olduğu taraflara, felsefesine, hedeflerine bağlı olarak zaman zaman farklılık gösterdiği anlaşılmıştır. Filistin topraklarında yaşanan tarihi, savaşları ve olayları değerlendirmek, tarih boyunca Filistin'deki eğitim sisteminde meydana gelen değişimleri ve engelleri anlamak açısından önemlidir. Eğitim doğrudan hedef alınan bir olgu olarak İngiliz Mandası'nın ve İsrail işgalinin ilgilendiği temel alanlardan olmuştur.

5.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırmanın birinci alt problemi “1917 İngiliz Mandacılığı döneminde Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir?” Sorusu ile ilgili Filistin toplumu ve eğitimi bağlamında olumsuz etkiye sahip bazı önemli faktörler bulunduğu tespit edilmiştir: 1917 yılında başlayan İngiliz Manda Yönetimi'nin sömürgeci tutumu bunlar arasında oldukça önemlidir.

1917-1948 İngiliz Mandası sırasında, İngiliz hükümeti Filistinlilerin öğrenim görmesini ve akademik olarak kendilerini geliştirmesini büyük ölçüde engellemiştir. Hükümetin ana hedefi bulunmuş, kontrolü altındaki ülkelerde İngiliz sömürge politikasının uygulanmasını sağlamak, ülkeyi siyasi, sosyal ve ekonomik stabil bir duruma sokmak istenmiştir. Filistin'de bir Yahudi ulusal vatanının kurulmasına yardımcı bir içerik arz etmiştir. Eğitim yeniden farklı yöntemlere ve müfredata göre tasarlanmıştır. Bu durum çok belirgin bir karakterde ortaya konmamış, bilinen siyasetin amaçlarıyla çelişmemek için net olmayan üsluplarla Yahudiler arasındaki eğitimde Siyonizm'in yaratılmasına elverişli bir ortam sunulmuş ve İbrani kültürünün teşvik edilmesi hususu gündeme gelmiştir. İngiliz Maarif Bakanlığı'nın, başta eğitim alanı olmak üzere tüm konular üzerindeki kontrolünü sağlayacak güçlü bir merkezileşmeye ulaşmak için çaba harcadığı açıktır. Manda döneminde İngilizlerin Filistinlilere yönelik eğitiminde onları boyun eğdirmeye, onlarda herhangi bir özgün üretken ruh oluşma ihtimalini öldürmeyi amaçlamıştır. Tahsil programları İngiliz siyasetine uyumlu

olup 1917'deki Balfour Deklarasyonu'na aykırı düşmeyen bir insan tipi hazırlamaya dönük olmuş, göçmenlerin ve İngilizlerin meşruiyetine karşı savaşılan herhangi bir Filistin isyanının başarıya ulaşmaması yürütülen sistematik bir politika anlamına gelmiştir. Araştırma sonucu aşağıda sunulan verilerle desteklenmiştir.

- ✓ Okullarda eğitimle ve özellikle okula kabullerle ilgili olarak belirgin bir sistem bulunmamıştır. Bu dönemdeki eğitim sorunları gösteren temel hususlardan biri Filistinli çocukların yaklaşık %40'ının eğitim fırsatından mahrum bırakılmasıdır. Bu eksiklik en çok köy okullarında, özellikle de kız okullarında görülürken, Yahudiler arasında okul eğitimi konusunda herhangi bir kısıtlama yoktur ve kayıt yaptırmaya herhangi bir sayı kısıtı konulmadan izin verilmektedir (Dabbagh, 1990).
- ✓ Filistinliler tarafından kurulan bazı okullarda toplumsal ve ulusal eğitimin temelleri atılmış, cehaleti kalıcı olarak ortadan kaldırmak yanında gelecek nesillere liderlik edebilecek, Filistinlilerin ve topraklarının haklarını koruyabilecek bir nesil oluşturmaya çalışılmıştır. Filistin okullarının iyi ve vatansever nesiller yetiştirmeyi amaçladığı ve öğretmenlerin ahlak ve milli değerler eğitimine odaklandıkları görülmüştür.
- ✓ Eğitim müfredatı eğitim sürecinin en önemli unsurları olarak her zaman en büyük etkiye sahip olmuş ve Filistin halkının tarihinde, müfredat çeşitli aşamalarda sömürgeci celladın gücünden korunmamıştır. Filistinlilere sunulan müfredat, sathilik, Arap dünyasında ve küresel düzlemde değişimlere ayak uyduramamaları ile karakterize edilmiştir. Filistin halkının cehaletini gidermemiş, onları topraklarına ve vatanlarına bağlamayı amaçlamamış, üretimde kendilerine yetmeyi amaçlayan Filistin halkının özlemlerini ve ihtiyaçlarını karşılamamıştır. Eğitim, ulusal ve toplumsal sorunlarından ayrı bir nesil üretmek için bireysel yönlemlere ve kolektif eğitimin ihmeline odaklanmış, sadık çalışanlardan oluşan bir sınıf yaratarak İngiliz politika ve çıkarlarına hizmet eden nesilleri mezun etmeyi hedeflemiştir.

Filistinliler, İngiliz Mandası hükümeti tarafından tasarlanan bir müfredat içinde yetiştirilmiştir. Öngörülen eğitim konularının niteliğinin, Filistin halkının bilimsel ve entelektüel alanlarında herhangi bir ilerlemeye veya gelişmeye katkıda bulunmadığı, ayrıca eğitimin amaçlarını ister ulusal bağımsızlık ister Arap birliği ile ilgili olsun, toplumun gerçek

ihtiyaç ve gereksinimlerine bağlamadığı, Manda Hükümeti'nin müfredatında Filistinlilerin Arap kimliklerinden ve ulusal özlemlerinden ayrılmasını, Arap ve İslam kültürüne bağlanmamasını benimsediği saptanmıştır.

Tarih ve coğrafya müfredatında Filistin ve Arap tarihinin incelenmesine yeterince önem verilmediği, Arap ülkelerini doğal ve ulusal bir birlik haline getiren coğrafi ve ulusal bağlar açıklığa kavuşturulmamış, dersler yetersiz kalmıştır. İngiliz mandası döneminde okullarda öğretilen tarihin Avrupa, Avrupalı krallar, liderler ve savaşlarla ilgili olduğundan bahsedilmiştir. Arapların tarihini, Filistin tarihini veya Filistin coğrafyasını öğretmek veya öğrenmek yasak görülmüştür (Al-Qattan Araştırma ve Pedagojik Gelişim Merkezi, 2008). Böylece müfredat milli veya dinî açıdan anlamsız ve önemsiz kalmış ve ahaliye aidiyet bilinci vermemiştir. Ancak burada belirtmek gerekir ki, öğretmenler ve diğer eğitim çalışanları tarafından Filistinlik bilinci aktarılmış, tarih ve coğrafya öğretimi müfredatındaki bazı boşlukları doldurmak için çalışılmıştır.

5.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırmanın ikinci alt problemi “İsrail işgal döneminde Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir?” sorusu ile İngiliz Mandası'nın bitişinin ardından Ürdün ve Mısır devletlerinin Filistin toplumu üzerindeki egemenliği Filistin eğitim sistemi bağlamında ele alınarak tartışılmıştır. Bu çerçevede İsrail işgali sırasında yaşanan gelişmeler değerlendirilmiştir.

1948 yılından sonra, Ürdün hükümeti, İngiliz Mandası'ndan zayıf bir eğitim ortamı miras almış ve herkes için eğitim olanakları sağlamaya istekli olmuştur. Batı Şeria'daki Filistinlileri çok zor koşullarda eğitime görevini üstlenmiş, bu nedenle eğitim 1950-1967 yılları arasında gelişmiştir. Mısır hükümetinin de eğitimi teşvik etmek için büyük çaba sarf ettiği Gazze Şeridi'nde tekrarlanmıştır. Mısır ve Ürdün hükümetlerine bağlı yetkililer, çeşitli eğitim hedefleri geliştirmeyi amaçlamıştır. Bunları öğrenci sayısının artması, okuryazarlık merkezlerinin çoğalması, Körfez Arap ülkeleri gibi yurt içinde veya yurt dışında iş olanakları

elde etmek için bireyin geçimini sağlayan halk eğitiminin teşvik edilmesi ve bireyin bütünleşik bir eğitimden geçirilmesi hedeflenerek toplumsal ilerlemeye yol açılmıştır.

1948 yılından sonraki dönemde Filistin eğitimi, Ürdün veya Mısır'daki halk eğitiminin bir parçası olmuş, Filistinliler bu ülkelerin herhangi bir vatandaşının eğitiminde uygulanan eğitim politikalarına ve otoritelerine tabi bulunmuştur. 1948 Büyük Felaketi'nden sonra UNRWA, Filistinli mültecilerin bulunduğu her ülkede Filistinlileri eğitmeyi taahhüt etmiştir. UNRWA'nın yürüttüğü Filistin eğitiminin eğitim hedefleri, UNRWA'nın izlediği felsefeye dayanmış, eğitim hedefleri ve felsefesi bir Arap ülkesinden diğerine çok fazla farklılık göstermemiştir. UNRWA'nın müfredatı genelde Arap Birliği'nin şekillendirdiği düşüncelerle uyumlu olmuş ve milliyetçiliğe, kan birliğine, dine ve mirasa odaklanan çeşitli eğitim örgütlerinin tavsiyelerinden kaynaklandığı Arap eğitim felsefesine bağlı olarak geliştirilmiştir.

Bu dönemde Filistinlilerin eğitiminin büyük oranda, Arap dünyasına her alanda kapsamlı bir ulusal birlik düşüncesini vurgulayan ulusal müfredata odaklandığı sonucuna ulaşabiliriz. Filistinlilere uygulanan müfredatlar, Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye eğitim sistemlerine, 1948'de İsrail işgali altındaki bölgelerdeki Yahudi müfredatına veya Filistinlilerin iş aramak için sığındıkları ülkelerdeki diğer müfredatlara tabi olmuştur. Sonuç olarak, standart bir Filistinli aydın/egitimli kişiliği oluşmamış, eğitim Filistinli çocuğun farklı aşamalarındaki gelişiminin ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılamamıştır.

İsrail işgalinin ortaya çıkmasıyla birlikte Filistin halkının farklı kültür, medeniyet ve toplum özelliklerini yok etmeyi ve nihayetinde onlara topraklarını ve vatanlarını unutturmayı, Filistin halkını yerinden etmeyi ve Filistin ekonomisinin gelirlerini İsrail'in yararına yönlendirmeyi amaçlayan bir süreç yaşanmıştır (Habayeb, 1991). İşgal, Filistin eğitim sürecinin önünde yapısal bir engel teşkil etmiştir. Bu durumun eğitim ve Filistin toplumunun yaşamının geri kalan yönleri üzerinde en kötü etkiye sahip olduğu söylenebilir. Haziran 1967 saldırısından sonra, işgal yetkilileri Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki devlet okullarının kontrolünü ele geçirmiş ve eğitim doğrudan onlar tarafından yönetilmiş ve finanse edilmiştir. İsrail makamları Filistin toplumunu kendine bağlamayı amaçlamış, onların ilerleme ve kalkınma konusundaki gereksinimlerini ve isteklerini karşılayan bir eğitim sisteminin formüle edilmesini engellemek için çalışmıştır. Filistin halkı, okul binalarının yetersizliği ve oyun alanları, laboratuvarlar ve kütüphanelerin yokluğu gibi zorlu eğitim koşullarıyla karşılaşmıştır.

Filistin eğitim sistemi işgal politikalarının sürekli hedefi olmuştur. Önemli hedeflerinin;

- ✓ Filistin eğitim sistemini, Arap çevresiyle bağlantılı ve uluslararası toplumla etkileşime giren, farklı bir kimliğe sahip yaratıcı ve direnen bir Filistin kişiliği yaratma hedefinden saptırmak
- ✓ Filistin toplumunu kapalı hale getirme amaçlanmıştır. Bu anlamda eğitim merkezlerini kapatma, kalkınma bütçelerinin azaltılması politikaları sonucunda mahrum bırakmak, Arap, İslami ve uluslararası çevresinden yapay ayrışma yoluyla tüm Filistin eğitim sektörünün doğal gelişimini engellemek ve yavaşlatmak olduğu söylenebilir.

İsrail yetkilileri, herhangi bir eğitim sisteminin topluma aşılacak istediği ulusal, ahlaki ve insani kavramları teşvik eden eğitimin rolünü dışlamak için gayret göstermiştir. Halkın kapasitelerini geliştirmeye ve Filistinlilerin sahip olduğu tek doğal zenginlik olan insan kaynaklarının kalitesini artırmaya odaklanılmamıştır. Filistin toplumunu zamanın gelişimine ayak uydurmaktan alıkoyan etkileri yeniden inşa etmek ve ele almak için bütçeler ve çabalar tahsis edilmiştir.

Eğitim sektörü, işgalin eğitim sektörü üzerindeki kontrolünün bir sonucu olarak birçok farklı uygulamaya maruz kalmıştır ve bunlardan en önemlilerinin;

- ✓ Okulları birkaç gün veya ay boyunca kapatma ve bazen okulları kuşatma ve basma politikası
- ✓ Okulların gözaltı merkezleri ve ordu kampları olarak kullanılması ve ordu güçlerinin okulun içeriğini kurcalaması, zarar vermesi ve mülkünü tahrip etmesi
- ✓ Okulların adlarını, Filistin halkının veya şehirlerinin tarihine atıfta bulunan isimleri değiştirmek olduğu görülmüştür.

İsrail'in öğretmenlere ve öğrencilere yönelik baskıcı önlemleri vardır: Öğretmenleri hapis, tutuklama, istihbarat servislerine çağırma, ev hapsi, sınır dışı etme ve onlara seyahat yasakları koyma gibi yaptırımlar uygulanmıştır. Onları eğitim sürecinden uzak tutmak için zorla emekliliğe sevk etmişlerdir. Eğitim uzmanlığının ve yeterliliklerinin dışlanması,

öğretmenlerin nitelik ve eğitimi, eksik olmuş ve sağlık sigortası gibi onlara sağlanan hizmetlerin seviyesi düşük tutulmuştur.

Öğrencilere yönelik olanları, keyfi olarak okuldan çıkarma ve tutuklamalar, özellikle sınav dönemlerine maruz kalmışlardır. İsrail makamları bazı öğrencileri sürekli tutuklayarak, takip ederek istihbarat merkezlerine çağırmışlardır. Ayrıca spor, geziler ve öğrenci festivalleri gibi öğrenci faaliyetleri kuşatılmış ve azaltılmıştır. Örneğin 1983 yılında 34 öğrenci açık suçlamalarla suçlanmadan bir hafta boyunca tutuklanmış ve gözaltı süresi lise sertifika sınavlarına denk getirilmiştir (Affouneh, 2014).

Filistin eğitimi, İsrail'in Batı Şeria'yı işgaliyle en ağır koşullarla, zorluklarla ve engellerle karşı karşıya kalarak, her tür ve formdaki eğitim kurumları askeri ve keyfi emirlerle idare edilmiştir. İsrail makamları Filistin ulusal kimliğinden habersiz bir nesil yaratmayı amaçlamıştır. Ancak Filistin eğitim sistemi, Filistin halkı için kimlik duygusunu güçlendirmeyi, ulusal aidiyeti pekiştirmeyi ve işgalin yaratmaya çalıştığı İsrailileşme ve sabotaj sürecinin önünde engeller oluşturmayı amaçlayan mücadelenin en önemli kollarından biri olmuştur. Hatta eğitim durumunda reform yapmak için de girişimlerde bulunulmuştur. Ancak bu girişimler, 1980'lerin ortalarında öğrencilerin eğitim kurumlarından kopmasının %50 oranının üzerine çıkması ve Filistin halkının geleceği için tehdit oluşturan kamu eğitim sektörü üzerindeki kontrol nedeniyle sınırlı etkinliğe sahip olmuştur (al-Asali, 2007).

“İsrail işgal döneminde Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir?” sorusunun sonucunda;

İsrail işgalinin tüm eğitim meseleleri üzerindeki kontrolü eğitim politikası ve hedeflerine ulaşmak için aldığı idari ve teknik önlemlerin birçoğu nedeniyle, eğitim politikası, eğitimin tüm meselelerine nüfuz eden, onları politika ve hedeflerine uygun olarak kontrol eden, yönlendiren işgal otoritelerine tabi kalmıştır. Bu nedenle bu aşamada, araştırma veya uygulama yeteneğine sahip bir felsefe eksikliğinden dolayı net bir Filistin eğitim politikasının özelliklerinin ortaya çıkmadığı söylenebilir.

Müfredat bağlamında İsrail işgal yetkilileri Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki okullarda benimsenmek üzere hazırladıkları İsrail müfredatını hayata geçirmeye çalışmışlardır. Bu yaklaşım mevcut eğitim sisteminin ve Filistin halkının direnişiyle karşılaşmış ve İsrail makamlarının Kudüs ve Gazze Şeridi hariç Batı Şeria'da Ürdün müfredatının büyük kısmını yeniden kullanmaya mecbur kaldığı görülmüştür. 9 Ağustos 1967'de savaştan bir ay sonra,

4000 kitap yasaklanmıştır ve bu kitapların Filistin'in tarihinden, Araplardan, coğrafyadan, mirastan ve kültürden bahseden eserler olduğu gözlenmiştir. Ayrıca Askeri yetkililer, Ürdün Eğitim Bakanlığı tarafından kullanılması planlanan 121 kitaptan 78 kitabın kullanılmasını önlemek için bir emir yayınlamışlar ve bu yasak Filistinli öğretmenlerin şiddetli tepkilerine, grevlere ve okulların kapatılmasına neden olmuştur. İşgal makamları protestolar sonunda kararlarını gözden geçirerek daha önce yasakladığı 78 kitabın 59'unun yeniden basılmasına izin vermiştir. Ancak onların üzerinde değişiklikler yapıldığı, bazı cümlelerin veya bölümlerin silinmesiyle ilgilenildiği, değişikliklerin kitapların içeriğinin İsrail'e karşı nefreti kışkırttığı argümanı ile yapıldığı söylenmiştir (al-Asali, 2007). Ancak yakından bakıldığında değişikliklerde öğrenciyi ona bir tarih, medeniyet veya vatana aidiyet hissi veren güçlendiren her şeyden uzaklaştırmanın amaçlandığı görülebilir.

Eğitim müfredatında bahsedilen kitap içeriği düzeltmelerinin yanı sıra değişiklik ve silme işlemleri de vardır, bunlardan en önemlileri şunlardır:

- ✓ Filistin halkı, edebiyatı, değerleri ve kültürü, Filistin coğrafyası, Filistin tarihi ve Filistin davası ile hususların silinmesi veya oldukça azaltılmasıdır.
- ✓ Coğrafi haritalarda İsrail kelimesi Filistin kelimesiyle değiştirilmiş, Filistin haritası ve Filistin şehirlerinin isimleri çıkarılmıştır.
- ✓ Filistin davasının 1948 Nakba'sından önceki tarihi ve Balfour Deklarasyonu'ndan ve Birleşmiş Milletler'in Filistin davasına ve mültecilere yönelik kararlarıyla ilgili bilgiler silinmiştir.
- ✓ Eski ve modern Yahudilik tarihine ve Siyonist harekete karşı her şeyi ders kitaplarından çıkarmışlardır.
- ✓ Hz. Peygamber zamanında Müslümanların Yahudilerle olan ilişkisine ilişkin her şeyi silmişlerdir.
- ✓ Yakın tarihte, Siyonistlerin Filistin'i kontrol etme ve işgal etme çabaları ve Yahudi devletinin kurulması ile ilgili hususlar ihmal edilmiştir.

İsrail yetkililerinin en önemli eğitim hedefleri;

- ✓ Filistinli öğrenciyi görmezden gelmek ve yeni bir kimlik inşası için geçmişini bugünden izole etmek
- ✓ Filistinli öğrencinin Filistin davasının tarihi ve gelişmeleri hakkındaki cehaleti

- ✓ İslam tarihini çarpıtarak öğrencinin milletine, tarihine ve medeniyetine olan güvenini kaybetmesine neden olmak
- ✓ Daha da önemlisi, İsrail işgalinin varlığının meşruiyetini teyit etmek ve Filistin halkının haklarını gasp etmek ve halkın kendi kaderini tayin hakkını engellemek olarak açıklanmıştır.

İsrail işgal güçleri, Filistin topraklarında eğitim sektörüne yönelik saldırganlıklarını sürdürmüştür. İsrail saldırganlığı, ablukası ve işgali, öğrencilerin eğitim süreci, insani ve maddi yönleri ile psikolojik yönleri üzerinde kötü etkiye sahip olmuştur. Bütün bunlara rağmen Filistin toplumu, hayatta kalmasının ve sürekliliğinin özünün, kültürel ve medeniyetsel kimliğinin gelişmesinde yattığını farketmiştir. Bu kavrayış, kendisini dünyanın bazı bölgelerinde yerinden edilmiş bulduğu bir dönemde çocuklarının kültürel ve eğitim düzeyini yükseltmek için tüm enerjisini seferber etmeye sevk etmiştir (Muhaysin, 2015).

5.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırmanın üçüncü alt problemi “1994-2019 yılları arasında Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir? Tüm bu değişme ve gelişmeler Filistin’in amaçlarını ve gereksinimlerini ne ölçüde karşılamaktadır?” incelenerek tartışılmıştır. Araştırma sonucu aşağıda sunulan verilerle desteklenmiştir.

1994 yılında Filistin Yönetimi'nin ortaya çıkışıyla Filistin halkı tarihinde ilk kez eğitim sisteminin dizginlerini elinde tutmaya başlamıştır. O dönemde kurumlar kurulmuş ve eğitim sektörü Millî Eğitim Bakanlığı'nın gözetimi altına girmiştir. Bakanlık müfredat ve aşamalarıyla eğitim için yeni şartname ve standartlar geliştirmeye yönelmiştir.

Filistin Eğitim Bakanlığı, 1994 yılından bu yana eğitim politikaları geliştirerek, zorunlu eğitime ulaşmaya yönelik planlar hazırlayarak ve eğitim için stratejik kalkınma planları uygulayarak çeşitli sorumluluklar üstlenmiştir. Hiç şüphe yok ki, stratejik planlama, genel olarak ve özel olarak eğitim alanında uzun vadeli hedeflere ulaşmak için doğru bir yaklaşımdır, çünkü eğitime yönelik stratejik planlama, toplumun insan enerjisinin ve dolayısıyla çeşitli alanlardaki üretim kapasitelerinin geleceğini oluşturur denilmektedir.

Stratejik planlama, yüksek kalitede eğitim hizmetlerinin sunulmasında insan, malzeme ve diğer kaynaklardan nasıl yararlanılacağına dair bilimsel ve metodolojik bir temel sağlar. Milli Eğitim Bakanlığı, ilk kalkınma planı 2001-2005, ikinci kalkınma planı 2008-2012 ve

üçüncü stratejik kalkınma planı 2014-2019 olmak üzere stratejik planlar geliştirme politikasını benimsemiştir.

2001-2005 yılları arasındaki dönem için Filistin eğitiminin durumunun teşhisinden/ değerlendirilmesinden sonra Milli Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı tarafından eğitime yönelik ilk kalkınma planının hazırlanması için çalışmalara başlanmış ve değerlendirme sonuçları, eğitimin kayıt açısından kayda değer ilerleme kaydettiğini ve Filistin'in evrensel temel eğitim için nicel hedeflere ulaşma yolunda önemli ölçüde ilerlediğini göstermiştir (Milli Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı, 2001).

2008- 2012 arasındaki dönem için eğitim realitesinin teşhis edilmesinden sonra eğitim, temel bir insan hakkı ve sosyal ve ekonomik kalkınma ve ahlaki değerlerin telkini için yaşayan bir araç olarak kabul edilerek ikinci stratejik plan hazırlanmıştır. Okul öncesi, temel, ortaöğretim ve yükseköğretim olmak üzere aşağıdaki aşamalardan oluşan kapsamlı bir eğitim sistemine erişim üzerinde durulmuştur (Milli Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı, 2008).

Filistin Eğitim Bakanlığı, geçen yıllar boyunca okuma yazma bilmeme oranlarını azaltma, temel ve orta öğretimde okullaşma oranlarını artırma konusunda izlediği kayda değer ilerleme başarmış ve uluslararası uygulamalardan yararlanan ve Filistin ulusal ihtiyaçlarıyla uyumlu bir eğitim sistemi kurma yolunda büyük adımlar gerçekleştirmiştir. Filistin Milli Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı, Filistin gençliğinin yetenekleri, çıkarları, değerleri ve aidiyeti ile uyumlu eğitim- öğretim olanakları elde etmek için herkesin eğitim hakkına yönelik stratejik planların vurgusuna ulaşmak için 2014-2019 beş yıllık stratejik planı hazırlamıştır. Bakanlığın beş yıllık vizyonu “Yüksek Öğrenim ve Ahlaki Yüceliğe Doğru” başlığını taşımaktadır. Bu stratejik plan, eğitim sisteminin geliştirilmesinde her aşamada öğrenci kaydını sürdürmek, her düzeyde eğitim kalitesini artırmak, kapsamlı bir gelişme sağlamak amacıyla yükseköğretim kurumları sisteminin kalitesini iyileştirmeye odaklanan sistemler ve politikalar geliştirmeyi amaçlamıştır.

Bu stratejik planlar yoluyla eğitim vizyonu, "dinine, milliyetine, vatanına, Arap ve İslam kültürüne sahip çıkan, toplumunun kalkınmasına katkıda bulunan, bilgi ve yaratıcılık arayan, bilimsel, teknolojik gelişmenin gereklilikleriyle olumlu etkileşime girebilen, bilimsel ve pratik alanlarda rekabet edebilen, bölgesel, küresel, kültür ve pazarlara açık, toplumsal cinsiyet eşitliğine, insani değerlere ve dini hoşgörüye dayalı bir toplum inşasına inanan, bir Filistinlinin yetiştirilmesini" öngörmektedir (Milli Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı,

2014). Programlar ve planlar, çok düzeyli, esneklik, verimlilik, etkinlik, sürdürülebilirlik, yerel ihtiyaçlara cevap verme, kalite erişim kolaylığı, çeşitlilik ile karakterize edilen eğitim ve yükseköğretim sistemi oluşturmayı hedeflemiştir (Milli Eğitim ve Yükseköğretim Bakanlığı, 2008).

“1994-2019 yılları arasında Filistin eğitim sistemindeki değişme ve gelişmeler ile bunları etkileyen faktörler nelerdir? Tüm bu değişme ve gelişmeler Filistin’in amaçlarını ve gereksinimlerini ne ölçüde karşılamaktadır?” sorusunun sonucunda;

Eğitim sürecinde gösterilen büyük çabaya, son zamanlarda elde edilen göreceli istikrar durumuna ve dizginlenemeyen kalkınma arzusuna rağmen, birçok zayıflığın ele alınması ve düzeltilmesinin gerekli olduğu görülmektedir. Eğitim sektörü için bazı belgeler, stratejik planlar ve birçok makale incelendiğinde, çağdaş Filistin eğitiminin Eğitim Bakanlığı'nın, Filistin toplumunun hala çözmesi gereken bir dizi sorunla karşı karşıya olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede aşağıdaki sorunların önemli olduğu ortaya konulmuştur.

Filistin eğitim vizyonunun eksikliği

Eğitim için stratejik planlarda vizyonun (dini, milliyeti ve vataniyle gurur duyan, Arap ve İslam mirasını belgeleyen Filistinli bir kişinin yetiştirilmesi, eğitimin sürdürülebilirliği, yerel ihtiyaçları ve kalite arzusunu karşılaması tekrarlanmıştır. Ancak Filistin’e özgü bir model geliştirilmesi ve eğitime yansıtılmasının kolay olmadığına değinilmiştir. Filistin halkının komşu ülkelere göre değişik siyasi, ekonomik, sosyal ve psikolojik koşullarına rağmen, Eğitim Bakanlığı'nın eğitim vizyonunun Tunus, Katar, Ürdün, Suriye ve Mısır'daki komşu Arap ülkelerinden çok farklı olmayacağı tespit edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın tüm belgelerinde odak noktası, eğitimin kalitesi olmuştur. Eğitim için beş yıllık stratejik planların sloganı (2008-2012), (2014-2019) "Kalkınma için eğitimin kalitesine doğru" şeklinde belirlenmiştir. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı belgelerinin birden fazla yerinde belirtildiği gibi, bu terimin net ve spesifik bir tanımı geliştirilmemiştir. Okuyucunun kafasını karıştıran bir tarz benimsenmiş, planlamacının ve onunla ilişkili farklı kavram ve göstergelerle kalitenin ne ölçüde elde edildiğinin ölçülememesi müfettiş ve denetçileri şaşırtmıştır. Bu nedenle, inşa edilen tüm planların, her durumda benimsenen tanıma göre eğitim kalitesini artırmak için farklı hedefleri, çoklu yol ve yöntemleri vardır. Bu durum benimsenmesi gereken vizyona göre net entegre çıktılar elde etme olasılığını olumsuz yönde etkiliyordu. Jarbawi ve Nakhleh, 2008'de belirtildiği gibi, "*Amacını itici güçlerini*

yüzyıllar boyunca büyük dünya kültürlerinin hasadından alan yeni insani değerler aracılığıyla, yeni bir insan inşa etmek değilse, eğitimin hiçbir anlamı yoktur. Kendine ve kültürüne olan inancıyla insani değerlere inanan bir insanı doğurmazsa eğitimin hiçbir işi yoktur. Eğitimin görevi, özgür bir eleştirel düşünce oluşturmaktır".

Eğitim ortamının ve çevresindeki koşulların eğitim öğrenme süreci üzerindeki etkisi olarak; eğitim öğrenciyi çevreleyen çevreden izole değildir ve öğrenme süreci okulların duvarları ile sınırlı değildir. Bu nedenle Filistin toplumunun tüm kesimlerinde sosyal ve ekonomik sektörlerinde karşılaştığı zorluklar ve sorunlar hakkında konuşmadan eğitim sürecinin karşılaştığı zorluklar hakkında konuşmak mümkün olmamaktadır denilmektedir. Bu faktörlerin en önemlisi, İsrail işgalinin temsil ettiği siyasi faktör ve genel olarak Filistin toplumu ve özel olarak eğitim süreci, öğrenci ve öğretmen üzerindeki etkisi olduğudur.

Literatür gözden geçirildiğinde, intifada sonrası dönemde eğitim sürecinin, yıkım gibi fiziksel etkileri ile öğrenci ve öğretmenlerin psikolojisi üzerindeki manevi etkileri de dâhil olmak üzere çeşitli biçimlerde siyasi durumdan olumsuz etkilendiği görülmüştür. Ancak eğitim gelişimine yönelik stratejik planlar gözden geçirildikten sonra, olağanüstü hâl ile ilgili herhangi bir senaryonun ele alınmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle acil durum için örneğin çocuklara fiziksel, sosyal ve psikolojik koruma sağlayabilecek ve güvenli bir öğrenme ortamına giden yolda onları koruyacak mekanizmalara sahip olabilecek özel eğitim programları önerebiliriz. Bu programların bir kısmı, öğretmenlerin ve okul personelinin güvenlik ve korumayı teşvik etme mekanizmaları, öğrencilere psikososyal destek sağlamak için gereken beceriler konusunda eğitilmesine dayanmalıdır. Esneklik, hayatta kalma, koruma ve güvenlikle ilgili yaşam becerilerini öğretme oldukça önemlidir.

Filistin müfredatı

Birçok Filistinli program hazırlama bağlamında elde edilen başarıdan gurur duysa da, Filistin müfredatı bir dizi eleştiriyle de karşı karşıya kaldı. Al-Sheih (2008), Filistin müfredatını, bilginin onu kontrol eden güçlerden izole edilmesi nedeniyle konuşan ancak diyaloga ayak uyduramayan "sağır yaklaşımlar/müfredat" olarak tanımladı. Jarbawi ve Nakhleh, (2008) birçok probleme değinmiştir, bunlardan en önemlisi, gerçekleri ve bilgiyi vurgulayan, yirmi birinci yüzyılın problem çözme, eleştirel düşünme, araştırma ve keşif becerilerini ihmal eden ve aynı zamanda ders kitaplarının ve öğretmenlerin müfredatın amaçlarını yansıtmadaki yetersizliğini vurgulayan bilgilerle dolu geleneksel bir akademik

müfredat olmasıdır. Filistin müfredatını öven sesler ve onları bilimsel temellerden yoksun olarak gören taraflar vardır. Müfredatı Filistinlileri birleştiren ve kimliği somutlaştıran ulusal bir başarı olarak gördü (Abu Jamous, 2004). Filistin müfredatının askeri bir müfredat olmadığını, çok renkli ulusal bir müfredat olduğunu vurgulamış ve Filistin müfredatının öğretim yöntemlerine odaklandığına işaret etmiştir (Nathan, 2001).

Filistin'de eğitimin gerçekliğini teşhis etmek için yapılan bir çalışmada, Filistin müfredatının "zor, uzun ve aşırı yoğun" olmak gibi özel dikkat gerektiren bir dizi sorunundan bahsedilmiştir. Bazıları eğitimin uygulandığı yaş grubu için uygun olmadığını ifade etmiştir (Affouneh, 2014). Öğretmenlerin görüşleri ise şahsa göre değişmiştir, bunlardan biri, altıncı sınıf için ayrılan sınıf sayısının iki katına ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekti, bu yüzden pratik uygulamaları ve deneyleri iptal etmeye başvurdu ve sadece teorik materyali açıklamayı savunur. Bir İngilizce öğretmeni, müfredatı ünitelerden birime tekrarlanan büyük miktarda ve bilgiye sahip olduğu için eleştirdi. Bu çalışmada yer alan görüşmelerin ve odak gruplarının sonuçlarına gelince, katılımcılar müfredatın açık ve özgül bir felsefe üzerine inşa edilmemiş ulusal bir başarı olduğu, var olmasına rağmen Filistin müfredatına ve ders kitaplarına yansımadağı konusunda hemfikir olmuşlardır. Ayrıca eğitimin teorik olduğunu ve pratik yaşamla bağlantılı olmadığını ve bu nedenle ders kitabının sınırları ve beklenen sınav sorularının öğrencinin ufku daralttığını belirtmişlerdir

Öğretmenlerin kötüleşen koşulları

Öğretmenin eğitimsel öğrenme sürecinde rolünün iyileştirme ve eğitim gelişimi süreçlerinde önemli bir etkiye sahip olduğudur. Filistinli öğretmenler, çalışmasının doğası gereği onu olumsuz ve olumlu yönde etkileyen, bazıları dışsal, bazıları okul içinde olan birçok koşulla karşı karşıyadırlar. Bu faktörlerin en önemlileri arasında ekonomik, politik ve sosyal olanlar yer almaktadır. Genel olarak Filistin'in ekonomik durumu nedeniyle öğretmenlerin düşük maaşları ve öğretmenlik mesleğinin sosyal statüsündeki düşüş, siyasi durum ve okulların sık sık kapatılması, barikatlar ve denetimleri üzerindeki etkisi, öğretmenlerin motivasyonunu ve bu mesleğe yönelik yetkinlik talebini azaltmakta olduğu ortaya konulmaktadır. Öğretmenin performansını etkileyen iç faktörlere gelince, bunlardan en önemlisi aşırı kalabalık sınıflar, öğrencilerin çalışmaya/derslere olan ilgisinin zayıf olması, bilgisayar, öğretmen için cihaz ve yardımların eksikliğidir.

Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bir yetkili, bakanlığın öğretmenlerin uygunsuz koşulları konusunda bilinçlendirildiğine, Kamu Hizmeti Kanunu, öğretmenlik mesleği, öğretmen

yetiştirme stratejisinin geliştirilmesi ve Eğitim Mesleğini Geliştirme Kurumu'nun kurulması yoluyla durumlarının iyileştirilmesi için gösterilen çabalara işaret ederek, öğretmenlerin maaşlarının artırılmasına yönelik girişimler olduğuna işaret edilmektedir (Affouneh, 2014).

Öğretmen yetiştirme programlarının zayıf fizibilitesi

Göreve geldiğinden itibaren Milli Eğitim Bakanlığı insan kadrolarının, özellikle de öğretmenlerin gelişimine büyük önem vermiş ve çeşitli eğitim programlarında yeni Filistin müfredatı, içeriği ve yöntemleri, pratik eğitim, lme ve değerlendirme, eğitim teknolojisi üzerinde durulmuştur. Eğitim programlarının uzunluğu her konu için 20 saat ile 60 saat arasında değerismektedir. Eğitim programlarının en önemli özelliği, hedefleri ve faaliyetlerinin finansmanın sona ermesiyle sona ermesi ve genellikle hedef grubun ihtiyaçlarına ilişkin dışarıdan finanse edilen projeler olmalarıdır. (Muhaysin, 2015).

Milli Eğitim Bakanlığı (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin yarısı, mesleklerini icra ederken ihtiyaç duymadıkları bir eğitim aldıklarını, çoğu durumda katılımcılara kursta bir sertifika verilmediği ve öğretmenlerin bu kurslara katılma ve bu kurslardan yararlanma motivasyonlarına olumsuz yansıyan tanıtım üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını ortaya koydular. Araştırmaya ek olarak "hizmet içi eğitimin değerlendirilmesi için (Milli Eğitim Bakanlığı, 2006) eğitim sonuçlarının okul içindeki öğretmenlerin performansı üzerinde gözle görülür bir etkisi olmadığı; çünkü öğretmenlerin sadece %20'sinin eğitimin dersi planlama yeteneklerini geliştirdiğini, % 58'inin eğitimi yönetimde kendilerine yardımcı olarak gördüğünü ve % 80'inin öğrencinin yöntemlerinin odak noktası haline geldiğini (kabul ettiğini) doğrulamıştır. Öğrenci başarısının eğitimin bir sonucu olarak arttığı hususunda %75'i (kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum) derken ve %36'sı katılmadığını belirtmiştir. Katılımcılar düzenlenen çok sayıda kursun öğretmenlerin ihtiyaçlarına değil, fon sağlayıcının gündemine cevap verdiği yönde olduğunu ortaya koymuştur (Affouneh, 2014). Binlerce ğretmen yetiştirme kursunun düzenlendiği ve hala düzenlenmekte olduğu netleşmiştir ancak bu derslerin yararlılığı ve sınıftaki öğretme-öğrenme süreci üzerindeki etkileri hakkında sorular olduğu ortadadır. Bu programları gözden geçirmeyi, değerlendirmeyi ve daha sonra geliştirmeyi gerektirmiştir.

Filistin'de eğitimin bugüne kadar yaşadığı en önemli sorunları;

- ✓ Eğitim için net bir felsefe ve vizyonun olmaması, müfredatın gelenekselliği, ezberci bir şekilde bilgiye odaklanması

- ✓ Acil durumlar ve krizlerle ilgili alternatiflerin, eğitim politikalarının eksikliği
- ✓ Öğretmenin ekonomik durumunun hızlı bir şekilde iyileştirilmesi gerekir, çünkü öğretme gelişim sürecinin temelidir, eğer öğretmen ekonomik olarak istikrarlı, saygın ve sosyal olarak kabul edilebilir değilse, öğretme- öğrenme sürecinin seviyesini yükseltmemeye ve öğrencileri motivasyon, yetenekleri açısından olumsuz yönde etkilemesi
- ✓ Filistin müfredatının, müfredatın uluslararası ve bilimsel olarak bilinen temelleri içinde değerlendirilmesi, gerçekleşmekte olan faaliyetlerin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın gözetimi, otoritesi, yetkisi ve rehberliği altında iyileştirilmesi
- ✓ Öğretmen eğitim programları çok, sayıca, çelişkilidir ve fon sağlayıcıların gündemi altında yürütülür ve bu da onlara erişimi zayıflatır olarak sayılabilir.

5.2. Öneriler

Filistin'deki eğitim sürecinin reformuna, eğitim sürecinin korunmasına katkıda bulunabilecek önerilerin belirlenmesi gerekebilir. Bulgulara dayanarak aşağıdaki bilimsel öneriler ileri sürülebilir.

- ✓ Son yıllarda eğitim sürecindeki gerileme ve durgunluğun nedenlerini incelemek için yüksek düzeyde bilimsel konferanslar düzenlenebilir. Eğitimin ruhunu ve canlılığını tazeleyen ve restore eden özel önerilerde bulunulabilir.
- ✓ Savaşlar ve acil durumlar ışığında eğitim standartları Filistin'de eğitim planlamasında referans olarak benimsenebilir.
- ✓ Eğitim sisteminde, Filistin halkının içinde yaşadığı istikrarsız siyasi koşullara uyacak şekilde kapsamlı bir değişiklik yapılabilir. Özellikle de devlet inşasına doğru ilerlerken ve İsrail'in sürekli tırmanışıyla karşı karşıya kalırken milli bir program benimsenerek ortaya konabilir.
- ✓ Öğrenci ve öğretmenlerin ihtiyaçlarını belirleyerek, gerçekliklerini inceleyerek ve ortakların eğitim sürecindeki rolünü harekete geçirerek öğretme- öğrenme için uygun bir ortam hazırlanabilir.
- ✓ Çocukların yaşadıkları zorlayıcı sebepler nedeniyle içlerinde sıkışıp kalmış korku ve gerginlikleri hafifletmek, bir sığınak olarak başvurmaları için yeterli rekreasyonel eğitim yerleri, araçları sağlanabilir.

- ✓ Eğitim sürecine liderlik etmenin temel taşı olarak öğretmene özen göstererek (ekonomik, sosyal ve profesyonel olarak), onunla ilgilenilebilir.
- ✓ Filistin müfredatı hakkında bağımsız ve tarafsız bir organ tarafından dış kaynaklı bir değerlendirme yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Abdo, N. (1991). Sömürge kapitalizmi ve tarım sosyal yapısı: Filistin: bir vaka çalışması. Ekonomik ve Politik Haftalık, 73-84
- Abo Hommos, N. (2013). PA: Çöküş ve eğitim üzerine etkisi. Filistin politika ve araştırma Merkezi, Ramallah: Filistin Politika ve Araştırma Merkezi
- Abu Al-Neml, H. (1979). Gazze Şeridi 1948-1967: Ekonomik, Siyasi, Sosyal ve askeri gelişmeler. Filistin kurtuluş Örgütü araştırma Merkezi
- Abu Jamous, A. (2004). Filistin müfredatı herkes tarafından övülürken, diğerleri onları bilimsel temellerden yoksun olarak görüyor. Filistin Haber ve Bilgi Ajansı WAFA Web sitesinden Mart 2023'de alındı: https://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=00FJBYa2739145134a00FJBY
- Abu Qudamah, M. T. (2019). Filistin siyasi sisteminin gelişimi (1918-1994). Gazze İslam Üniversitesi. https://library.iugaza.edu.ps/book_details.aspx?edition_no=140261 8 Kasım 2022 tarihinde alındı
- Abu Shumer, T. (1993). Eğitimin sistematik tahribatı, 1. Baskı, Gazze.
- Abu-Arab, K. M. (2008). İkinci Filistin yasama seçimlerinin Filistin demokratik geçişine etkisi. An- Najah Ulusal Üniversitesi, Yüksek Bilimler Fakültesi, Haritalama ve Siyasi Gelişim. Nablus: An- Najah Ulusal Üniversitesi, Yüksek Bilimler Fakültesi.
- Affouneh, S. (2014). Filistin otoritesi'nin kurulmasından sonraki eğitim sisteminin eleştirel analizi. An-Najah University Journal for Research - B (Beşeri Bilimler), 28(2), 265-292
- Ajaj, M. A. (2010). Oslo'dan (1993 - 2006) sonra Filistin siyasi sisteminin evrimi. An-Najah Ulusal Üniversitesi: <https://dspace.alquds.edu/server/api/core/bitstreams/326f4afc-5277-4644-a713-16700abb148a/content>
- Al -Asali, A. Y. (2007). İsrail işgalinin Filistin toplumunda eğitim gerçekliği üzerine etkisi üzerine bir Okuma. Tolerans, C. (5), s. 17, s. 59-7. <https://search.emarefa.net/detail/bim-29482>
- Al -Qadi, W. (1991). Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki eğitim sistemi. C (1). P (23).
- Al-Abbad, A. b. (2021). Yeni Zelanda ve Endonezya'daki eğitim sistemlerinin karşılaştırmalı bir çalışması ve Endonezya'daki üniversite öncesi eğitim sisteminin geliştirilmesinde bunlardan yararlanma olasılığı. Pedagoji Fakültesi(125), 5-60.
- Al-Ajez, F. (1996). Gazze Şeridi'nde halk eğitiminin geliştirilmesi. Dar Aarkam Yayınları, Gazze.
- Al-Ajez, F. ve Suliman, M. (1997). Filistin'de eğitim düşüncesi ve eğitim sistemi tarihi. Gazze.
- Albulescu, I. ve Albulesub, M. (2016). Eğitim araştırmalarında tarihsel bakış açısı.
- Alhaddf Haberleri. (2022). Nakba'dan bu yana 100.000 şehit ve 1967'den beri yaklaşık bir milyon tutuklama. Alhaddf Haber Web Sitesinden: <https://hadfnews.ps/post/99867/100-%D8%A3%D9%84%D9%81-%D8%B4%D9%87%D9%8A%D8%AF-%D9%85%D9%86%D8%B0-%D8%A7%D9%84%D9%86%D9%83%D8%A8%D8%A9-%D9%88%D9%86%D8%AD%D9%88-%D9%85%D9%84%D9%8A%D9%88%D9%86-%D8%AD%D8%A7%D9%84%D8%A9-%D8%A7%D8%B9%D8%AA%D9%82%D8%A7%D9%84-%D>
- Al-Haj, M. (1994). İsrail'deki Arap eğitim sisteminde eğitim müfredatının hazırlanması; Değişiklikler ve öneriler. Kudüs.
- Al-Hosary, S. (1949). Arap kültürü üzerine. Kahire: Yazarlık ve Çeviri Komitesi.
- Al-Jazeera Haber Ajansı, (2004). Filistin Tarihi ve Coğrafyası. 12 Şubat 2021, Al-Jazeera Haber Ajansı Web sitesinden alındı:

<https://www.aljazeera.net/2004/10/03/%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D8%AE-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%BA%D8%B1%D8%A7%D9%81%D9%8A%D8%A7>

- Al-Kathiri, R. B. (1998). Genel eğitim eğilimleri. Riyad: Körfez Ülkeleri için Arap Eğitim Bürosu.
- Al-Qattan Araştırma ve Pedagojik Gelişim Merkezi. (2008). İngiliz Müdürü sırasında Filistin müfredatının kuşatması: felaket ve yılan vadisinden çıkış arasındaki Filistin eğitimi (s. 168-174). Ramallah: El-Qattan Araştırma ve Pedagojik Gelişim Merkezi.
- Al-Sheih, A. (2008). Filistin müfredatı - kimlik ve vatandaşlık sorunları. Muvatin. Ramallah, Filistin.
- Al-Wahaden, D. (2018). Filistin konumu. 5 Haziran 2021 tarihinde Mawdoo3 Web Sitesinden alındı: https://mawdoo3.com/%D9%85%D9%88%D9%82%D8%B9_%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A9_%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86
- Anderson, G. ve Arsenault, N. (2005). Eğitim araştırmalarının temelleri: Routledge.
- Armstrong, D. (2003). Tarihsel Sesler: Felsefi İdealizm ve Eğitim Tarihinin Metodolojisi. Eğitim Tarihi, 32 (2), 201-217.
- Asaad, D. (2000). Geçmiş ve şimdiki arasında Filistin eğitim felsefesi. İsrail/Filistin'de çelişkili eğitim felsefelerinde (25-41). Springer, Dordrecht.
- Atkinson, P. Coffey, A.J. Q. R. T. (2004). Yöntem ve uygulama. Belgesel Gerçekleri Analiz Etme. 2, 56-75.
- At-Tamimi, I & Samrin, B. I. (1985). İslam Eğitime Bakış: Eğitim Çalışmaları. Dar Al – Bashir. Amman.
- Aydelotte, W.O. (1966). Tarihte nicelleştirme. Amerikan Tarihi İncelemesi, 71 (3), 803-825.
- Baburich. (1963). Ülkenin simge yapıları Ülke ve coğrafyası. K. Colani, Trans. Tel Aviv.
- Badran, N. a. (1969). Filistin Arap Toplumunda Eğitim ve Modernleşme, Bölüm 1, Mandate Era. Araştırma Merkezi.
- Bailyn, B. (1982). Modern tarih yazımının zorluğu. Amerikan Tarihi İncelemesi, 87 (1), 1-24.
- Barakat, B. F. (2007). Filistin milli eğitim geçmiş ve şimdiki mücadele. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki eğitim yönlerinde. Oxford: Sempozyum Kitapları.
- Bashur, M. ve Sheikh, Y, M. (1969). İsrail'de Eğitim. Beyrut: Araştırma Merkezi.
- Becker, C. L. (1970). R. W. Winks (Ed.). Dedektif olarak tarihçi (3-23): New York: Harper & Row.
- Berkhofer, R. F. (1969). Tarihsel analize davranışsal bir yaklaşım: New York: Free Press.
- Bin Hasfer Al-Ahmadi, FB (2018). Finlandiya ve BAE'deki eğitim sistemi: karşılaştırmalı bir analitik çalışma. Asyut Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34(8). <https://search.emarefa.net/detail/BIM-875288>
- Bowen, G. A. J. Q. R. J. (2009). Nitel bir araştırma yöntemi olarak belge analizi. 9 (2), 27
- Brown, N. (2003) Demokrasi, Tarih ve Filistin müfredatı üzerine yarışma. Sosyal Bilimlerde Kahire Makaleleri 25(4)
- Brown, N. (2003). Oslo anlaşmalarından sonra Filistin siyaseti. California Üniversitesi Yayınları
- Brundage, A. (2013). Kaynaklara Gitmek: Tarihi Araştırma ve Yazma Rehberi (5 Ed.): John Wiley & Sons
- Brundage, A. (2017). Kaynaklara gitmek: Tarihi araştırma ve yazma rehberi: John Wiley & Sons.

- Carr, E. H. (1961). Tarih nedir?
- Carr, E. H. (1987). Tarih nedir? (2 ed.). Londra.
- Cohen, L., Manion, L., ve Morrison, K. (2000). Eğitimde araştırma yöntemleri (5. Baskı Ed.). Londra ve New York: Routledge Falmer.
- Cohen, M.J. (1972). İngiliz stratejisi ve Filistin soru 1936-39. Çağdaş Tarih Dergisi, 7 (3), 157-183.
- Dabbagh, M. M. (1990). Zorun döneminde Filistin eğitimi. Filistin Ansiklopedisi. Cilt (3). P. (35-73)
- Demos, J. (2000). Biraz milletler topluluğu: Plymouth kolonisinde aile hayatı. Oxford Üniversite Press, ABD.
- Denzin, N. K., ve Lincoln, Y. S. (2005). SAGE Nitel Araştırma El Kitabı (0761927573). Alınan.
- Diab, A.-B. (2015). Geçmişin etkileri ile geleceğin zorlukları arasında Nijerya Federal Cumhuriyeti'ndeki eğitim sistemi (karşılaştırmalı bir vaka çalışması). Pedagojik Dergi(42), 50-144.
- Edson, C. (1986). Geçmişimiz ve şimdiki: Eğitimde tarihsel soruşturma. R. R. Sherman ve R. B. Webb (Eds.), Eğitimde Nitel Araştırma: Odak ve Yöntemler (13-27): Taylor ve Francis E-Library.
- Eğitim Bakanlığı, UNRWA / UNESCO. (1965). Öğretmen Eğitimi ve Yüksek Öğretim Daire Başkanlığı, Eğitim Enstitüsü.
- Ernst, F. (1989). UNRWA Okul eğitimi ve mesleki eğitim sorunları. J. Mülteci Stud., 2, 88.
- Euro News, (2021). Filistin haritaları sadece 7 yılda İsrail'e nasıl çevirdi? 22 Mayıs 2022 tarihinde Euro News Web Sitesinden alındı: <https://arabic.euronews.com/2021/05/17/how-did-palestine-turn-on-the-maps-to-israel-in-just-7-decades>
- Filistin Yüksek Öğretim Bakanlığı. (2001). Beş Yıllık Stratejik Plan 2001-2005. Ramallah: Filistin Yüksek Öğretim Bakanlığı.
- Filistin Yüksek Öğretim Bakanlığı. (2008). Beş Yıllık Stratejik Kalkınma Planı 2008-2012. Ramallah: Filistin Yüksek Öğretim Bakanlığı.
- Filistin Yükseköğretim Bakanlığı. (2014). Beş Yıllık Stratejik Plan 2014-2019. Ramallah: Filistin Yükseköğretim Bakanlığı.
- Fischer, D. H. (1970). Tarihçilerin yanlışları: Harper ve Row New York.
- Gall, M. D. Borg, W.R. ve Gall, J. P. (1996). Eğitim Araştırmaları: Bir Giriş (7. Baskı): Longman Publishing.
- Gate Ahram Haberleri. (2022). 74 yıllık adaletsizlik ve çifte standart filistinliler bugün nakba'yı anıyor. Fotoğraflar. 12 Ocak 2023 tarihinde Gate Ahram Haber Web Sitesinden alındı: <https://gate.ahram.org.eg/News/3514608.aspx>
- Gilstad, J. R. (1981). Okuma öğretiminin tarihsel araştırmalarının metodolojisi: İlkeler ve kriterler. Okuryazarlık Araştırma ve Öğretim, 20 (3), 185-196.
- Giroux, H.A. (1984). İdeoloji, kültür ve eğitim süreci. Temple Üniversite Press.
- Habayeb, A. H. (1991). Temel aşamada Filistin eğitiminin gerçekliği. Bakım Eğitim Çalışmaları ve Uygulamalar Merkezi. P (11).
- Haji, A. (1998). Eğitim yönetimi ve okul yönetimi. Kahire: Arap Düşünce Evi.
- Hallaq, Y. (2020). 1948 sınırlarından “yüzyılın anlaşması”na... 72 yılda Filistin haritası nasıl değişti? Mart 2022'de The Arab Post Web Sitesinden alındı: <https://arabicpost.net/ثقافة/2020/01/30/فلسطين-خريطة>

- Hammad, M, (2020). Küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri ışığında Filistin kalkınma göstergeleri (eğitim, sağlık sütunları içindeki sosyal boyut)
- Hanafı, S. Hilal, L. ve Takkenberg, L. (2014) UNWA ve Filistinli mülteciler: Yardım ve eserlerden insani gelişmeye. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Ion, A. (2018). Eğitim araştırmalarında tarihsel yöntem. Amerikan Beşeri Bilimler ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (AJHSSR), 2 (8), 185-190.
- Jana, M. T.)1937(. Filistin kraliyet komitesi önünde siyasi sertifikalar. 357-368, Şam, Suriye.
- Jarbawi, T. Nakhleh, K. (2008). Gelecek nesilleri güçlendirmek: Baskıcı koşullar altında Filistin eğitimi. Muwatin - Filistin Demokrasi Araştırmaları Enstitüsü. Ramallah.
- Kahwaji, H. (1972). 1948 İsrail işgalinin gölgesindeki Araplar. FKÖ Araştırma Merkezi.
- Kahwaji, H. 1978. İşgal altındaki Filistin’de Yahudi yerleşim stratejisi, Şam, Talayı Yayınları.
- Kate, R. (2004). Tarihsel Araştırma. D. Kathleen ve S.D. Lapan (Eds.), Araştırma temelleri: Eğitimde Soruşturma Yöntemleri ve Sosyal Bilimler: Routledge.
- Kuhn, T.S. (1977). Tarih ve bilim felsefesi arasındaki ilişki. Temel Gerilim: Bilimsel gelenek ve değişimde seçilmiş çalışmalar (3-30). İçinde: Chicago Üniversitesi Yayınları: Chicago.
- Legêne, S. Kamp, J. Rumke, S. ve Van Rossum, M. (2018). 2. Tarihsel yöntemin yapı taşları. Tarih yazarken! (33-60): Amsterdam Üniversitesi Yayınları.
- Mahshi, K. ve Bush, K. (1989). Filistin ayaklanması ve gelecek için eğitim. Harvard Eğitim İncelemesi, 59 (4), 470-484.
- Marwick, A. (2001). Tarih bilgisi, kanıt, dilin yeni doğası.
- McCulloch, G. (2016). Eğitim tarihinde yeni talimatlar. Uluslararası Karşılaştırmalı Eğitim İncelemesi Dergisi, 5 (1), 47-56.
- McDowell, B. (2013). Tarihsel Araştırma: Tez, Tezler, Makaleler ve Kitap yazarları için bir rehber: Routledge.
- Milli Eğitim ve Yüksek Öğrenim Bakanlığı. (2006). Filistin'deki eğitim sisteminin gerçeği - gerçekler ve rakamlar. Ramallah, Filistin
- Milli Eğitim ve Yüksek Öğrenim Bakanlığı. (2006). Herkes için eğitim - ara değerlendirme. Ramallah, Filistin
- Muhaysin, D. J. (2015). Filistinli öğretmenler genel birliği'nin yolculuğu. Kudüs: Tasarım ve Sanatsal Yön için Adwaa Şirketi.
- Nakhleh, K. (1978). İsrail'in Siyonisti ayrıldı ve “Toprak Günü”. Filistin Araştırmaları Dergisi, 7 (2), 88-100.
- Nashwan, O. (2004). Osmanlı döneminden Filistin ulusal otoritesine Filistin’de eğitim. Dar Al -Furqan: Amman.
- Nathan J. Brown. (2001). Demokrasi, Tarih ve Filistin Müfredatı Üzerine Yarışma.
- Nicolai, S. (2007). Parçalanmış temeller: İşgal altındaki Filistin topraklarında eğitim ve kronik kriz. Paris: Uluslararası Eğitim Planlama Enstitüsü UNESCO.
- Nicolai, S., & Triplehorn, C. (2003). Çatışma halindeki çocukları korumada eğitimin rolü. Ağ Belgesi: İnsani Uygulama Ağı, 1-36.
- Odeh, D. (2020). İlk Kez. Filistin Nakbası'nın renkli fotoğrafları. Al-Ain News Web sitesinden 5 Eylül 2022 tarihinde erişildi: <https://al-ain.com/article/coloured-pictures-nakba-anniversary>

- Owen, R. (Ed.). (1982). On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda Filistin'in ekonomik ve sosyal tarihinde çalışmalar. Springer.
- Peled-Elhanan, N. (2013). İsrail okul kitaplarında Filistin: Eğitimde İdeoloji ve Propaganda. Bloomsbury Yayınları.
- Pillsbury, K. ve Nashef, A.M. (1964). Filistin (arap) mülteciler için Unwa-UNESCO okul sistemi. Karşılaştırmalı Eğitim İncelemesi, 8 (3), 285-289.
- Piper, M. C. (1994). En iyi tanık: Mel mermelstein affair ve tarihsel revizyonizmin zaferi: Tarihsel İnceleme Merkezi.
- Qaimari, B. (2016). Savaş bölgesi bağlamında öğretmenlerin mesleki kimliklerini keşfetmek: Filistin'den bir vaka çalışması. Amerikan Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(2A), 15-24.
- Qalibo, L. (1963). Filistin'deki eğitimin durumunun ikinci sunumu. Beyrut: Arap Ülkelerinde Kıdemli Eğitim Personeli Yetiştirme Bölgesel Merkezi.
- Rahl, A. M. (2018). Filistin'de eğitimin eleştirel analizi: siyasallaşmanın zorluklarını araştırmak. Dubai: Dubai'deki İngiliz Üniversitesi.
- Riyala, M. M., ve Shehab, A. A. (2020). Filistin'de hükümet sisteminin doğası. Cezayir ve Karşılaştırmalı Kamu Hukuku Dergisi, 06(02), 200- 221 ..<https://www.asjp.cerist.dz/en/downArticle/547/6/2/138473>
- Robinsohn, S. B. (1963). İsrail'de eğitim sorunları. Karşılaştırmalı eğitim incelemesi, 7 (2), 125-141.
- Ronald, H. H. (2004). Eğitim ve sosyal politikayı incelemek; Teorik kavramlar ve araştırma yöntemleri. New Jersey, Londra: Lawrence Erlbaum Associates, Yayıncılar 2004 Mahwah.
- Rumke, S. Rossum, M. V., Legene, S. ve Kamp, J. (2018). Tarihsel Araştırma: Araştırma sorunun önemi. Yazma Tarihinde: Tarihçiler İçin Bir Arkadaş (15-32): Amsterdam Üniversite Press. doi: 10.1017/9789048537624.002
- Rury, J. L. (2006). Eğitimde tarihsel araştırma. J. L. Green, G. Camilli ve P.B. Elmore (Eds.), Eğitim Araştırmalarında Tamamlayıcı Yöntemler El Kitabı (323-332). Washington, D.C: Amerikan Eğitim Araştırma Derneği.
- Samrin, B. a. (1985). Batı Şeria'daki eğitim koşulları. Ürdün: Eğitim Bakanlığı
- Samuel, M. (2021, 8 Ağustos). İşgal altındaki Filistin nerede bulunuyor ve neden çağlar boyunca işgalciler tarafından göz dikildi? Erişim tarihi Şubat 2022, Al-Rahhala Web Sitesinden: <https://al-rahhala.com/این-مط-أصبحت-ولماذا-المحتلة-فلسطين-تقع/>
- Sayigh, Y.A. (1986). İşgal altında Filistin ekonomisi: bağımlılık ve fakirleşme. Filistin Araştırmaları Dergisi, 15 (4), 46-67.
- Sfeir, J. & Bertoni, S. (2003). Filistin'de Eğitimin Zorluğu: İkinci Intifada. Eğitim Fakültesi, Bethlehem Üniversitesi.
- Smith, P. A. (1991). Filistin ve Filistinliler (1876-1983) . (I. B. Khoury, ed.) Yayıncılık Al-Hasad Evi.
- Stone, L. (1981). Geçmiş ve şimdiki. Boston Routledge ve Kegan Paul.
- Stone, L. (1992). Tarih ve post-modernizm geçmiş şimdiki, 135 (1), 189-194.
- Şekil- 2.1. Filistin'in dünya haritası üzerindeki konumu <https://cutt.us/IITgH> Erişim Tarihi:5.8.2022
- Şekil- 2.2. İşgal öncesi Filistin Haritası <https://cutt.us/aRNQu> Erişim Tarihi: 5.08.2022

- Şekil- 2.3. 1948-1967 yılları Arasında Filistin’de Değişiklikleri Gösteren Harita <https://cutt.us/FtXpk> Erişim Tarihi: 5.08.2022
- Şekil- 2.4. 1947 Öncesi Filistin haritası <https://cutt.ly/t8IW5Nq> Erişim Tarihi: 23.01.2023
- Şekil- 2.5. 1948 Filistin Haritası <https://cutt.ly/t8IW5Nq> Erişim tarihi: 23.01.2023
- Şekil- 2.6 1967 Filistin Haritası <https://cutt.ly/t8IW5Nq> Erişim Tarihi: 23.01.2023
- Şekil- 2.7 Günümüzde Filistin Haritası <https://cutt.ly/t8IW5Nq> Erişim Tarihi: 23.01.2022
- Şekil- 2.8 Filistinlilerin Nakbası <https://cutt.us/zpGxh> Erişim Tarihi: 18.01.2023
- Şekil- 2.9. Nakba savaşında Filistinlilerin yerinden edilmesi. - 1 <https://n9.cl/jsc8s> Erişim tarihi: 18.01.2023
- Şekil- 2.10. Nakba savaşında Filistinlilerin yerinden edilmesi.-2 <https://cutt.ly/c8IEq4K> Erişim Tarihi: 18.01.2023
- Tarabin, A. (1990), Filistin Ansiklopedisi - Cilt İki, Birinci Baskı. İngiliz Mandası döneminde Filistin. Beyrut.
- Thompson, E.P. (1972). Antropoloji ve tarihsel bağlamın disiplini. Midland Tarihi, 1 (3), 41-55.
- Tonyalı, E. Ç. (2020). 1947'den Günümüze İsrail-Filistin Sorunu(Harita). Retrieved July 7, 2022, from YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=I9xPLA6GSaI>
- Ulrich, L.T. (2001). Homespun çağı: Bir Amerikan efsanesi: Vintage'ın Yaratılmasında Nesneler ve Hikayeler.
- Wafa Filistin Haber ve Bilgi Ajansı. (2018). Filistin Coğrafi Konumu. Haziran 2022'de Wafa Filistin Haber ve Bilgi Ajansı Web Sitesinden alındı: https://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=2401
- White, T.H. (1978). Tarih arayışında: Kişisel macera: New York: Harper & Row.
- Yaghi, I. (1983). Filistin davasının tarihi kökleri. Dar el-Marikh Yayınevi, Riyad, Suudi Arabistan.
- Yatırım Teşvik ve Sanayi Kentleri Kurumu. (2020). Filistin Stratejik Konumu. Yatırım Teşvik ve Sanayi Şehirleri Kurumu Web Sitesinden Şubat 2023'te alındı: <http://www.ipa.ps/pipe/startigy>
- Yousef, A. (1962). Filistin deneyiminin ışığında Arap dünyasında eğitimin geleceği. Kahire: Orta Doğu Araştırma Merkezi.
- Zuhd, R. H. (2016). İsrail eğitim politikasının, Doğu Kudüs'teki okullarda Filistinli gençlerin halkın bilinçlenmesi üzerindeki etkisi. An-Najah Ulusal Üniversitesi, Yüksek Öğretim Fakülte.